

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Talmud Ieshon 'Ivri

Ben-Ze'ev, Yehûdā Lêb

ביל הדוהי, באז נב

Nidpas be-Sudilkov, 592 = 1831

סירמאמה תבכרה | מיטפשמא פורצו תולמה רובחו וושלה שומש ללוכה. ישימח קלח

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9532

הכולל שמוש הלשון וחבור המלות וצרוף המשפטים
והרכבת המאמרים (סינטקס):

§ רפג

כל מה שדברנו עד הנה ממשפט המלות הוראתן
ושנויין היה כמשפט המלות הפרטיות, ולפי
שהמלות הפרטיות נמצאים לחבר מהם רעיון שלם וכונה
מיוחדת הנקרא משפט (מין: זמין), והמשפטים יצורפו
אח"כ לקשור ספור שלם הנקרא מאמר (פעריאדע), לכן
נבאר עתה משפט הלשון בטרור הדבורים וחבור חלקי
המשפטים וצרוף המשפטים למאמרים, זיתבאר ע"ז
ג"כ דרכי הלשון וחזקיה ע"צ הסגולה, כי בכל לשון ימצאו
דרכי הדבור שיוורו על איזה מושג בחבורם וזלת מה שיוורו
המלות הפרטיות ע"ד סגולה מיוחדת ללשון וזלת לשון,
עד שאי אפשר להעתיק דרכי דבור כאלה מלה במלה
מלשון אל לשון כי אם לפי הכונה לבר, וכל דיעות הללו

נקרא שמוש הלשון (סינטקס ווארטסיגונג):

מאמר א

כ
וב
הו
מצ
ט
עני
ש
הא
או
מיו
הה
בעט
מכ
(אס)
המ
לש
לש
למ
המ
תכ
פר
היו

מ א מ ר א

בגדר שמושה שמו תוהר כהם

פרק א שמוש ה"א בשם עצם

§ רפר

כבר אמרנו (§ צח) כי ה"א יתכן לשמש בשם עצם כללי לתגביל אותו על ב' פנים דהיינו בכלל וביתוד, ר"ל אם הענין הנאמר על השם כללי, יהיה הוראת ה"א הנלווה לשם ההוא הוראת החלטת מציאות העצם בפועל ולא הוראת התיחדות (דער אונגעטע ארטיקעטע). כמו • הַתְּכֵם עֵינַי בְּרֹאשׁוֹ (קהלת ב) ענינו כל חכם (ידער מיין ווייזער). • הָאָדָם יֵרָאֵה לְעֵינַיִם (שי"א יו) ענינו כל אדם, והה"א המשמשת עד"ו נקראת האַמְחַלְטָת. ר"ל שמחלטת מציאות העצם ולא תיחד אותו בפרטית; ואם הנשוא הנאמר על השם הוא פרטי מיוחד רק לעצם פרטי אחד מכלל המין, יהיה הוראת ה"א הנלווה לשם ההוא הוראת התיחדות וידיעה (דער בעטטע ארטיקעטע), ר"ל שהה"א תוציא פרטי אחד מכלל המין ומיחדת אותו בנשואו. כמו • כִּי בֶן יִסֵּד הַמֶּלֶךְ (אס"ר א) ר"ל מלך אחד והוא אחשורוש הנזכר. והה"א המשמשת עד"ו נקראת האַמְחַדָּת. והמדקדקים קראו לשמוש ה"א המיחדת ה"א הידיעה, לפי שאי אפשר לשמש בה"א המיחדת בשם כי אם בהיותו דבר ידוע למדבר ולשומע על איזה אופן מן ההודעה הפרטי המיוחד המכוון בו, אם מצד שהזכירו לפנים, או שיסמנו תכף אחרי הזכירו, או שיהיה דבר ידוע בעצמו מצד פרטומו, כמו • כִּי אִם הַסֵּס אָמַר (מ"ב ז). סומך על הידוע כי הסוס מוכן למלחמה. • תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ (בראשי יד)

הידוע

בף בית

הידוע בין המדבר והשומע , ורבים דומיהם , ועם זה יבוא
ההיא על מלת אחד שהוא מיוחד ובלתי נודע , כמו
ויפתח האחד (בראשית מב) ° ויהי האחד מפיל הקורה
(מ"ב ב) : והתמה על המדקדקים שדברו רק מה"א
המיוחדת ולא מה"א המחלבת :

§ רפה

התאר הנלווה אל המתואר והוא עמו ביחס אחד בכחינת
נושא המשפט או בכחינת צדדי , אם המתואר בה"א ראוי
שיבוא גם התאר בה"א , כמו ° הקר הטוב הארץ
הטובה . העבד העברי ; ונמצא ע"ד זרות התאר בלי"א
אף שהמתואר בה"א ° נוהגים העגלה חדשה (ש"א ו) ° את
הכבש אחד (במדבר ח) , ובחסרון ה"א במתואר הרים
הגבוהים (תהלים קד) ° יום הששי (בראשית א) . אבל אם
התאר הנלווה למתואר הוא בכחינת נשוא של המתואר
ראוי שיבוא בלי"א , כמו ° והאבן גדולה (בראשית כט)
° הן עוד תיום גדול (שם) ° טובה הארץ מאד (במדבר יד) .
כי מצד שהתאר הוא הנשוא המחלט מן העצם בעת
הרבור ובלתי ידוע עוד לא יתכן לבוא בה"א :

§ רפו

שם עצם פרטי לא יתחבר עם ה"א הידיעה , לפי שהוא
מיוחד ונודע מצד עצמו , ויוצא מהם שמות עצמים פרטים
של האומות וההרים והנהרים והיערות והערים , כמו
הבנעני החתי כו' הלבנון הכרמל בירדן ג'עי החברון ;
ושם התאר הנלווה לשם עצם פרטי . אם הוא ביחס
הנושא צריך שיבוא בה"א , כמו והמלך דוד . ושם עצם
פרטי הבא ביו"ד היחס (§קכב) יתכן ג"כ לבוא בה"א
הידיעה , כי מצד היחס הוא בכחינת שם כללי , כמו
הראובני הנדי העמלקי :

§ רפו

שם
בכנו
מצד
הוא
שם
העיר
בית
הדעו
המב
(שופ)
שיהיה
וכן ימ
(יהוש)
(מ"ב)
שזכר
ה"א
המוצי
הפועל
כמעט
אם
יכ
שוה
שנים
החלוק
לפי

§ רפו

שם עצם כללי או שם התאר הבא ביחס הסמיכות או בכנוי נ"כ לא יתכן לבוא בה"א, כי גם הוא מיוחד ונודע מצד הסמיכות והכנוי, אבל, יבוא הה"א על הסומך אם הוא כללי, כמו חית השדה, ספר התורה, גם בהיות שם אחד מרכב מן שני שמות הה"א על השני, כמו אבי העזרי מן אבי עזר בית האלי מן בית אל בית הלחמי מן בית לחם; ומצאנו ה"א עם הנסמך ע"ד זרות, כמו ועץ הדעת טוב ורע (בראשית ג), הארון הברית (יהושע ג), הממלכות הארץ (ירמיה כה), השכנוי באהלים (שופטים ה), ואמרו המדקדקים כי חסר בהם שם כפול שיהיה הוא הנסמך כלומר הארון הארון הברית וכן בשאר, וכן ימצא שם בה"א ובכנוי ע"ד זרות כתוך האקלי (יהושע ז) והחציו אל מוד הר עיבל (שם ח) וההרותיה (מ"ב טו), וכל זה בהיות הכנוי מורה על הקנין כאלה שזכרתי, אבל בכנוי הבא עם בינוני יתכן שיתחבר אליו ה"א הידיעה כמשפט, כמו המצלף (תהלים פא) המוציאף (דברים ח) המאכילף (שם), כי הה"א נופל על הפועל והכנוי על הפעול (§ רסו), כענין המעלה אותך כטעם אשר:

פרק ב קשור שם עם שם

§ רפח

אם יבואו שנים ושלשה שמות ויותר במאמר אחד לא ימלטו מהחלוקה הזאת, או שהם כלם ביחס אחר שווה לנושא המאמר או לחלקי הצדדים או שהם בלתי שווים ביחס, ואם הם שווים ביחס ג"כ נופלים תחת החלוקה הזאת, או שהם שמות שונים לנושאים שונים ולפי מספר הנושאים מכפרם, או נושא אחד מכונה בשמות

בשמות רבות , או שקצתם באור לקצתם ; וכלל האופנים
האלה ישתוו בכמן היחס , לפי שערך התיחסם שוה :
אם הם שמות מתחלפים , לעצמים מתחלפים , אף
שישתוו בסמן היחס אינם צריכים שישוו כמין וכמספר ,
ואם הם כלם נושאי המאמר יבואו בושר ומחברים בו"ו
העטף , כמו ^ויבוא משה ואהרן וכל זקני ישראל : ומנהג
הלשון לחבר הו"ו . פעם אחר השני ופעם אחר השלישי
^וראובן שמעון לוי ויהודה (שמות א) . יששכר זבולן
ובנימין . ואם הם כלם מחלק הצדדי כמשפט צריך שיבוא
סמן היחס ההוא עם כל אחד ואחד . כמו ^ואת קרשיו
^ואת קרסיו ^ואת בריחיו ^ואת עגליו ^ואת אדניו (שמות לה) .
יחס הפעול עם כלם . ^וומארצות קבצם ממזרח וכמערכ
מצפון ומים (תהלים קו) ^ולשמש או לירח או לכוכבים או
לכל צבא השמים (דברים יז) ^ובמסות באותות ובמופתים
(שם ד) ^וכמוני כמוה כעמי כעמך כסוסי כסוסך (מ"ב ג) .
חמצא סמן היחס עם כל שם ושם :

§ רפטן

ואם יבוא נושא אחד מכונה בשמות רבות ד"ל שם עצם
עם תאריו . ראוי שישתוו במין במספר וביחס . כמו האל
הגדול הגבור והנורא (דברים י) ^והגוי הגדול הזה (שם ד)
^ואנשים תכמים וידועים (שם א) :

§ רצ

ואם קצת השמות ובאור לקצתם . אם יקדם הכלל
להפרט . ר"ל שהשם שאחריו באור לאשר לפניו . צריך
שיבוא סמן היחס כפול עם כל שם ושם . כמו ^ואת בנה
את יחידך אשר אהבת (שהוא כענין את אהובך או אשר
אהבת אותו) את יצחק (בראשית כב) ^ואת פתגתו את

כתנת

בְּתַנְתַּת הַפְּסִים (שם לו) • בְּנֵעַר בְּאַבְשָׁלוֹם (שׁיב יח)
 לְעֵבֶדְךָ לְיַעֲקֹב (בראשית לב) • לְאֹדְנִי לְעֵשָׂו (שם) • אֵל
 אֶחָדָה אֵל עֵשָׂו (שם) אֵל עֶבְדִּי אֵל הָיָה (שׁיב יח) • עַל עַמִּי
 עַל יִשְׂרָאֵל (שם) • עַם בְּנֵי עַם יִצְחָק (בראשית כא)
 בְּעֵמֶק בְּיִשְׂרָאֵל (שׁיב ז) • וְכֵן כָּל מְקוֹם שִׁיבּוֹא הַפְּרָטִי
 אַחֲרֵי הַכְּלָלִי סִמֵּן הַיָּחִס הַנָּא עִם הַכְּלָלִי צְרִיךְ שִׁיבּוֹא
 גִּיב עִם הַפְּרָטִי, (וּנְפִלְאֵתִי עַל הַרְדִּיק שֶׁכָּתַב בְּמַכְלֹל ר"ק
 דָּף נ"ז עַל כַּפַּל הַסְּמָנִים כֹּאֵלֶּה : "וַיָּבֹאוּ זֶה אַחֲרֵי זֶה וַיִּסְפִּיק
 בְּאֶחָד, וְלֹא עֲלֵתָה עַל לְבוֹ כִּי הוּא כָּלֵל גְּדוֹל כְּדֹרְכֵי
 הַלְשׁוֹן), אֲבָל כְּשִׁיקְדֵם הַפְּרָט לְכָלֵל אֵין צְרִיךְ שִׁיבּוֹא
 סִמֵּן הַיָּחִס עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד. כְּמוֹ אֶעֱבֹדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים
 בְּרַחֵל בְּתֶךָ הַקְּטָנָה (בראשית כט). וְאֵלּוֹ אָמַר בְּהַפֵּךְ הָיָה
 צִ"ל כְּבַתְךָ הַקְּטָנָה בְּרַחֵל; וְאֵלּוֹם הַשְּׁמוֹת הַכְּלָלִי שׁוֹיִם
 בַּיָּחִס, יִתְכַּן שִׁישְׁתָּנוּ בְּסִמְנֵיהֶם לְפִי הַוִּרְאָת יָהִם כָּל אֶחָד
 וְאֶחָד:

פֶּרֶק ג' שְׁמוֹשׁ הַסְּמִיכוֹת

§ רצא

אם יִצְמַרְפוּ שְׁנֵי שְׁמוֹת זֶה עַל זֶה, נוֹטָה הַשֵּׁם הַרְאִשׁוֹן
 מִמְשַׁקְלוֹ הַנִּפְרָד וְנִסְמַךְ לְשֵׁם הַאֲחֵר אֲשֶׁר הוּא
 מִצְמַרְףּ עֲלָיו (§ קיא): וְכִבֵּר אִמְרַתִּי (§ קיג), כִּי הוֹרֵאת
 הַסְּמִיכוֹת בְּכָלֵל עַל שְׁנֵי פָּנִים: הָאֶחָד יָחִס הַקְּנִיין (גַּעֲנִיטוֹ),
 הַמּוֹרָה הַיּוֹת הַנִּסְמַךְ כְּבַחֲנִית קְנִיין אֵל שֵׁם הַסּוּמֵךְ, וְזֶה
 לְרֹוב כִּשֵׁם הַנִּסְמַךְ לְשֵׁם שְׁאִינְנוּ הַמְתּוֹאֵר שְׁלוֹ: וְהַשְּׁנִי
 סְמִיכוֹת מְדוּמָח, ר"ל נִרְאָה מוֹרָה יָחִס וְאִינְנוּ רַק שֵׁם
 אֶחָד מְרַכֵּב, וְזֶה כְּשִׁיִּסְמְכוּ הַתְּאֵר עִם הַמְתּוֹאֵר שְׁלוֹ אוֹ
 הַתְּאֵר עִם הַמְקָרָה אוֹ הַעֲצָם עִם הַמְקָרָה. כְּמוֹ תְּכַס־לֵב
 קֶצֶר יָד יִפְה־תְּאֵר גְּדִל־כֵּף וְהִרְבָּה דוּמִיָּהם; וְלִפִּי
 שֶׁהַסְּמִיכוֹת

שדסמיכות עדין יהיה על פנים רבים . ומשתנה הוראתם
אכאר אותם למיניהם :

(1) סמיכות הפועל על הפעול בונה עיר . אוכלי לחם .
הועה צאן . מאירת עינים . משיבת נפש :

(2) סמיכות הפעול על הפועל גאולי יי . בזוי עם . מכה
אלהים .

(3) סמיכות הפועל על המקרה הפעולה שומרי משמרת ,
שר שלום :

(4) סמיכות הפעולה על הפועל גדבת פי . עבודת האדם :

(5) סמיכות הפעולה על הפעול מלאכת המשכן . משמרת
תרומתי עבודת השדה :

(6) סמיכות הפעול על הפעולה הנעשה בו צאן טבחה
יין משתה . חוה התנופה . שוק התרומה :

(7) סמיכות השם אל החומר שממנו נעשה בית אבנים
כלי כסף . קרני ברזל . פתנות עור .

(8) סמיכות השם על הכלי שבו נעשה חללי חרב . חללי
רעב :

(9) סמיכות התאר על המתואר חכם לב . חסר לב . כבוד
פה . שבורי לב . גדחי ישראל . ישר הרך . תמים דעה .

גבה עינים . רחב לבב . נכה רגלים :

(10) סמיכות המתואר על התאר מערת המכפלה . מי המרים .
כיון הטוב . שנת הרעב :

(11) סמיכות המסוכב על הסכה ירא חטא , ירא ענש , אימת
מות , תהלת יי :

סמיכות

ס
ה

שלשה
לשם
תאר
איש
אנשי
משה
בעלי
בן חור
בני

ויסמך
חנם
להורות
השופט
אחד
הכלי

ולפי
לעיון
בהסמך
הפועל

סמיכות המקרה על מקרה. בענין שהשני מגביל את הראשון נלמדת עבודה מעשה צדקה. עבודה צדקה:

§ רצב

שלשה שמות. איש בן (בת לנקבה) בעל (בעלה). בחבורם לשם תאר או לשם מקרא ישתמשו לרוב כלשון למושג שם תאר אחד. איש דמים (בלוטגיריגער). איש דברים (רעדנער). איש מרמה (מיין ליסטוגער). איש הבונה (מיין פערטטענדיגע). אנשי חיל. אנשי אמת. בעל דרים. בעל החלומות. בעל משה ידו. בעל אף. בעל נפש. בעלת אוב. בעלת כשפים. בעלי אסופות. בן חיל. בן פריץ. בן בליעל. בן מות. בן חורין. בן קשת. בן שנה. בן הכות. בני אשפה. בני חלוקה. בני עני. ויבואו שניהם אנשי בני בליעל (שופטים יט):

§ רצג

ויסמך שם תאר על תאר פעל לענין שם תאר אחד. דמי חנם. עד שוא. עד חנם. וכן יבוא המקור בסמיכות להורות שם אחד. מלא ימים. שבע ימים. שפוט השופטים. ביום עשות יי. וכן יסמכו שני שמות מושגם אחד לחזק הענין. ירק עשב ירק. דשא. צפור בנף. הבלי שוא. מנת חלקי. קל מהרה:

§ רצד

ולפי שהוראת הסמיכות על ענינים מתחלפים צריך לעיין מאד בשם הנסמך מאיזה מין הוראתו. ובפרט בהסמך שם המקרה על שם עצם, כי הוא יסמך על הפועל ועל הפעול ועל הסבה כמו שזכרתי ד"ס עבודה

עבודת המשכן על הנעבד עבודת הלויים על העובד עבודת
י על הסבה , וכן ישועת יי על הפועל ישועות ישראל על
הפעול . וכמו שהוא בסמיכות כן הוא בכנוי . ואני
הפלתתי על הפועל ושמתים בבית הפלתתי על הפועל :

§ רצה

שמות . בית . יד . דבר , יום , לב , פה , פנים , כבואם
בסמיכות לשם אחר יורו ענין מיוחד . זולת הוראתם
בנפרד . בית סאה מדה שעור סאה וכן בית כור ; וכדורו ל
בית קבול (עוספענגליכער רויס) . ביד איש (רוח) . על דבר
שָׁרָה (וועגטן) . על דברת שבועת אלהים (וועגטן " איבער)
דברי עונות ימי שנותינו (זעבינוסליים) . בלב האלה (ויסטטן)
על פי (הו) . לפי תרב . לפי הדבר (נאך מינהלונט) . כפי שניו
לפי אָקלו (פֿע־העוּטניסוועסיג) . פני הדבר ; ושם מתים
כשהוא נסמך למספר מורה מספר מעט . כמו מתי מספר .
וכן יבא מתי מעט :

§ רצו

השם לא יסמך כי אם לשם אחר ולא לפעל ואף לא
למלת המעם , אבל יתכן שיסמך לכנוי תחת השם , כמו
עושה אלה . ולמלת מספר כגוי פסל תמונת כל ; ולפי
שלא יסמך השם למלה ממלת המעם , לא יתכן שיבוא
על שם הכומך אות מאותיות השמוש העומדות במקום
מלה זולתי הה"א לבדה , וכן אם ימצא מלת המעם בין
הסומך והנסמך או אות השמוש עם הסומך , צריך שיוכן
בחסרון שם או סומך או נסמך (עוואססיס) . ד"ס שרידי
בחרב (ירמיה מא) . אלהי מקרוב (שם כג) . נביאי מלפס
(יחזי יג) . בא בסמיכות ומובנו מכתת . השכנוני באהלים
(שופטים ח) ° הרי בגלבוני (שם א) ° בשמחת בקציר

ישעיה

(ישעיה ט) ° הולכי עד דרך (שופטים ה) ° יורדי אל אבני
 בור (ישעיה יד) ° ושכרת ולא מיין (שם נא) ° וענינו שכורת
 היגון ולא מיין ° וכל אלה : ובנו איך שיובנו ולא בסמיכות ;
 ושם מקום יבוא לרוב נסמך למלת אשר ° מקום אשר
 אסורי המלך (בראשית מ) ° וכן לשון העומד במקומו
 ° מקום שיפול העין (קהלת יא) ° וגם בענין שמלת אשר
 חסר במכתב ומובן בענין (עליפטיט) ° כמו ° שפת לא ידעתי
 ° מקום לא ידע אל (איוב יח) ° וכן בא ° בעון אשר ידע
 (ש א ח) :

§ רצו

וכן ימצא להפך שיבוא הנפרד תמורת נסמך טרים אבן
 (שמות כח) ° מתנים קמיו (דברים לד) ° כסאך אלהים
 (תהלים מה) ° חמה אפו (ישעיה מב) ° בכלם חסר
 הנסמך ° וענינם טורים טורי אבן ° כסאך אלהים וכן
 השאר ; וכן ימצא בחסרון הנסמך המובן במלת איש ולא
 יבוא נפרד במקומו ° כי חמהות אתה (דניאל ט) ° תועבה
 יבחר בכם (ישעיה מא) ° בהסתר הנסמך איש וכן ° ואני
 תפלה (תהלים קט) ° ענינו איש תפלה ° לצוארי שלל
 (שופטים ה) ° ענינו אנשי שלל :

§ רצח

וכן יבוא הלמיד תמורת הוראת הסמיכות המורה הצטרפות
 הפעול על הפועל או על הסבה והתכלית ° כמו מזמור לדוד
 יתכן שיהיה של דוד המזמר או על דוד ° מזמור לתודה
 (מיין דאנקינד) ° לפי שהסמיכות יורה על אלה הפנים ; ויורה
 הלמיד ג"כ על האופנים המתחלפים האלה :

§ רצט

השם הנסמך לסומכים רבים יתכן שיבוא עם כל סומך או לא יבוא. ד' מ' בפרי בטן בפרי אדמתך וגו' (דברים כח) כפול ו' ותתן לנו נהלת שדה וקברם (במדבר יו) איננו כפול. בכל מקום לפי מה שסרוב להבין:

§ ש

השם הכפול בסמיכות היחיד לרבים מורה הפלגת התאר באיכות מכל אישי המין המתארים בתאר ההוא (זופעראל טו'י). כמו נשיא נשיאי הלוי (שם ג). אלהי אלהים מלך מלכים עבד עבדים שיר השירים:

§ שא

גם השם הנסמך לאחד משמות הקדש יורה הפלגת הענין. כמ"ש הרד"ק: כל דבר שירצה בעל הלשון להגדילו סומך אותו לשם קדש. כמו נשיא אלהים (בראשית כג) נפתולי אלהים (שם ל). אצבע אלהים (שמות ח) דבר אלהים (שופטים ג) ארוי אל (תהלים פ) פהררי אל (שם לו) עצי יי (שם קד) ופעמים יחובר לשם יה בהרכבה מאפליה (ירמיה כ) שלהבתיה ש"ה ה):

§ שב

יתכן שיבוא נסמך על נסמך עד חמשה נסמכים. כמו עשר כבוד מלכותו (אסתר א) ימי שני תמי אברתם (בראשית כה) נושאי ארון ברית יי ארון כל הארץ (יהושע ד) על פרי לבב גדל מלך אשור (ישעיה י) גבורי חיל מלאכת עבודת בית האלהים (ד"ה א ט) אבל לא יתכן שיבואו שני נסמכים על סומך אחד. כי אם יאמר דרכי ומעללי איש הוא טעות. אבל צריך שיאמר דרכי איש ומעלליו:

פרק ד שמוש השם הכפול

§ שג

השם הכפול בלי שגוי יחס ומין ומספר יורה : א
 הרבוי והכללות דיסטריכוטיווא, אונטערזיטאטוס)
 כענין פל או פל אַחד וְאַחד ° איש איש מבית ישראל
 (אין יעדער) ° זיהיו עושים גוי אלהיו כל גוי. ° איש אַחד
 איש אַחד לשבט ° וקח מאתם מטה מטה אחד
 מכל שבט : ב) המשך והתמדה (קאנטינוואטיווס, פֿארט
 דויערנד), פֿיום השֶׁבֶת בִּיּוֹם השֶׁבֶת. באמרים אליו יום יום
 בענין מדי יום ביום (טאג טעגליך). ° מִיָּמִים יָמִימָה : ג) הסדר
 והערך ° שְׁנַיִם שְׁנַיִם באו (יע לוייא אונד לוייא, פֿארזויגע). עֶדֶד
 עֶדֶד לְבָרוּ ° בְּדַרְךְ בְּדַרְךְ נֶלְךְ : ד) הפלגה ורבוי בְּאַרוֹת
 בְּאַרוֹת חמר רבוי בארות. ° מִן הָאָדָם הָאָדָם הוּא חוֹק
 האדמיות, ° חֲמָרִים חֲמָרִים. הַמוֹנִים הַמוֹנִים, גְּבִים
 גְּבִים, מְדַהְרֹת דְהָרוֹת. מַעְלָה מַעְלָה (אויסער העהער),
 מְטָה מְטָה. וְעֵמוֹק עֵמוֹק ! גְּבוּהָ גְבוּהָ, רַעֲרַע מְאֹד מְאֹד °
 צֶדֶק צֶדֶק : ה) חוֹק הקריאה והתעוררות (אפֿעקטיווס
 עומפאהיגע), אַבְרָהָם אַבְרָהָם ! אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי ! מִזְבֵּחַ ! מִזְבֵּחַ !
 (מ"א יג) אֶרֶץ ! אֶרֶץ ! אֶרֶץ ! (ירמיה כב) קָדוֹשׁ ! קָדוֹשׁ !
 קָדוֹשׁ ! (ישעיהו) ° עֹהָ עֹהָ עֹהָ אַשִּׁימְנָה (יחז כא) :
 ו) להורות הכדל ושגוי בין שני דברים (דיווערזיטאטוס),
 ויבוא לרוב הכפול בויו ° לא יהיה בכיסך אֶבֶן וְאֶבֶן אֵיפָה
 וְאֵיפָה (דברים כה). ובאורו גדולה וקטנה. ° בְּלֶכְךָ וְלֶכְךָ
 יִדְבְּרוּ (תהלים יב) כלכ חלוק הגלה טוב והגסתר רע.
 אָנָּה וְאָנָּה. ואם אצל הראשון בין השני בלמיד ° בין מִים
 לְמִים (בראשית א) ° בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין (דברים יז).
 ודרש ר"ז וזידוע כוה : ז) השם הכפול בשני מינים זכר
 ונקבה מורה ג"כ רבוי והפלגה ° מִשְׁעֵן וּמִשְׁעֵנָה (ישעיה ג)
 לשלול

לשלו כל מין משען. ° שָׁרִים וְשָׁרוֹת שָׁדָה וְשָׁהוֹת (קהלת
 (ב : ח) לפעמים יבוא השם כפול בנפרד ובכסמיכות ליחס
 לו תואר מה (אפסזיליאן), או להוראת הקנין ויוכן בחסרון
 דבור המציאות הוא או היה ° וְהַיָּמִים יָמִי בְּפֹרֵי עֵנְבִים
 (במדבר יג). וְהָאֲנָשִׁים אֲנָשֵׁי שֵׁם ° הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים
 יָדֵי עֶשָׂו (בראשית כז). או שיבוא בנפרד בשמוש אות
 למִד הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִי (תהלים קטו). כענין השמים
 שמי י; ובכנוי הַבְּנוֹת בְּנוֹתֵי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהַצֵּאן צֵאנֵי
 (בראשית לא):

פרק ה שמוש המין והמספר בשמות

§ שד

כל השמות מתחלקים לשני מינים אם זכר או נקבה *
 ולדעת השם על איזה מין שהוא משתמש בלשון
 יתכן שנכירנו , או מצד סמן המין המחובר בו , או מצד
 התאר או הפעל הנופל עליו אך יש שמות שהם מיוחדים
 במיניהם ולא ישתמשו לעולם כי אם על מין אחד , והסמן
 המחובר בהם לפי המין וכן הפעל או התואר הנופל
 עליהם מסומנים במין השם אם זכר או נקבה (זולתי קצתם
 באים בסמן הנקבות לזכרים . כמו אָבוֹת בְּכוֹרוֹת
 מִשְׁפָּחוֹת וְלִהְפֹךְ נָשִׁים פְּלִגְשִׁים . והם ידועים מצד
 עצמם) , ויש שמות שאינם מיוחדים במין והם מין משותף
 (קאמוק); לכן השם שאינו מיוחד במינו יפול עליו תאר
 או פעל פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקבה כאשר בארתי
 כל זה (§ קה):

§ שה

כל שם המיוחד במין ומחובר אליו תאר , כין שהוא עמו
 ביחס אחד כגדר חנושא או מחלק צרדי וכין שאיננו עמו
 ביחס אחד , דהיינו שהעצם נושא והתאר נשוא , ראוי
 שישתווה

שישהוה לו במין ובמספר , אם העצם בלשון זכר גם
 התאר הנופל עליו ראוי שיבוא בלשון זכר ואם העצם מין
 נקבה גם התאר הנופל עליו ראוי שיבוא כסמן מין נקבה
 וכן כסמן היחיד ורבים : ועם זה מצאנו בלשון יוצאים
 מהכלל הוה . כמו ° אַמְרִים אַמַּת המתואר רבים והתאר
 נקבה לרוב כשהתאר הוא בבחינת נשוא . כמו ° יִשְׂרָאֵל
 מִשְׁפָּטֶיךָ (תהלים קיט) ° שְׂדֵמוֹת חֶשְׁבוֹן אֲמָלֶל (ישעיה
 מז) ° בְּתֵהוֹמוֹת רַבָּה (תהלים עח) ° והוא שם תאר
 ° וְאֲנָשִׁים מַעַט (נחמיה ט) ; ואם יבוא שני מתוארים
 משני מינים בתאר אחד יבוא התאר לרוב במין הזכר
 ° וְאֲבָרָהֶם וְשָׂרָה וְקַנִּים (בראשית יח) ° בְּנֵיךָ וּבְנוֹתֶיךָ
 נְתוּנִים (דברים כח) ; ולפעמים יבוא התאר כסמן מין
 ומספר השם הקרוב לו ° אֲפִי וְחֻמָּתִי נִחַכְתָּ (ירמיה ז)
 ° הַחֲכָמָה וְהַמַּדְעָה נְתוּן לֶךְ (מ"א ג) ° והשם הנסמך לשם .
 והאחד זכר והאחר נקבה . ראוי שיבוא התאר במין
 הנסמך ובמספרו ° אֲמַרְתָּ ° צְרוּפָה (תהלים יט) . ויש
 שיבוא התאר במין ובמספר הסומך קֶשֶׁת גְּבוּרִים חַתִּים
 (ש"א ב) ° וְצִפְתָּת הַשֶּׁמֶן לֹא חָסַר (ש"א יז) . ואולי היה זה
 לפי שמנהג הלשון שיתהפך הסומך לנסמך . והנסמך
 לסומך . כמו ° אֲלֻמָּנוֹת חַיִּוֹת (ש"ב כ) ° ת' חַיִּוֹת אֲלֻמָּנוֹת .
 וכן כאן ראוי גבורי קשת שמן הצפחת , ובפרט במקום
 שיסמך המתואר על התאר אם יתהפכו ענינם אחד
 כמו חֲכָם לֶכֶּ לֶכֶּ חֲכָם וְדוּמִיָּהֶם וְהִבֵּן זֶה :

§ שו

וכל דבר המיוחד בשם ואינו מיוחד במין יבוא התאר
 הנופל עליו משותף בשני המינים . כמו ° וְרוּחַ גְּדוּלָה
 וְחֻזֶק . אבל כשירצה בעל הלשון לדבר מדבר בלתי מיוחד
 בשם ולא במין ישמש לרוב בכנוי הרומז ובלשון נקבה
 כענין

חלק ה מאמר א פרק ה

בענין (דינעס, עס) בלא ° מה זאת עשית (בראשית ג)
 °כי עשית זאת (שם) °מה זאת (שם כו) °כי תועבה היא
 למצרים (שם מג) °בואת אני בוטח °אחת שאלתי
 (תהלים כז) °בואת תדע (שמות ז) . וכן בדבור המציאות
 °כי מרה תהיה (ש"ב כ) °ותהי חק בישראל (שופטים יא) .
 וזה כשהוא מכוון על מקרה או פעולה , אבל כשהוא
 מכוון על עצם סתמי יבוא לרוב בלשון זכר °מה זה בידך
 (שמות ד) °כה הוא (שם טז) ; וכן יבוא מלת דבר להורות
 על דבר סתמי (ניטרוס , אונבעשטאטט , זעלן) ° זה הדבר
 (שם יד) °כייחיה להם דבר °לא תעשה דבר (דברים כב) :
 או שיבוא אחר מין המינים או המספרים הנופל על השם
 החכר במכתב , כי מנהג הלשון לחסר במכתב תאר ינו
 מתואר , כי הוא מקצר בדבורו וסומך על המכין כי הוא
 יבין החסרון לפי הענין (עויססיס) . °בעשירי באחד ג'חדש
 (בראשית ח) ראוי ביום אחד . וכן בפסלי מלאו (נגע) נקלה
 (תהלים לח) °ומי (כוס) מלא ימצו לנו (שם עג) . ויהיה
 עדין °(שאלה) אחת שאלתי כי (מעשה) תועבה היא
 למצרים °וזה (הדבר) אשר תעשה אותה (בראשית ז)
 וכאלה הרבה : ודי במה שזכרתי (רצו , רצו) :

§ שז

שלשה שמות האדנות אלהים אדון בעל יבוא לרוב
 בלשון רבים ליחיד והוא דרך הכבוד והדור , כמו
 °האלהים הקדוש הוה (שא ו) °האיש אדוני הארץ
 (בראשית מב) °אדונים קשה (ישעיה יט) °אדניו יתן לו
 (שמות כא) °בעליו אין עמו (שם כב) . ולקח בעליו (שם) ;
 ושם אדון בכל כנויו בלשון רבים . כמו °כי היום לקחת את
 אדניך (מב א) . וזלתי כפנוי מ"ב יבוא בלשון יחיד אדני
 להבדיל בין שם קדש לשם חול כי שם הקדש תמיד בקמץ

§ שח

§ שח

שמות הקבוץ (§צז) אף כשיבואו במספ' היחיד התאר
או הפעל הנופל עליהם יבוא פעם ביחיד ופעם ברבוי או
שניהם באחד. °עם בני ישראל רב ועצום (שמות א) °עם
חכם ונבון הגוי הגדול הזה (דברים ד) °ויעלו כל העם
(יהושע ט) °אל יעל כל העם (שם ג) °כל העדה כלם
קדשים (במדבר טו) °עד מתי לעדה הרעה הזאת (שם יד)
°ותשא כל העדה ויהגו את קולם (שם) זכר ונקבה יחיד
ורבים כאחד. וכדומה לזה בשמות הקבוץ הרבה:

§ שט

לפעמים ישמש בעל הלשון בשם המין במספר היחיד
לרבים וכונתו דרך הקבוץ. °עץ פרי °וחעוף ירב בארץ
(בראשית א) °ויהי לי שור וחמור (שם לב) הכונה מספר
שורים רבים. וכמו שפירשי שם דרך ארץ לומר על שורים
הרבה שור. הכונה לשמש בשם המין בלשון יחיד על
הרבים לכונת שם הקבוץ. וכן °בני הסוס אסור (מ"ב ז)
°וירא ישראל (שמות יד):

§ שי

שמות הקבוץ המורים על רבוי הפרטים המקבצים בטבע
ר"ל שאין הבדל בין אישי פרטיהם בטבע. כמו יין חלב
דבש וכל דבר הנגר וזהב כסף נחשת וכל מיני מתכות
יבואו בלשון יחיד על הפרט ועל הכלל מקובץ במין אחד.
ואם יבואו ברבוי הכונה רבוי המינים וכל מין מקובץ
מפרטים רבים: ושמות הקבוץ המתבוננים דק ע"ד הקבוץ
והכללות. כמו מטה (טטא) °עם גוי קהל עדה מחנה
עדר צאן בקר יבואו בלשון יחיד רק על כלל הקבוץ ולא
על הפרט. וקצתם יבואו ברבוי לכונת קבוצים רבים.
כמו

כמו עמים גוים אשר כל אחד מקובץ מכלל פרטים ומעמים
שיתרכו וענינם אחד ליחיד . כמו בקר הצאן והבקר
עלות עלי (בראשית לב) אם יחרוש בבקרים (עמוס ו)
ענינו אחד אלו אמר בבקר :

פרקו שמוש שמות המספר

§ שיא

שם מספר יסודי המהובר לנספר יבוא פעם לפני שם
הנמנה ופעם אחריו , ואם המספר ביחס אחד עם
הנמנה יבוא לרוב לפני הנמנה . כמו והנה שלשה אנשים
נצבים (בראשית יח) . ואם המספר תאר נשוא יבוא לרוב
אחרי הנמנה . קערת בסף (היו) שתיים עשרה (במדבר
ז) . זולתי אחד אתה שיבואו תמיד אחרי הנמנה כדין שם
תאר נלוה למתואר ; וכן מספר סדורי לפי שהוא תמיד
בכחינת תאר מחבר למתואר ושוה עמו ביחס , לכן צריך
שיבוא אחרי המתואר תמיד כדין שם תאר הנלוה
למתואר . היום הראשון והשנה השביעית ; והמספר
המדותי לפי שהוא בכחינת שם מפשט הנסמך על העצם
צריך שיקדם למתואר . כמו רביעית ההין עשירית
האיפה . אך מעשרה ומעלה המדות והסדורי שוים הם .
כי בא כל המספר ר"ל היסודי במקום אחד ממנו ופעם
יקדם השם ופעם המספר . כמו ביום ארבעה עשר
בשנת שלש עשרה . בשנת החמישים שנה . וגם
° ובארבעה עשר יום . ושלש עשרה שנה . עד יסודי והם
סדורי

§ שיב

מנהג הלשון במספר האחדים יבוא הנספר בלשון רבים
שני

שני ימים שבע שנים שלש אמות ומספר עשר ומעלה יבוא הנספר לרוב בלשון יחיד אחד עשר יום שמונים וחמשה איש אלפים אמה וכו' גם אלף שנים אלף פרשים ומדום פעם ביחיד ופעם ברכי שלשים שקלים גם שלשים שקל :

§ שיג

המספרים שהם על מדרגות שונות מדרג הלשון להכפיל הגמנה עם כל מספר ומספר כמו מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (ברא כג) או שלא להכפיל חמש ותשעים שנה (שם ד) וכן יתהיל פעם במספר הגדול ופעם במספר הקטן שבע ועשרים ומאה (אסתר א) אלף ושבע מאות ותשעים (ד"ה א כט) :

§ שיד

לפי שמספר אחד רמעט שבכמות המספר לכן חסר לפעמים ומוכן בענין כמו ויקח מאבני המקום (ברא כח) ריל אחת מהם והעד ויקח את האבן (שם) ויקבר בקברי גלעד (שופ יב) באחת מהם כעין שתול על פלגי מים (תהל א) על אחת מהם יועל עיר בין האתונות (זכרי ט) אחת האתונות וכן יבוא כל המספר והכונה על אחד ממנו ואם שלש אלה (שמות כב) אחת משלש אלה בשתיים התחתן כי (שיא יח) שלש אני נוטל (ש"ב כד) אחת משלש :

פרק ז שמוש מלות שתחת השם והכנויים

§ קסא

מנהג הלשון לחבר לפעמים מלת הגוף (סראנאויכא סערוזאנאויח) וכנוי שתחת השם על השם הנזכר לוחק רך

לחוק הדבור , כמו יִהְיֶה לְבִיא גַם הוּא (ברא ד)
 °וּמַעַן הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ (שם ג) °אֲשֶׁר
 אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם לֶכְנִי יִשְׂרָאֵל . או שִׁבּוּא כְּנֹוֹי הַפְּעוּל
 עִם שֵׁם הַפְּעוּל כֹּאחֵד °וּתְפַתַּח וּתְרַאֲהוּ אֶת הַיֶּלֶד (שמו
 ב) °יְבִיֵאָה אֶת תְּרוּמַת יִי (שמות לה) °תִּגְנִי מֵאֲכִילִם
 אֶת הָעָם הַזֶּה (ירמיה ט) :

§ שמו

וְכֵן יָבוֹא מִלַּת הַגּוֹף עַל סִמָּן הַגּוֹף הַנִּכְלָל בַּפֶּעַל . וְזֶה : א)
 לְחוֹק הָעֵינַיִן וְלֹאֲמַתּוֹ °אֲנִי אֲשַׁבֵּעַ (ברא כא) °אֲנִי
 אֲעֲשֶׂה כְּדַבַּרְךָ (שם מו) לֹאֲמַתּוֹ (יא חִי וְיִלֵּל) . °אֲנִי
 אֲחַטְּנֶה (שם לא) לְעוֹרֵר הַבּוֹנֶה (אִידוּלִיִּין) , °הֵם יִלְכּוּ
 (שמות ה) לְחוֹק וּלְיַחַד (יא וְעוֹבְדֵיט) . וְכֵן °וְהָיָא גַם הָיָא
 אֲמַרְהָ (ברא כ) °וְאִתָּה תִּצְוֶה (שמות כו) °וְאִתָּה קַח לְךָ
 (שם ל) , וּבִהַתְחַלַּת הַדְּבֹר לְעוֹרֵר וְלִזְרֹן : ב) לְעוֹרֵר עַל
 הַחֲבֵרֵל וְהַהַפּוֹךְ שֶׁבֵּין הַקֶּדֶם וּבֵּין הַמְּאוּחֵר (אִידוּעֵר־חַטִּיִּין) .
 °וְאִתָּה אֲמַרְתָּ הַיֵּטֵב אֵיטִיב (ברא לב) הַפֶּךְ כִּי יֵרָא אֲנִי
 (דוא אַבְעֵר הַאֲסֵט גַּעֲטֵפֵר־אֲכַעֵן) , °יְהוּדָה אִתָּה יוֹדוּךָ (שם מט)
 הַפֶּךְ אֲרוּר אַפְס הַקּוֹדֵם (אַבְעֵר דוא יְהוּדָה) , °וּפְגַרְיִכֶם אִתָּם
 (במד' יד) שׁוֹלֵל מֵה שְׁלַפְנֵיִו וּמִפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְבֹן
 יִהְיֶה וְתִבְאֲתִי וְגוֹי (אִייעֵרַע קֵרַפְעֵר אַבְעֵר) . וְכֵן יָבוֹא מִלַּת
 הַגּוֹף אַחֵד הַפֶּעַל בַּפֶּרַט שְׂאֵחֵר הַכֹּלֵל °וּשְׂמַחַת בְּכֹל
 הַטִּיב וְגוֹי אִתָּה וְהַלְוִי וְגוֹי (דְּבַר־כּו) (עֵה־חֹזֵק , זא וְזֵהֵז דוא חֹזֵן) .
 °לֹא תַעֲשֶׂה כֹל מִלֹּאכָה אִתָּה וּבִנְךָ (שם ה) °וּבִאֲת
 אִתָּה וּקְנִי יִשְׂרָאֵל (שמות ג) :

§ שי

מִלַּת הַגּוֹף הַנִּכְפָּל עַל הַשֵּׁם אוֹ עַל הַגּוֹף הַגֵּרֵמִז בַּפֶּעַל אוֹ
 בְּכִנּוּי יָבוֹא תְּמוֹר בְּחָם שֵׁם הַיִּשָּׁר אִף שֶׁחָשֵׁם אוֹ חֲבֹוֹי
 דְּבֵא

הבא כמקומו הוא כיהם נוסה ד' מ' ו' לשת גם הוא (ברא'
(ד) השם כיהם שאליו וראוי גם לו . ב' רכני גם אני אבי
(שם כז) ראוי גם אותי י' שמח לבי גם אני (משלי כג)
ת' גם שלי . ופגריכם אתם ת' שלכם ; אבל יתכן שיכפל
מלת הגוף ביחוסו לחוק הענין א' נכי א' נכי הוא מוחה
(ישעי מג) הם הם גורלך (שם נו) והיא גם היא אמרה
כי אותו כהיום תמצאון אותו (ש"א ט) . כי פכר אמרתי
לעיל (§ שג) כל כפילת שם מורה חוק הענין וכן הוא
במלות הגוף העומדת במקומם :

§ שיח

סגולת הלשון להוסיף מלת הגוף כיהם שאליו על הפעל
א' שובה לי (כמד' כב) לך לך (ברא' יב) תקח לה (שם
לח) שוב לכם (דבר ה) צאי לך (ש"ה א) הגשם חלקך
הלך לו (שם ב) :

§ שיט

ולפעמים יבוא השם תמורת מלת הגוף או הכנוי והוא
דרך מעלה וכבוד . ג' נשי למך האונה (ברא' מט) אדוני
שאל (שם מד) הקבצו ושמעו בני יעקב (בר' מט) קחו
עבדי אדניכם (מ"א א) ויבוא ללא ענין . כמו שתמצא
ג' פנח בפסיק אחד (ברא' ו) וחמשה פעמי בני ישראל
(כמד' ח , יט) : ורע כי אף שאין כלשון מלות מיוחדות
להורות על מלות הגוף החוזר (פרמאמינא רעל פרמקח) לפי
שיש בו פעל חוזר , מ"מ יש לו פנים מיוחדים להורות
עליהם כחבור הפעל אל אחד מחלקיו החשובים בגופו ,
כמו ע' ע' , נפש , בשר , רוח , לב , יד , פנים , ראש , עין ,
קרב וכדומיהם , כמו דמו בראשו יהו' ב) (ער האט זעלבסט
שולד) אורה נפשו (נור זעלבסט זיבן) , וכן השאר :

§ שכ

מלת הגוף שבא במקום שם הנושא והנשוא אחריו
 תאר , יוכן תמיד בחסרון דבור המציאות (והנכח טב
 טטטטטטט) היה או הוא המורה על הקשור והרכבה
 °כי עפר אָתָה (כר ג) (טטויב ביט דוא) . פי ערמים הם (שם) .
 אָנְכִי יי (מד. בין דער פויגע) . לפי שמלת הגוף בעצמו
 מורה הרכבה וקשור הנשוא לנישא , כי לא יתכן
 לשמש כמלת הגוף רק ביהם לו איזה נשוא , ולכן מצאנו
 ג"כ שיבוא מלת הגוף הנסתר הוא הם בין נשוא
 שם לנשוא תאר במקום דבור המציאוֹ היה (יין) . כמו
 °אָכָרָם הוא אָכָרָם (ד'ה'א'א) °יְהוָה הוא אֱלֹהִים (דברי
 ד) °האנשים האלה שלמים הם (ברא' לד) . ולכונה
 הוואת יבוא מלת גוף הנסתר עם הנכח או עם מיב
 כאחד °אָנְכִי אָנְכִי הוא מוֹחָה (ישעי' מו) °אָנִי אָנִי הוא
 (שם) °אָתָה הוא מְלָכִי (תהלי' מד) . ועד"ז אינו שומד
 ג"כ לא המין ולא המספר °כי בתי ערי הלויים הוא
 אחוזם (ויקרא כה) °אֵשִׁי יי הוא נחלתו (יהושעי' ג) °כי
 הקות העמים הבלהוא (ירמי' י) (טוט) .

§ שכא

בנוי הדומז (פראמאאינא דעוואנטרטטיווא) זה לזכר (דוער)
 זאת לנקבה (דויע) זה זה זו (דויע) לנרמו בלתי מיוחד
 במין , אלה לנרמו רביםו שוה לזכר ולנקבה . ישמשו
 לרמו על דבר שהמדבר מרמו עליו בבחינת המקום
 או הזמן ויבוא בתוספת למיד הלז הלזָה ; וכתב רשי
 בפסוק °מעבר הלז (ש'א יד) : כל הלז הלז שבתקרא
 אינו לשון הזה אלא דבר שכנגדו והוא מראהו באצבע
 ובלע"ז אינו ל' (ציש"ט) אלא ל' (ציי"ל) , וצ"ל אינו ל'
 (סעמטי' דויער) אלא ל' (סעלוי"י . יענער) . וכונתו כיהל

שמוש מלות שתחת השם והכנויים 301 קמו
הלכה יורה על גרמו החוק (וגענו דארט) וזה הוה על
גרמו קרוב (דינער היר) :

§ שכב

כנוי הרומז הוא ככח'נת שם התאר , ואם המתואר
בה'א גם הוא בה'א כמו הדבר הגדול הוה הגוים האלה
ובא כפול לחוק הענין . הגוים האלה הנשארים האלה
(יהושע כב) , ולכן אם המתואר בה'א והוא זולת ה'א
הוא ככח'נת תאר נשוא ומתבאר בהסרון דבור המצאות
זאת (היא) המנוחה (ישעי כח) זה (הוא) הדבר (שמות
לה) אלה (הם) הדברים . כמו שימצא מועדי יי אשר
וגו' אלה הם מועדי (ויקרא כג) רק כשיבוא לבדו
במקום נושא לא יבוא בה'א לעולם . כמו זאת אומרת
(מלכי אג) ולא יתכן לומר הזאת . וכן הדין במלת
הנוף הוא הם יבואו בה'א כשהם מחוברים לשם . והוא
בסמן הידיעה היום שהוא הימים ההם . אבל בלי שם
העצם לא יתכן לומר שהוא או ההם כשהם משמשים
לכנוי הרומז :

§ שכג

ויבוא ג'ב על גרמו בלתי נודע רק במקום כנוי בלתי
מיוחד וקרא זה אל זה (ישעי ו) מינער דטן מנדעח
ויאמר זה בכה וזה אמר בכה (מ'א כב) (מינער זא דער
מנדערע זא) גם את זה לעמת זה קהלת ו' זה ישפיל
וזה ירים (תהלי עה) כזה וכה תאכל (שיב יא) אלה
ברכב ואלה כסיסים (תהל כ) . וכן יבוא מלת זה נוסף
ללא ענין והוא תקון הלשון לבד . קול דודי הנה זה
בא (שיה כ) והנה זה מלאך (מ'א יט) עתה זה ידעתי
(שם יג) . הנה עתה זה באואלי (מ'ב ה) . וכיותר על
שאלת מי מה למה מה זה היה לכן קיש (שיא ו)
ולשמחה

ולשמה מה זה עשה (קהל ב) מי זה הוא (אסתר ז)
מי זה אמר (איכה ג) למה זה צחקה (ברא יח) למה
זה לי בכורה (שם לו) אי זה הדרך (מ"ב יג) אי מזה
תבא (איזב א) . וכן יבוא בשעור המשך הזמן ואינו
שומר המספר זה ארבעים שנה (דברי ח) זה ימים
רבים (יהושע כב) :

§ שכר

זמנה הלשון לחם השם הנרמו במלת זה ומובן
מענינו וזה אשר תעשה (ברא ו) כמו וזה הדבר
ענינו וככה תעשה אותה (דע-געטעלט) . וכן וזה מעשה
המנודה (במ' יא) וזה דבר הרוצח (דברי יט) אינו מרמו
על עצם בכל אלה כי אם על האמירה אשר אמר
אחי . אבל שכולנו בזה (שם כב) . אשר נתן לי אלהים
בזה (שם מח) ענינם במקום הזה נסעו מזה (שם לו)
ממקום הזה הנמצא בזה (שם מא) כאיש הזה אשר
יאמר פי הוא זה (שמות כב) הממון שגנב הלא זה אשר
ישתה (ברא' מד) הגביע :

§ שכה

בגוי המיוחד והמצטרף (פ"י דעטערווינלעטיווא לונד רעלעטיווא)
כבר התבאר בהם (§ קס) אופן שמושם וכמה מגבל
סמן היחס בשם המצורף , אך ראוי שתדע עוד , כי
כאשר השם במשפט המצורף ביחס הפעול יבוא לרוב
בלי סמן היחס . כמו הקדשתי הבית בזה אשר בגייתי
(מ'א ט) ולא אמר אותו אל הארץ אשר נתת (אותה)
לאבותם (שם) . וכן המנהג שיחסו שאר סמני היחס
לפעמים בהיותו מובן מעצמו וטפכם אשר אמרתם
לבני ידו (במדבר יד) ראוי אשר אמרתם עליהם (פ"ז וועלכען)
ואם השם במשפט המצורף ביחס שבו או ביחס שממנו

שמוש מלות שתחת השם והכנויים 303 קב"ח

אם בבחינת החומר או בבחינת המקום יבוא לרוב מלת
שם כמו לעבוד את האדמה אשר לקח משם (ברא
ג) עינינו מאשר לקח או אשר לקח ממנה (פ"ח ועלכער).
אשר שם הוהב (שם ב) ענינו אשר בה. ותצא מן
המקום אשר היתה שמה (רות א) כענין אשר היתה בה
(מין ועלכער). וכן ביחס שאליו בבחינת המקום המקום
אשר שלחתיך שמה. כענין אל אשר ובהסרון סמן
היחס. באנו אל הארץ אשר שלחתנו (במד' יג). כענין
אל אשר או שמה. והכלל לפי שהמנהג שיחסר סמן
היחס בשם המצורף במשפט ע"י מלת אשר ראוי
שיעתיקנו בכל מקום לפי ענינו:

§ שבו

מנהג הלשון כשיחובר סמן יחס השם במלת המצורף
שיחסר השם המצורף ומוכן כענין אתה תדבר את
אשר אצוך (שמות ז) עינינו את הדבר אשר באשר
הוא שם (ברא' כא) במקום אשר הוא שם באשר
את אשתו (שם לט) בסבה אשר את אשתו באשר
ישאכון הנערים (רות ב) ענינו פדמים אשר ישאכון
לאשר הוא לו (ויקרא ה) לאיש אשר הוא לו באשר
צויתיה (דברי יב) בדבר אשר צויתיה:

§ שבו

וכן מנהג הלשון לחסר מלת אשר ומוכן כענין כמו
וכל יש לו נתן כידו (ברא' לט) את הדרך ילכו בה
עם שרים וְהָבָה לָהֶם (איוב ג) יאבד יום אולד פו (שם
ז). ולרוב כשיקדם לפניו כנוי הרזמו עד יעבר עם זו
קניית (שמות טו) וְהָאֲהַבְתִּי נְהַכְנוּ בִּי (איוב יט) אל
מקום זה יסדת להם (תהל קד) ענינם מחבאר בהסרון
מלת

מלת אשר ולפעמים גם שם ומצורף חסר עם מלת
 המצורף שפת לא ידעתי אשמע (שם פא) ענינו שפת
 איש אשר אל הכינותי לו (דיה א טו) ענינו אל המקום
 אשר אחרי לא יועילו (ירמי ב) ענינו אחרי אילים
 אשר לא יועילו ויתר מיני הכנויים כמו כנוי הבלתי
 מיוחד (פ"נ מינדוינייטא) כבר אמרתי כי הוא מגבל בפעל
 נסתר בלי הזכרת שם נושא או שיכוא הנושא בתואר
 ממין הפעל ההיא על שם כופו כי יפול הנופל (דבר' כב)
 כי ימות מת (במד' ו) והיה היוצא אשר יצא (§ שלר) :

מ א מ ר ב

כגדר שמושה פעלים והרכה ם

פרק א שמוש הפעל בהוראתו

§ שכח

כבר בארתי (§ צג) , כי מושג הפעל בלשון עבר
 הוא מלה מרכב בו מושג איזה מקרה מחלמת
 מעצם ואותיות המורים על מלות הגוף להגביל בנושא
 הגוף המין והמספר , והנשוא איננו דוקא מקרא ממאמר
 השנוי והתנועה כי גם התארים ממאמר האיכות
 והכמות יבוא בדרך פעל , גם יבנה הפעל משם עצם ,
 כמו ויאהל עד סדום (ברא יג) ענינו גמית האהל
 ויאבק איש עמו (שם לב) ענינו העלות אבק ועפר בעפר
 (שי"ו) השלכת עפר וערפתו ענינו כריתת הערף
 וכן ויזנב כך לבבתי באחת מעיניך ענינו לקיחת הלב
 וכדומיהם רבו מספור : וכבר בארתי לך כי רוב הפעלים
 הנגזרים משמות מורים הפך עינם (אנייטראויט)
 עיין לעיל (§ רלז) , וכן יודה הפעל לפעמית דבר והפכו ,
 כמו

כמו בִּרְךָ (יעגיטן) ° בִּרְךָ נבות אלהים (מ"א כא) קללה והוא תקון בלשון נגד פני עליון וכדומה :

§ שכט

הפעל הבא ממקרה ממאמר האיכות לא יורה לכר על היות העצם בתאר המתואר אבל גם על העשותו ,

ותאמר ד"מ הִיָּה (ער וולר , אייט געווארדען) ! חִיָּה (ער וואר לעבענדיג , ער האט געלעבט , לעבען געבליבען , לעבענדיג געווארדען) הִיָּה (ער האט עינטהרט , לעבען ואססען , ערהאלטען , לעבענדיג געמאכט) . וכן ישמשו הפעלים ממין הזה להחליט הדבר

כמו שהוא (דעקלאראטיווא) כמו וְטָהַר אֹתוֹ (ער זאלו מיהן ריין טפירעכען) . וכן °וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת

הַרשֵׁעַ °כי לא אֶצְדִּיק אֶת הַרשֵׁעַ (גערעכטיגקייט ווידערפֿהרען ואססען) . ולרוב יבוא פעלי שֵׁם נִתֵּן לענין זה °גביר לאהיו

שִׁמְתִּיו לך (ברא כז) ענינו אמרתי שיהיה גביר °וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כַּמַּרְגְּלִים (שם מב) . וכן יבוא הפעל בהן והכונה

שלילת הפכו °תִּכְבְּדוּ וְשִׁבְּ בְּבֵיתְךָ (מ"ב יד) ענינו לא הגרום לך הרפה ° אֲךְ אֶת נַפְשׁוֹ שִׁמּוֹר (איוב ג) הכונה

רק שלא יזיקנה °אֲשֶׁר חָלַק יי אֱלֹהִים אֹתָם לְכָל הָעַמִּים (דברים ד) ענינו רק שלא הוהירם מהם . וכן

להפך שיבוא בשלילה והכונה חיוב הפכו °כי לא יִנְקָה (שמות כ) כִּי עֵינֵינוּ שֵׁנוּ : אֲשֶׁר לֹא צָוָה אֹתָם (ויקרא י)

אבל מנעם והוהירם ממנו :

§ של

וכן יורה הפעל בחבור הדבור ענין מה שלא יורה בעצמו כמו °וַיִּשֶׁם נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ (ש"א יט) (ז"ד זין לעבענסגעטאחר

געבען) ועד"ו וַיִּשְׁלַךְ אֶת נַפְשׁוֹ מִנְּגַד (שופטים ט) . °וְהִקְצֵר נַפְשׁוֹ (איינער זאכע טיבעררריטיג ווערדען) הַשֵּׁב פָּנִים אֵינֶנּוּ בִּיטְטַע

כה סערי

בפרק א (ע) , ונאלה הדכה ; ותמצאם כל מיני הרכבת האלה
בחלק אוצר השרשים :

הערה , ודרך כלל אומר לך , כי כל שרש שתמצא על שלש המונות
הבנינים הפועלים או אף בשתיים מהם לא יחכן שישהח
הוראתם מכל צד מכלתי היות הבדל ביניהם עכ"פ , אמבעקר הוראתם
או באיזה מושג צדדי הנקשר עמהם , והוא המפריד ביניהם בהוראתם
ר"ס בער בקל עננו שרפה (ברעננען) עומד , ונאמר על האש השרוף
ועל השרוף בער בפעל (אנצנדען) יוצא על האש הדולק מידי שורף
ונאמר ענה על הסדה גבערתי הרע (אויס ריימען , וועגריימען) הבער
יוצא לשלישי סבב לאש שישורף הבר , ומענין השני סבב לכהמה לבער
כי יבער שדה וכרם , חזק בקל עומד (שטארק זיין) , חזק בפועל יוצא
(בעפעסטונען) , החזק בהפעיל אחיהו (אנפאסען , אנגרייפען) , ויאוד
הענין להבאח משלים על שנוי הענינים או מעיפי הוראות חלק שנוי
הבנינים , ודי לך במה שרמזתי לדון על השאר לבקש המיד איזה הבדל
בין בנין לבנין ואם היותם נראים כמשחויים בעיקר היראה , וראוי שתדע
עוד , כי החפעל יבוא לפעמים על עסק פעל משחחף בין עצמים יורה
מאחר אשר כל אחד מהם פועל כאחד ונפעל בכהניחו , כמו למח
הקראו (זיך איינאנדער אנזעהען) כי א רואה ונראה , וכן דהחבר דהקשר
ואולי עד"ז והחנחלחם אוהם לכניכס (כמד' ל) , לפי שכ"א נוהל חקכה
סקרובו ומנהיל אותו לאחר , והבן :

פרק ב שמוש דנוף והמין והמפפר בפעל

S שלא

לפי שהפעל בלשונו עברי כולל ג"כ גוף הנושא
לכן אין צורך שיקדם שם הנושא לפעל , זולתו
כנוף הנסתר שלא הורכב עם השרש בפעל אותיות
ממלות הנוף להורות על הנושא , לפי שהמדרב צריך
להוכיח הנושא בשמו שירע השומע מי הוא לכן
יבוא שם עם פעל נסתר והשם לרוב אחד הפעל ,
ולפי בקצת מקומות לעורר הכונה על הענין או דרך
בביר ללדולים יקדם השם וי"י הולך לפנייהם (שמות)

(יד) ° וּפְרָעָה הַקְּרִיב (שם) ° וּמִשָּׁה עָלָה (שם יט) ° וְאִם יָבוֹא
 שְׁנֵי פְעֻלִים לְפֹעֵל אֶחָד הַשֵּׁם בִּינְתִים וַיִּסַּע אֲבָרָם
 וַיָּבֹאוּ (כרא כ) ° וּבִשְׁנֵי מִשְׁפָּטִים מִתְחַלְפִים כַּמִּשְׁפָּט
 הַרְאִשׁוֹן יִקְדָּם הַפֶּעַל לְשֵׁם וּבִשְׁנֵי יִקְדָּם הַשֵּׁם לְפֶעַל
 לְעוֹרֵר עַל הַחֲלוּף הַהִבְדָּל אוֹ הַהִפּוּךְ וְהַסְתִּירָה שְׂבִינֵיהֶם
 (מדווערזאסטיות) ° וַיְהִי הַבֵּל רֹעָה צֶאן וְקִין הָיָה (כרא ד)
 (קין אבער) ° וַיָּבֹא קִין מִפְּרֵי הָאָדָמָה וְגו' וְהַבֵּל הֵבִיא
 (שם) ° וַיְהִי עֲשׂו אִישׁ יוֹדֵעַ צִיד וְגו' וַיַּעֲקֹב (היה) אִישׁ
 תָּם (שם יעקב אבער וואר) ° וְאִם הַפֶּעַל אֶחָד וְהַפְעֻלִים
 מִתְחַלְפִים בַּפְעוּלִים מִתְחַלְפִים כַּרְאִשׁוֹן יִקְדָּם הַפֶּעַל
 לְפֶעַל וּבִשְׁנֵי יִקְדָּם הַפֶּעַל לְפֶעַל ° וַיִּשַׁע יֵאל הַבֵּל וְגו'
 וְאֵל קִין לֹא שָׁעָה (שם ד) (לו קין אבער) ° וְאַהֲבָה אֶת יַעֲקֹב
 וְאֶת עֵשָׂו שָׂנְאֵתִי (מלאכי א) ° וְגוֹף נוֹכַח כִּשְׂוֹא בִיחָם
 הַקְּרִיאָה (וואקסטיון) יִקְדָּם גִּיכ לְפַעֲמִים הַנּוֹשֵׂא לְעוֹרֵר
 הַקְּרִיאָה ° הַקְּהָל חָקָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם | (כמד ט) ° הַדּוֹר
 אֶתֶם רְאוּ (רמי ב) ° וְעַתָּה מַלְכִים | הַשְּׂבִילוֹ (תהל ב) :

§ שלב

כל הדברים ההיום במציאות בטבע וכל המקרי והשנויי
 ההיום במציאות / פועל האמתי שלהם ונושאים כורא
 הטבע ית / לכן כל הפעולות ההיום בטבע שאין לחם
 נושא מיוחד / בשאר לשונות שיש להם כנוי כלתי
 מיוחד (פראנצויזא / א-אסערוואנאזיא) / ישמשו בהם על פעולות
 כאלה (עו רעגנעט, עו דאננערט, עו טניעט) / ובעל לשון
 העברי יחבר דבור המציאות היה (זין) / על השם שבו
 הפעל נעשה היה נשם היה מטר / יהי קולות וברקים
 ולפעמים נסתר דבור המציאות בענין כמנהג הלשון
 הרבה מאד לחסר דבור המציאות בהיות הנשוא תאר /
 כמו כי השעורה אכזיב והפשחה גבעול (שמות ט) עניינה

היה

ואלה
 מונות
 שחוח
 דאחם
 יאחם
 השורה
 דרך
 הבעור
 לבעה
 ייצא
 דיארד
 שני
 הבל
 כחוד
 ע יורה
 ו למת
 זקשר
 חעכה

נושא
 זולתו
 ותיות
 צריך
 לכן
 דרך
 שמות

חלק המאמר ב פרק ב

היה אביב היה גבעול ° כי חדל המטר וגו (שם) ענינו
 חדל להיות: לכן בדבר יוצא מחק הטבעי אשר יתגלה
 בו כונה מיוחדת ישוב בעל הלשון ליהם אותה אל
 הסכה הראשונה ° וי' המטר (שם יט) להורות על
 הגם ולכן נאמר ° וירא פרעה כי היתה הרוחה (שם
 ח). לפי שלא האמין היות המעשים יוצאים מגדר הטבע.
 וכן בהגלות פעולת סדורים ומסובכים על אופן מכוון
 לתכלית מיוחד ולא נגלה בו פועל מכוון מפועל. מיחס
 אותה אל המסבב הראשון אשר לו נתבנו עלילות.
 ועדו ° ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר יי (ברא' כד)
 והוא לא דבר רק בהשתלשלות הסכות הקודמות
 נגלה בהם כונת הבורא :

§ שלג

והפעולה הטבעית אשר תחול בעצם והוא מתפעל
 ממנה בבחינה מנהג הלשון ליחס לו הפעולה , כמו
 חלם רעב צמא . או שיבוא הפעל בנסתר ומיוחס לו
 או לאחד מאיבריו שהיא נגלה בו וירע לו ויצר לו
 ויחד וייטב בעניו ויאמר לא תסרת דבר והענין לא
 הסר לך דבר :

§ שלד

והפעולה אשר תצא מפועל בעל כונה ורצון אך הוא
 בלתי נודע בשמו ישמש בעל לשון העברי בפעל נסתר
 במקום שישמש חלועו בסין סתמי מבלי הזכיר שם
 פועל (ייטרוק , אונבעשטיהוט) ° ולאכרם הימיב בעבורה (אמן)
 ערלייגטע גוטעס) ° על כן קרא (שם יא) (ענטט אמן) ° ויאמר
 ליוסף (אמן זאפט) ° לואת יקרא (ברא' ב) (און מען ענטט
 וכן אם הפעולה בעצמה דבר סתמי ° את אשר יקרה
 אתכם (שם מ) ° לא נכון לעשות כן (שמי' ח) , ומה שכתב

רשי

שמוש הגוף והמין והמספר בפעל 309 קנא

רש"י במקומות כאלה הפעל כתוספת השם התואר , כמו
על לכן קרא הקורא , כי כן גם מנהג המקרא לשמש השם
התואר מן הפעולה ההיא במקום גוף סתמי ° בני יפול
הנופל (במ' ו) ° ומות מת (שם ו) ° ושמע השומע (יהו'
לג) (ש' שכז) . וכן אם הפעול גוף סתמי ° וצודה לי ציד
(בר' כז) יבוא ג' כהתאר מן הפעל על גוף סתמי :

§ שלה

מנהג הלשון לדבר בלשון נסתר לנוכח או במקום מיב
עם גדול ונכבד , והוא נמוס מוסרי ודרך כבוד . ידבר
גא עבדך דבר באוני אדני ° אדני שאל את עבדיו
(ברא' מא) ° יעשה פרעה ° מה אדוני מדבר אל עבדו
(יהושע ה) , בשניהם יבוא נסתר ת' נוכח ומיב :

§ שלו

הפעל ראוי שיבוא בסמן מין ומספר אשר בנושאו ,
ועם זה ימצא יוצאים מהגדר הזח : א) רוב שמות הקבוץ ,
כמו איש ארץ כאשר תעמוד במקום יושביה , בית
ג' כ על בני הבית , עם צבא בקר צאן קהל עדה
קריה במקום יושביה יבוא הפעל עליהם ברכים והוא
יחיד . ° איש בפתרון חלומו חלמנו (ברא' מא) ° וכל הארץ
באו (שם) ° הבקר היו חורשות (איוב א) ° וכל ביתו יחדו
מתו (ד' ה א) ° ויעלו כל העם (מ' א) ° ונמקו כל צבא
השמים (ישעי לד) ° ומתו כל הצאן (ברא' לג) : ב) פעל
חיד לנושאים רבים אשר יוכן בו כל אחד מהם . ° כנות
יעדה (שם מט) ° ויהי ידיו אמונה (שמות יז) ° וקבל היהודים
אסי ט) ° חכמות נשים בנתה ביתה (משלי יד) :

§ שלו

ם פעל אחר מסופר משני פועלים זכר ונקבה , אם
יבוא

ענינו
זגלה
אל
על
שם
בע
מכוון
יחס
זות
כד
מות
פעל
כמו
לו
לו
לא
זוא
תר
שם
אמן
מר
נטן
דה
וב

יבוא הפעל כל רבים יבוא על הרוב כמין הזכרים כפי
 גם איש עם אשה ילכו (ירמ' ו) ומנוח ואשתו רואים
 (שופ' יג) ואם הפעל כל יחיד נופל על הדבק אם
 ראשון אם אחרון ויתחבא האדם ואשתו (בר' ג)
 ויאמר אהיה ואמה (שם כד) ותדבר מרים ואהרן
 במשה (במ' יד) ותאכל הוא והוא (מ'א יז) ותבתוב
 אסתר המלכה ומרדכי (אס' ט) ומדקדקים אחרים נתנו
 כלל בזה כל מקום שיקדם הפעל לשם הנושא אינו
 שומר לא המין ולא המספר כמו ולא נמצא נשים
 יפות (איוב מב) ועל הרוב המנהג הזה בפעל היה שהוא
 משמש בלשון במקום פעל סתמי ונופל על היחיד
 ועל הרבים ועל זכר ועל נקבה כמו ויהי השמש לבוא
 (בר' טו) ויהי השמש באה (שם) ויהי הם מריקים (שם
 מב) ויהי אנשים אשר היו טמאים (במ' ט) כפי יהיה
 נער (דברי כב); ורשי מפרש מקומות כאלה בתסרון
 דבר וכונתו לבאר הדבריו (עכ"ל, ע' וזר) אך לפעמים
 ימצא שלא יקדם הפעל וסמנו לפי השם הראשון
 שמן וקטרת ישמח לב (מש' כז) ונות יין ותירוש יקח
 לב (הוש' ד) האשה וילדיה תהיה לאדוניה (שמו' כא)
 וכן בשם הנסך לשם זכר ונקבה יחיד ורבים יבוא
 הפעל על דרך אחד מהם ועל הרוב על הדבק בו קול
 המי אחיד צועקים (בר' ד) קול שמועה הנה באה (ירמ' י)
 קול גידיים נחבאו (איוב כט) נגע צרעת כי תהיה (ויק'
 יג) ויש שצריכים תקון ויובנו בתסרון מלה כמנהג
 הלשון להסר מלה במכתב המוכן בענין הנקרא
 (עליפסיס) וכבר הבאתי משלים עליהם (צ' רצו, רצו, שו)
 ויותר מזה תמצא במכלול (רפוס סויד דף נו) ושם
 אפר: לא שיהיה לשון זה נופל על זה אלא ככל
 אחד

שמוש הגוף והמין והמספר בפעל 314 קנפ

« אחד מהם דבר נסתר נופל , וסומך הכתוב על המכין
« בהיות הדבר ההוא הנופל נזכר בענין או מובן ממנו
« ואחו המקרא דרך קצרה וכסך על המכין , ובמקום
אחר : « ומפני זה צריך להרחיב מאד בלשון ולהושיבו
« על אפניו כפי היכולת , ולא לאמר לשון נקבה על זכר
« ולהפך » ; וכן אמרו רז"ל הרי זה מקרא קצר :

§ שלח

ויבוא פעל זכר לנקבה להורות מעלת הפעולה עשיתם
חסד (רות א) לנקבות , ולהפך להורות גריעת הפעולה
עשיתן הועבה יחוי לג לזכרים , וכן יבוא הפעל בל
דביוס והכונה אחד מהם ונגפן אשה דרה (שמו כא)
אחד מהם (§ שיד) :

ש מ ו ש ה ז מ נ ב פ ע ל

§ שלט

כל פעל ראוי שיבוא בסמן הזמן הנופל עליו , אך דרך
הלשון להחליף הזמן עבר בעתיד ועתיד בעבר ואותם
בבינוני ואותו בהם , כי בדבר הרגיל להיות תמיד , יבוא
לרוב עתיד במקום עבר להורות על התמדתו ויאיד
יעלה מן הארץ (בר ב) ובערב יהיה על המשכן (כמ ט)
בן יהיה תמיד על פי י יסעו (שם) כלם בעתיד להורות
המשך והתמדת זמן רב , גם בדברי מליצה ושירים
ידבר לרוב בעתיד במקום עבר והוא צחות המליצה ,
ואם ידבר בעבר יורה המשך והתמדה אני שכבתי
ואשנה הקיצותי (תהל ג) ענינו תמיד כשאני שוכב ,
וכן כשהפעל מחובר למלות או מרס יבוא עתיד
מקום בינוני או עבר או ישיר (שמו טו) או יבדיל
(דב)

(דברי ד) °אז ידבר יהו (י) °אז יבנה (מ"א י"א) °טרם יהיה
 באר (בת ב) °טרם אכלה (שם כד) °הטרם תדעון
 וכן יבוא הבינוני במקום העבר לחזק הענין כאשר יספר
 הפעל אחר זמן עשיתו איך שהיה היה בזמן עשיתו
 °ושקה שומעת (בר"יח) היתה שומעת °רואה אנכי
 (שם לא) °ופרעה חולם (שם מא) וכבר בארתי מענין זה
 והבינוני במקום עתיד °ואני הגני מביא (שם ז) °הנה
 אנכי בא אל בני ישראל (שמו ג) °פי אתה בא אל
 הארץ (דבר"יח) והעבר במקום בינוני °ואתנה ידעתן
 (בר"לא) °הלא שומעת בתי (רות ג) . ובפרט כשהוא
 מחובר למלת עתה °עתה ידעתי (בר"כב) °עתה באתי
 (יהו, ה) . והנביא ידבר על הרוכ בעבר במקום עתיד
 כי פי י' דבר בו , ולפניו הכל צפוי והעתיד להיות
 כאלו נעשה :

§ שם

העבר בשאר לשונות על שני אופנים ושלוש מדרגות
 שני האופנים עבר בודד (פטרסטרטי אכסאזטי) עבר מצטרף
 (פרט, רעזאטיוו) . הפעלים המסופרים בזמן עבר ואינם
 מתיחסים זה ל זה בבחינת הזמן כמו ויאכל וישת ויקם
 וילך . פעלים מסודרים בלי התיחסות הקדם והמתאחר
 בהם נקרא עבר בודד . והוא על מדרגת עבר נשלם
 (פטרסטרטי, דיא גאז) פטרגאזינע לייט) . והפעלים המסופרים
 בזמן העבר בחתיחסות הקדם והמתאחר בהם
 בהצטרפותם זה על זה נקרא עבר מצטרף . ואם
 התחלת הפעל המתאחר לפני השלמת הפעל הקדם
 הוא על מדרגת עבר בלתי נשלם (אויספטרסטרטוס . דיא
 קויס פטרגאזינע לייט) , ואם בהתחלת הפעל המתאחר . כבר
 נשלם הפעל הקדם . הוא על מדרגת עבר ששכר נשלם

(פּוֹסֵקוּוּאָס פּערלעקטוּס, דיז לענגסט עֶרנאָגע לייט) : ובשאר לשונות יש סמנים לכל שלשת מיני העבר אך בלשון עברי יוכן לפי הענין • והעבר בודד, יבוא לרוב מסופר בעתיד מהופך לעבר עיי וי' ויאמר ויִדְבַּר והוא עבר נשלם, והעבר המצטרף, אם הוא בלתי נשלם יבוא לרוב שני המשפטים הפעל הקדם בדרך המקור ובשמוש בכל"ם להורות על ההצטרפות, והפעל המתאחר בדרך החלטה ובעתיד מהופך לעבר • בְּשִׁמוֹעַ עָשׂוּ אֶת דְּבַרִי אָבִיו וַיַּעֲקֹב (בראשית כז) • (אלם - הערטע - דא טרויט ער -) בְּנִסּוֹעַ הָאָרֶז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה (במדבר י) • ואם הוא עבר שכבר נשלם יבואו שניהם בעבר • וַיִּפְקֹד אֶת שָׂרָה בְּאֶשֶׁר אָמַר (בראשית כא) • (דער עוויגע בעדאכטע טרה וויא ער געסטרעכט האטטע) • כִּי שָׁמְעָה בְּשִׂדָּה מוֹאָב כִּי פָקַד יְיָ אֶת עַמּוֹ (רות א) • ר"ל פקד כבר • וכן יבואו שניהם בדרך החלטה והווייז יורו על הצטרפותם בכחינת הוּמַן בעבר בלתי נשלם • וַיָּבֹאוּ יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בְּעָרֶב וַתֵּצֵא לָאָה (בראשית ל) • ולהפך • וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו (שם פח) עבר כבר נשלם ע"ש ברש"י :

§ שֵׁמָא

הבינוני כבר אמרתי כי הוא בכחינת שם תאר ולכן אין בו הוראת חגוף, ויתכן ג"כ שיורה על אחר מהזמנים, כי בחבורו עם מלות חגוף יורה על הרוב זמן הוּה (פרעזענט דיז געגענווערטטיגע לייט) • מִדּוּעַ אָתָּה יוֹשֵׁב לְבָרֶךְ (שמות יח) • ואם הוא תא" נשוא אחרי שם עצם יש בו גם כן הוראת זמן המוכן בחסרון דבור המציאות • וַיַּעֲקֹב רוּעָה אֶת צֹאן לֶבֶן (בראשית ל) • ענינו היה רוּעָה • וְהָעֹף אוֹכֵל אוֹתָם (שם מ) • היה אוֹכֵל • וּפְרָעָה הוֹלֵם (שם מא) • וְהָנוּגְשִׁים אֲצִים (שמות ה) • אָנֹכִי עוֹמֵד בֵּין יְיָ וּבֵינֵיכֶם •

יהיה
יספר
שיתו
אנכי
זה
הנה
אל
דעתן
הוא
זאתי
עתיד
היות

דגות
טרף
אינם
ויקום
אחר
שלם
זרים
בהם
ואם
קדם
הוא
כבר
שלם

ומיניכם (דברים ה) . הולכים הלוך (יהושע ו) . ויבוא . כן
 להורות על הפעל המתמיד זמן רב , וכן כשיבוא הבינוני
 בהצטרפות על פעל אחר בבחינת היותו הפעול של
 הנשוא במשפט הקודם °שמעתי את אביך מדבר
 (בראשית כח) °ראיתי את יי יושב (ישעיה ו) . ענינם היה
 מדבר היה יושב . והכלל כי בעל לשון עברי הגיל מאד
 לשמש בבינוני במקום עבר בספור ענין כאשר רצה לחוק
 אותו הענין ולדמותו בהיותו בזמן הנוכח במה שעבר או
 להראות התמדת הענין ההוא זמן רב , ויתישב מכל מקום
 לפי הענין :

הערה וכן ימצא בבינוני בחבור דבור המציאות היה , ואז ענינו הוראת
 זמן מרכב אם מעבר והוא או מהוה ועתיד ויורה התמדת הפעולה
 זמן רב , ד"מ ומשה היה רועה ר"ל היה רועה כלפנים ועורנו רעה בעת
 הספור , ובניכם יהיו רועים ר"ל בהוה ובעתיד זמן רב ; ומעתה התבונן על
 שלשת הברלים האלה : אלו נאמר ומשה רעה היה המובן רעה פעם אחר
 בזמן העבר ולא בעת הספור כמנהג פעל עבר ; ואלו נאמר ומשה רעה היה
 המובן היה רועה פעם אחר בעת הספור כמו ופרעה חולם פעם אחד בעת
 הספור , או שהיה המובן רועה עוד בעת ההיא כמו השמים מספרים , ולכן
 אמר היה רועה כולל שרעה זמן רב לפנים ועורנו רועה בעת הספור , ועד
 ויהיה מלעיבים ר"ל זמן רב מלפנים ועוד בעת הספור , והבן חענין הזה :

§ שמב

העתיד ג"כ על שני מינים : עתיד בודד (פוטרוק עקסאקטוק)
 עתיד מרכב (פוטרוק קאמפאזיטוק) . העתיד הבודד הוא
 כאשר הפעל האחד איננו מצטרף על הפעל האחר
 בבחינת הזמן , והעתיד המרכב הוא כאשר הפעל האחר
 מצטרף על פעל אחר בבחינת הזמן ושניהם עתידים
 בדבור , אך כאשר יתחיל הפעל השני יהיה הפעל
 הראשון עבר נקרא מרכב שיש בו הרכבת זמן עבר ועתיד
 יחד , ובלשון עברי יבוא העבר במקום העתיד המרכב
 וצריך

שמוש הזמן כפעל
 315 קנר
 וצריך שיוכן מן הענין כמו ומוֹלְדֶתָּךְ אֲשֶׁר הוֹלְדֶתָּ
 אֶתְרֵיהֶם עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרְאוּ (בראשית מח) פעל
 הוֹלְדֶתָּ הוא עתיד בבחינת המדבר ועבר בבחינת יִקְרְאוּ
 כי כשיקראו יהיו נולדים וצריך שי תק (עלליגט האבנין
 וורטט) , אִם לֹא הִבִּיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּנְתִּיו וְגו' (בראשית
 מד) . אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
 לֹא הִבִּיאוּ (ויקרא מז) . פעל הִבִּיאוּ הוא עבר בבחינת יִשְׁחַט
 ועתיד בבחינת המדבר , ודומיהם :

פרק ג שמוש הדרכים בפעל

§ שמג

דע כי זולת השלשה דרכים שזכרתי בחלק הפעלים
 (§ רד) , מה שיתכן שיסופר הפעל עליהם נמצא עוד
 בשאר הלשונות דרך הקשור (ואדום קאניוקטין) . והוא
 הפעל המסופר על דרך שהמספר בלתי מברר בו אמתות
 הגיעתו אל המציאות , דהיינו שנקשר בפעל איזה ספק
 שעור , או תקוה ובקשה , עצה ואזהרה , או תנאי וכדומה
 לזה , או שהמדבר מספר ענין כאשר שמע והוא איננו
 ערב בדבר להחליט אם הוא אמת או שקר : ובשאר
 הלשונות משתנה הפעל בעצמו כשבא בדרך הקשור ,
 ד"מ (ער האטטט) , בדרך המחלט (ראט ער העטטט) , בדרך
 הקשור , אבל בלשון העברי הפעל בעצמו בלתי משתנה
 אבל הקשור מוכן מצד מלת הקשור הנתלה בו לפי ענין
 הקשור . או במלת פי בהיות המשפט פעול השמועה
 °שמעתי פי יש שבר במצרים (בראשית מב) . או במלות
 לו . מי יתן . אם . לתקוה ובקשה (אפטאטיוו , ווינטענר) ,
 °ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן (יהושע ז) . °מי יתן אלוה
 דבר (איוב יא) : פי אם זכרתי אתך (בראשית מ) . אם
 תשא

כן
 בינוני
 ל של
 מדבר
 היה
 מאד
 לחוק
 ר או
 מקום
 הוראת
 הפעולה
 ה בעת
 בונן על
 ס אחר
 עה היה
 ד בעת
 ס ולכן
 ועד
 הזה
 (piv)
 הוא
 האחר
 האחר
 תידיים
 הפעל
 ועתיד
 ומרכב

הַיָּשׂא תַּמְאַתָּם (שמות לב) . או במלות פֶּן לאוהר עֵץ
 יִפְגְּעוּ בְּכֶם (יהושע ב) פֶּן אָמוֹת עָלֶיהָ (בראשית כו)
 למסתפק י ואם שני משפטים מתיחסים זה על זה בבחינת
 תנאי סבה וטעם , וזה יצוייר על ארבעה פנים : א) חיוב
 משפט המתאחר מחיוב הקודם . וקשורם (לו אלו כִּי
 עָתָה) ° לו יש חרב בידי כִּי-עָתָה הרגתיך (כמדבר כב)
 ° לו שקל ישקל כעסי וגו כִּי עָתָה מחול (איוב ו) כִּי עָתָה
 שלחתי את ידי ואך וגו וְהִתְבַּחַד (שמות ט) וזה איננו תקוה
 רק אלו רציתי או אבדת ° כִּי עָתָה הכין ° ממלכתך
 (שי"א יג) . חסר הסבה לו שמרת מצותי ומובן בענין ° אלו
 לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי (אסתר ו) וכן יקצר
 הלשון לפעמים בחסרון מלות התנאי ° ולא הגדת לי
 ואשלחך (בראשית לא) , ענינו לו הגדת לי כי עתה
 שלחתיך : ב) שלילת המתאחר בשלילת הקדם , וקשורם
 (לוֹלֵא-לֹא) ° לוֹלֵא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי
 (שופ' טו) : ג) שלילת המתאחר בחיוב הקודם . וקשורם
 (לוֹלֵא) ° לו חפץ ה' להמיתנו לא לקח מידינו (שם יג) . אלו
 לפי אידי עיני דמעות יוולון לא דרכה הגל אנוש יבשת
 (הראב"ע בשיריו) : ד) חיוב המתאחר בשלילת הקדם .
 וקשורם (לוֹלֵא-כִּי עָתָה) ° לוֹלֵא התמהמהנו כִּי עָתָה
 שבנו (בראשית מב) :

§ שמד

דרך המקור משתמש בלשון לרוב במקום נושא המשפט ,
 לפי שהוא בבחינת שם מקרה או שם ממשט , לכן אם
 נדרוש על מקרה פעולה להחליט עליה משפט מה נשמש
 במקור . כמו ° לא טוב היות האדם לבדו (בראשית ב) .
 מקור היות נושא וגשואו לא טוב עשה צדקה ומשפט
 נבחר ליי מובח (משלי כא) ° פגוש בדוב שכול (טוב) ואל
 בסיל באולתו (שם יז) . קנה חכמה מה טוב מתרוץ (שם)
 והרבה

והרבה כאלה בכפר הוה; או שיבוא המקור מחובר
 לפעל עבר או בינוני או עתיד או צווי לחוק הענין, כמו
 הַלֵךְ הַלְכָתָּה. שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן. אָבַד תִּאבְדוּן. הוֹלְכִים
 הָלוֹךְ. שָׁמְעוּ שָׁמְעוּ וְרָאוּ רָאוּ. וכן יבוא המקור לבדו
 במקום אחד מן הזוגים. כי מצד שהוא מפשט מכל זמן
 יורה על כל זמן (והמים היו הַלֹךְ וְחָסַר (בראשית ז).
 ענינו הלכו הַלֹךְ וְחָסַר חָסַר הַלֹךְ וְשׁוּב (שם). הַלֹךְ
 וְנָסַע (שם יב) רָצַע וְשׁוּב (יחי א) אָכַל וְשָׁבַע וְהוֹתֵר
 (ד"ה ב לא). וכן יבוא במקום הבינוני לבדו ואם מֵאֵן
 אחת לשלח (שמות ז). ובמקום הצווי לבד שָׁמַר את
 וחדש האביב (שם לד) וְזָכַר את יום השבת (שם כ). וכן
 ישמש המקור להשלים מושג הנשוא הפעל שקדם לו.
 כמו לֹא נֹכַח דְבַר אֵלֶיךָ (בראשית כד) לֹא תֵאבְדָה לְלֶכְתָּ
 (שם) בְּאֵתִי לְהִגִּיד (איוב א). כמו שיתבאר מזה בפרק
 הסמוך:

§ שמה

וכן יבוא הפעל בדרך המקור תמורת פעל מחלט עבר או
 עתיד בשני משפטים המתיחסים זה על זה בבחינת הזמן
 או בסבה או התכלית, ויבוא בשמוש ב"ת או כ"ף
 להורות

וכחב הרמב"ם כפי המשנה (ב"ם פ"ב משנה ט), החזירה וברחה
 החזירה וברחה אפי' ד' וה, פעמים חייב לחזיר שנאמר השב תשיכם,
 וז"ל השב מקור וידוע אצל בעלי הלשון 'ונפל על הרב ועל המעט,
 האמר שמרתי לפלוני שמור' והאמר שמרתי לפלוני ולפלוני שמור,
 לפיכך מורה השב תשיכם השכות רבות עכ"ד; כוונתו להורות ג"כ כי
 המקור המחובר אל הפעל נופל על היחיד ועל הרבים, ועל פעם אחת
 ועל פעמים רבות וזה לפי שהוא מפשט מזמן וממין וממספך לכן הוא
 נופל על כלם, ומורה בתכורו על התמדת הענין והמשך הפעולת
 זמן רב:

פן
 (כו)
 חזנת
 חיוב
 כ"י
 (כב)
 עתה
 תקוה
 כתך
 אלו
 יקצר
 דת לי
 עתה
 שורם
 יודתי
 שורם
 אלו
 בשת
 קדם
 עתה
 נפט
 זן אם
 שמש
 (ב)
 זשפט
 ואל
 (שם)
 ה

להורות התיחסותם בכחנות הזמן . ובשמוש למיד או
 מ"ס להורות התיחסותם בכחנות התכלית והסכה .
 והוראת הזמן במקור אם בכלים כהוראת זמן הפעל
 במשפט השני הכא בדרך המחלט : עם כ"ת °בנסוע
 הארון ויאמר משה (במדבר י) באמרם אליו יום יום וגו'
 ויגידו להמן (אם ג) . והם עברים (אז - א) °בילדכן
 העבריות וראיתן האבנים (שמות א) °כה תדברון וגו'
 פמצאכם אותו (בראשית לב) °ולא יהיה בהם נגף בפקוד
 אותם (שמות ל) °בהוציאך את העם ממצרים תעבדון
 (שם ה) . עתידים (וען - א) : ועם כ"ף °כשמוע עשו וגו'
 ויצעק (בראשית כו) °כבוא אברם מצרימה ויראו (שם יב)
 והם עברים °כשלהו כלה גרש יגרש (שמות יא) °כבוא
 המלאך סגרו הדלת (מ"ב ו) עתידים . ומוה יראה כי
 הוראת הזמן במקור עם כ"כ איננו מגבל מצד שמוש האות
 כי אם מצד הפעל אשר במשפט האחר שהוא מצטרף
 עליו . (ודברי הבאור גתיבות השלום (שמות ג יב) , אינם
 נכונים) . והוראת המקור בשמוש הלמ"ד בארתי לפני זה
 ויתבאר עוד בפרק הסמוך , וכן יתבאר הוראתו בשמוש
 המ"ם בפרק שאחר זה :

§ שמו

ולפי שהמקור ושם המקרה קרובים במושגם לכן יתחלפו
 הרבה פעמים במקרא ויבואו זו תמורת זו . כמו למשאות
 אותה משרשיה (יחז"ל) . ת' להשאות °למקרא העדר
 ולמסע את המחנות (במדבר י) . ת' למקרא להסיע °קום
 לך למסע (דברים י) °ומשלוח מנות (אם ט) °ומספר את
 רבע (במדבר כג) . ת' ולספור . ולדיק ענינו ומיספר
 להשות אל מי מנה ובא דגש ת' הנח ; והמקור ת' שם
 המקרה התבאר לפני זה ; גם יבוא המקור נסמך לשם
 לענין

לענין שם מרכב אחד °עשה-סמים (תהלים קח) °וקנות-
בינה (משלי יו) °גלות הארץ שופטים יח):

§ שמו

דרך הצווי גשמש רק לצווי שישנו בקום ועשה. כמו אכל
שתה. אבל למניעה ואזהרה בלא תעשה לא יתכן שיבוא
הצווי כי אם העתיד בחבור מלות השלילה אל לא פן כל.
לפי שלא יתחבר מלה ממלות הענין האלה עם הצווי.
רק צווי השמר מורה לרוב שלילה ואזהרה. כשב ואל
תעשה °השמר לך מדבר (בראשית לא). כענין לא תדבר
°השמרו לכם עלות בהר (שמות יט). וגם לצווי בקום
ועשה יבוא הרבה פעמים העתיד או העבר המהופך
לעתיד °את יי אלחיד תירא (דברים ו) °ויראת מפני יי
(ויקרא יט); וכן יבוא הצווי דרך עצה תקוה ובקשה.
ולעצה יחובר לרוב במלות איפא. ולכה איפוא (ברא כז)
°עשה זאת איפוא בני (משלי ב). ולבקשה יחובר לרוב
במלות נא אנא בי שמע נא סלח נא °אל נא רפא נא
(במדבר יב) °אנא יי הושיעה נא (תהלים קיח) בי אדני
(בראשית מג). וכן יבוא לרוב הצווי כשהוא דרך בקשה
בתוספת היא שהוא מורה לשון רכות וחתנונים °סורה
אדני סורה (שופטים ד), והכפל מורה חזק הבקשה
והפצרה. °אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה
(דניאל ט). וכן המבקש רשות מחברו יבוא העתיד כהיא
נוספת °אלכה נא (רות ב). (ערנזיבע) °ארוצה נא ואבשרה
(ש"ב יח) °אמלטה נא שמה (בראשית יט). כי התוספת
בא להקטין הענין והוא לשון אהבה ואהוה (פרעטרוויזיכע
רעדענטארט). וכי גם בשם עצם יבוא התוספות לפעמים
להקטין הענין °האמינון אחיך היה (ש"ב יג). וכן נקרא
אישון מן איש לדעת הר"דק להקטין (מעננעטן) - ולתקוה
יבוא

או
הפעל
בנסוע
וגו
לדכן
וגו
בפקוד
עבדון
שו וגו
יב
יבוא
זה כי
האות
צטרף
אינם
בני זה
שמוש
חלפו
שאות
העדר
קום
את
ספר
שם
לשם
י

יבוא הצווי במלת לו °הן לו יהיה כדברך (בראשית ל) °אך
 אם אתה לו שָׁמְעֵנִי (שם כג) . ובא °אחותינו אתה היי
 לאלפי רבבה (שם כד) . כי כפילת מלת הנוף על השם
 מורה עליו ; וכן הצווי מחובר אל הוֹאֵל מורה תקוה או
 בקשה °הוֹאֵל וְכָרַךְ (ש"ב ז) °הואל וקח (מ"ב ה) . הוֹאֵל
 נָא זָלִין (שופטים יט) °הואל נָא וְלָךְ (מ"ב ו) °הואילו פנו בי
 (איוב ו) ; ואם המדבר ישתתף עצמו במעשה אשר יבקש
 מחברו לעשות . ישמשו שני פעלים יְהִב יִלְךְ בדרך הצווי
 ובתוספת היא לרוב להורות בקשה והזמנה והכנה ורוז
 לפעל אחר . ואינם שומרים לא הכין ולא הכספר . °הָבָה
 נָא אבוא אליך (בראשית לח) (ערוזיבט דאד) . צווי זכר
 לנקבה °הָבָה נתחכמה לו (שמות א) (ו"מהלן !) . יחיד
 לרבים °לָכָה נשקה (בראשית יט) °לָכָה נצא השדה
 (ש"א ט) °בית יעקב לָכוּ וְנִלְכָה (ישעיה ב) ; והצווי
 למניעה בשב ואל תעשה כשהוא דרך גזרה יבוא לרוב
 מלת לא מחבר לעתיד °לא תִלְךְ עמדם (כמדבר כא) °לא
 תאכל ממנו (בראשית ג) . וכשהוא דרך עצה ובקשה
 יבוא לרוב מלת אל °אל נָא אחי תִרְעוּ (שם יט) °אל נָא
 תִמְנַע (כמדבר כא) °אל תִלְךְ בדרך אתם (משלי א) ;
 ויבוא שני צווים מצטרפים זה על זה והראשון תנאי לבד
 °רחץ וטִהַר (מ"ב ה) . אם תרחץ או תטהר °הִרְשׁוּנִי וְחַי
 (עמוס ה) °גִדְרוּ וְשִׁלְמוּ (תהלים עו) . אם תדרו תשלמו ;
 וכן יבוא צווי דרך גוזמא (איראייט) °שִׂמַח בְּחֹר בִּילְדוֹתֶיךָ
 (קהלת יא) °בואו בית אל (עמוס וד) °שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ ואל
 תבינו (ישעיה ה) וגו' . והוא ע"ד עובר והנרצה ממנו
 הפכו :

פרק

פרק ד קשור פעל עם פעל

§ שמח

אם יבואו שנים ושלושה פעלים זה אחר זה , או שהם מצטרפים זה על זה בענין או שהם בלתי מצטרפים זה על זה , ואם הם בלתי מצטרפים זה על זה או יבואו כלם בדרך אחר , או בדרך החלטה או בדרך המקור או בדרך הצויי , ומהברים לרוב בוי"ו החבור אם הם נשואים לנושא אחד ° ויאכל וישת ויקם ויבך וגו' (בראשית כה) ° כי הוי"ו תשמש כאחד לחבור ולהפוך ° וילבישום ויגעלום ויאבילוים וישקום ויסקום וינהלום (ד"ה כה) ° אכל ושטה ועשה משפט (ירמיה כב) , ובמליצה יבואו לפעמים בלי וי"ו החבור ארהוף אשיג אחקל שלל (שמות טו) ° וכן מנהג הלשון להכפיל פעל אחד במלות שונות ויבואו ג"כ בלי וי"ו ° ספוטמו (תהלים עג) ° חלה הלך לו (ש"ה כ) ° חמק עבר (שם ח) ° כרע גפל שכב (שופטים ה) ; ומנהג הלשון לשמש בפעלי קם , הלך , יהב , ענה , נשא , סבב , פקח , פתח , פנה , נתן , סר , רם , להקדים אותם דרך הכנה וזמון לפעל אחר ויקם וילך ° אקומה נא ואלכה ויאקבצה (ש"ב ג) ° קום עשה (שמות לב) ° לקה גצא השדה (שמו) ° ויען ° ויאמר ° וישא את קולו ° ויבך (בראשית כז) ° וישא את רגליו וילך (שם כט) ° וישא עיניו וירא ° ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויפן ויצא ° לכו סורו רדו (ש"א טו) ° הבא נא ואבוא ° הרם ירך ° וגטה פקח עיניך וראה ° הטה אונך ושמע ° אפתח שפתי ואענה :

§ שמט

ואם הפעלים מצטרפים זה על זה , וזה על ארבעה פנים : א) או שהם מצטרפים זה על זה בבחינת הזמן , ואותם בארתי בפרק שלפני זה בדרך המקור ; ב) או שהפעל

אך
היי
השם
ה או
הואל
נו כי
בקש
הצוי
זרוז
הבה
זכר
יחיד
שדה
הצוי
לרוב
לא
קשה
נא
א ;
לבד
ותיו
מו ;
זותך
ואל
ממנו

האחר מבאר גדר ומושג בפעל האחר להגביל בו ענין מה ,
 דהיינו שהוא מגביל תכונת הנושא בכחינת פועלו את
 הפעולה במקום שישמשו בלשונות אחרות בפעל העזר
 (ווערנא אויקיזיאריא , הילפלייטווערטער) , אז יבוא הפעל
 המגביל בדרך החלטה מסכים עם הנושא בזמן בגוף במין
 ובמספר והפעל המוגבל בדרך המקור בשמוש למ"ד או
 במ"ם , כמו ° לא תוכל לתת עליך (דברים יז) . לו תפין יי
 לתמיתנו ° לא תאכה האשה ללכת (בראשית כג) . כי
 הואיל יי לעשות (שא יב) . ולפעמים חסר למ"ד ומובן
 בענין ° ויבלת עמוד (שמות יח) . ולפעמים יבואו שניהם
 בדרך החלטה ° איכבה אוכל וראיתי (אסתר ח) . ענינו
 אוכל לראות ° והפעלים המגבילים תכונת הנושא בלשון
 עברי הם מעטים מאד ° . כמו אָבָה תָּפִין רָצָה יָכֵל
 הואיל

„דע כי פעלי העזר הנמצאים בשאר הלשונות בענין זה המשלימים גדר
 הנשוא בכחינת תכונת הנושא הם עשרה במספר (האבען , זיין ,
 ווערדען , דירפען , קענגען , מעגען , וואללען , זאללען , מיססען ,
 לאססען) , אבל בלשון עברי רובם אין להם מלות מיוחדות אבל הם
 מובנים בכח הפעל , ד"ם (האבען , זיין , ווערדען ; כאשר יורו על
 קשור הנשוא לנושא הם בכח הפעל אַכְלָתִי (איך האבע געגעסען
 ואם הוא בעצמו נשוא המאמר המורה על הקנין ישמש בדבור
 המציאות הָיָה אוֹיֵשׁ סִיּוּהִי לִי שׁוֹר (איך האבע אכס) , סִישׁ לִי רֵב (איך
 האבע פיל , כאשר אבאר עוד בדבור המציאות היה : מלות (דירפען ,
 קענגען , מעגען) , המורות אל היכלת והרשות , מהם סבוארים
 במלת יכל ° לא נוכל דבר (בראשית כה) , (וויר קענגען , דירפען ,
 מעגען , דיר נוכט מעהר זאגען) , ° לא יוכל העם (שמות יט) , ° לא
 חוכל לזבח (דירפען) , (מעגען) ומלת (לאססען) , מוכן בכח הפעל ,
 ° ויאסור את רכבו (שמות יד) (ער לים זייגען וואגען אנשפאנגען , או
 במלת נחן ולא נחנו אלהים (בראשית ד) (צוגעלאססען) , ורוב בניני
 פעל והפעיל כשהם יוצאים לשלישי מורים ענין זה ; וכן מלות (וואל
 לען

הואיל . והשלילה כהפין מאן לא אָבָה . ורכם מוכנים
 בכח הפעל בעצמו : ג) או שיבואו שני פעלים מצטרפים
 בבחינת הסכה והתכלית, ר"ל שהפעל הראשון הוא
 הכונה אל הפעל השני שהוא התכלית, או שהפעל
 השני הוא גוף הפעול של הנשוא הראשון : וכאופן
 הראשון יבוא הפעל הקדם בדרך החלטה והפעל השני
 אם הוא לעשות הפעולה יבוא בדרך המקור ובלמ"ד, כמו
 °באתי להגיד (איוב א) . הביאה תכלית ההגדה °ויצא
 °ללכת (בראשית יב) °ויארד להצילו (שמות ג) . ואם
 הפעל הראשון מורה הרחקת ומניעה מפעולה יבוא
 הפעל השני במקור עם מ"ם °ויאחשון גם אנכי אותך

מחטו

לען , מיססען , זאללען) , מוכנים בענין הפעל °אלכה ואראנו (איך
 מוס , איך ווילל) . זולתי כקצתם שיחבארו במלות הפין אבה ,
 ולשלילה מאן , והרמב"ם במלות הגיון שער ג' הביא פעלי העור
 וקראם צדדי הדבור (הילפסווערטער) , אך בהמשלים שהביא עליהם ,
 איפשר , הכרח , נמנע , כו' אינם מכוונים לענין זה , כי קצתם אינם
 מלות עבריות וקצתם הם ממין השלישי שאביא ר"ל . הארי הפעל
 (אדווערביא) :

„ פעל אמר כשיבוא במקור עם למ"ד אחר הפעל , דבר , אמר , צוה ,
 הגיד , יחכן ששימש על שני פגים , או שהוא הכונה והתכלית של
 הפעל הראשון , כמו °אבי צוני לאמר ר"ל לאמור לך , או שיבוא
 לאמור במקום כה דברו , ר"ל כאשר יספר המספר מאמר זולתו בלי
 שנוי הגוף והמין והמספר , רק כאשר דברם המדבר יקדים להם מלת
 לאמור העומד בלשון במקום זה לשונו , כמו °ויברך אותם אלחים
 לאמר פרו ורכו (בראשית א) , בלי לאמר לא יחכן לומר פרו ורכו בלי
 גיכח , אבל הי' צריך לשנות הגוף בלי נסתר שיפרו וירכו , אבל
 בהקדימו לאמר מורה בזה הלשון אמר (נעהמליך , וויא פאלגט) :
 ולפעמים שהוא באור ענין (דאי הייסט , דאי ווילל זא פיל זאגען) ,
 °ויקרא שמו נח לאמר זה ינחמנו (שם ו) , °לאמר זה יצא ראשונה
 (שם לו) , °ותחפשחו בכגדו לאמר (שם לת) :

בחטו לי (בראשית כ) וַתַּעֲמֹד מִלְּדָתָהּ (שם ל) הַשְּׂמֵר
 לך בדבר (שם לא) וְכֹלָהּ מִפֶּנֶן (ויקרא יו) וַיִּרְדּוּ מַעֲשֵׂוֹת
 (שם ט) אֵל נָא תִמְנַע מִהַלֹּךְ (במדבר כא) : ובאופן
 השני שהפעל השני הוא משפט מיוחד לנושא אחר וכל
 המשפט הוא גוף הפעול של הנשוא הראשון יבוא הפעל
 השני בנינוני °שָׁמַעְתִּי אֶת אֲבִיךָ מִדְּבַר (בראשית כז)
 °כִּי תִרְאֶה חֲמֹד שׁוֹנֵאךְ רוֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאוֹ (שמות כג)
 °רְאִיתִי אֶת יְיָ יוֹשֵׁב (ישעיה י) . ומאמרים כאלה נקראו
 מאמרים מקצרים (פארטיליפיאל קאנטרוקטיאן) . כי בתשלומם
 ראוי שמעתי את אביך אשר היה מדבר או אשר דבר ,
 וכן השאר : ד) או שיבוא פעל מצטרף על פעל באופן
 שהפעל הראשון מגביל איזה מושג או גדר בפעל השני
 שהוא עקר הספור במקום שישמשו בשאר לשונות בדבור
 תאר הפעל (מדווערביא) , ויבוא ג"כ הפעל המגביל בדרך
 המחלט המבואר בשאר לשונות בתאר הפעל והפעל
 המגביל בדרך המקור עם למ"ד °מה זה מְהֵרָה לְמִצְוָה
 (בראשית כז) . ענינו מצאת מהרה הַסְּבִלְתָּ עִשׂוֹ (שם לא) .
 עשית בסכלות (טהעריכט געהאנדעלט) °נִחְבְּאתָ לְכִרוּחַ (שם) .
 (הייחוד געפלאהעטן) °הֵיטִיבָה לְרֵאוֹת (ירמיה א) . (וואהלגעזע
 הען) °וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת (שם ו) (וארגעעלטיג , גענויא בעאבאכטעטן)
 ולפעמים חסר הפעל השני ומוכן בענין (עלויסיס) כמו
 °לֹא הֶעֱדִיף הַמְּרַבָּה (לְלִקוּט) וְהַמִּמְעִיט (לְלִקוּט) לֹא
 הֶחְסִיר (שמות מז) . וענינם הלוקט הרבה לא היה לו עודף
 והלוקט מעט לא חסר לו . וכן ישמשו פעלי יָסַף שׁוֹב
 לחזרות השנות הפעולה ועשיתם פעמים רבות °וְתוֹסַף
 לְלֶדֶת (בראשית ד) °אֵל תוֹסַף דְּבַר אֵלַי (דברים ג) °לֹא
 תוֹסִיפוֹן לְרֵאוֹתֵם עוֹד (שמות יד) °לֹא תוֹסִיפוּ לָתֵת חֶבֶן
 (שם ה) °לֹא אָשׁוּב לִשְׁחַת אֶפְרַיִם (הושע יא) °כִּי יָשׁוּב יִי
 לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ (דברים ל) . וההבדל ביניהם . כי פעל יָסַף

יבוא

יבוא
 הפך
 אכל
 המע
 על ל
 השכ
 מהפך
 (ברא
 החפ
 מצט
 להלך
 לא
 הרא
 המג
 המג
 הפע
 ההצ
 תרב
 ההח
 (ברא
 לקח
 כל
 הנו
 ואז
 מש

יבוא על השנות הפעולה פעם אהר פעם ולא היה כיניהם
הפך הפעולה וכתירתה ויורה רק הוספת פעל על פעל ,
אבל פעל שוב יבוא בהשנות המעשה שהיה כיניהם הפך
המעשה וסתירתה. ד"מ ותוסף ללדת הוא תוספת לידה
על לידה כלי הפוך כיניהם כי ישוב " לשוב עליך הוא
השבה מהפך השמחה כארם השב ממקום שהלך לשם
מהפך הליכתו וכן °וישב יצחק ויחפור את בארות המים
(בראשית כו) , היה בין הפירתו לחפידת אביו הפך
החפידה כי סתמום פלשתים , וכן יבואו שלשה פעלים
מצטרפים ויבואו שנים האחרונים במקור °מאן " לתתי
להלך עמכם (במדבר כב) . ושנים הראשונים פעלי עזר
°לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקהלה (דברים כד) .
הראשון פעל עזר והשני במקום תאר הפעל כי הפעל
המגביל תכונת הנושא בפעולתו נקרא פעל עזר והפעל ,
המגביל איזה מושג בפעולה בעצמה הוא במקום תאר
הפעל , ולפעמים יבואו דפעלים המצטרפים בנפרד תי
ההצטרפות °אל תרכו תדברו וגו' (ש"א ב) ענינו אך
תרכו לדבר , וכן אחרי פעלי יסף שוב יבוא לרוב דרך
ההחלטה ת. המקור כמו °ויוסף אברהם ויקח אשה
(בראשית כד) . ולא אוסף עוד ארהם (הושע א) . ענינם
לקחת לרהם :

פרק ה קשור הפעל ביחוסי השמות

§ שנ

כל השמות הבאים במשפט לבאר בפעל איזה יחס או
מושג או גדר הם מברלים בסמני יחוסיהם זולתי שם
הנושא : וכבר בארתי סמני היחס הנקשרים בשמות
ואופניהם : (§ קמ"א) : וראוי שתדע כי הרבה פעלים
משתנים בהוראותיהם , ומצד קשור סמן היחס הנקשר
בשם

בשם המסוכב ממנו נכר ג"כ אופן הוראתיהם
 משתנים , הפעלים בקשורם עם כמני היחס
 בלשונות הרבה מאד , כי יתכן שיהיה הפעל
 בלשון הזה ביחס הפעול ובלשון אחר ביחס
 וכדומה לזה . ועתה אבאר פעלים רבים הנכדלים
 בהוראותיהם מצד הכדל סמן היחס הנקשר בש
 המסוכב מהם על סדר א"ב :

אהב נקשר לרוב בסמן הפעול את וישראל אהב א
 יוסף (בראשית לו) , ופעם אחר נקשר הפעול בלמ
 ואהבת לרעך (ויקרא יט) , לפי שהכוונה לתועלתו ,
 לא יתכן אהבת גוף רעהו כגופו :

אזן בהפעיל נקשר הפעול עם לט"ד או עם אל וְהֵאזִין
 למצותיו (שמות מז) וְלֹא הֵאזִין אֲלֵיכֶם (דברים א)
 וענינו קבלת הדברים (פִּאֲזִינָא . גִּיְהֵאֲרִכְעֵן) :

אחו נקשר לרוב עם ב"ת כשהוא לשון אחיזה ביד (אֲחִירִי
 פֵּן , אֲנִפְחִסְטֵן) אֲחִזֹּת ביד ימיני (תהלים עג) , וְא
 אֶת לִשׁוֹן לְכִידָה וְיֵאָחֲזוּ אוֹתוֹ (שופטים יב) , (פִּאֲחִנְטֵן
 וְיֵאָחֲזוּ אֶת הַבַּיִת (ש"א ו) , עֲנִין צַפּוּי (בעלעגאן , אוֹסִילְטֵגֵן)

אמן בהפעיל נל"ע בית וענינו במחון (פִּעֵרְטְרוּיֵטֵן . לוֹטְרוּיֵטֵן
 יֵעֵן לֹא הָאֲמִנְתֶּם כִּי (כמדבר כ) , ועם למ"ד עֲנִין
 אֲמוּנָה כִּי לֹא הָאֲמִין לָהֶם (בראשית מה) , (עֵר גְּלוּיֵבֵטֵע אִיהֵן
 נֵעֵן נִכְט) .

אמר נל"ע אל והוא הגוף שאליו תכוונן הדבור וְיֵאָמֵר דָּו
 אֶל גֵּר (ש"ב כד) , ועם למ"ד הוא הגוף שעליו הדבור
 אָמַרָה לִי (בראשית כ) , עֲנִינוּ עָלַי :

באש בנפעל נ"ע ב"ת לענין תגרה והתעוררות שְׂנֵא
 נִבְאָשׁוּ כְרוּד (ש"ב י) (יֵד פִּיֵרָה אֲסֵט גֵּעִיֵלְטֵן
 ובהפעיל בלי קשור הוא עומד וְלֹא הִבְאִישׁ (שמות יו)
 (עם וואָר נִכְט שְׂטִיִקְעֵד) , ועם ב"ת עֲנִינוּ מֵמֵאָם כְּרָב
 הִבְאִישׁ

קשור הפעל ביחוסי השמות 327 קס

הבאיש בעמו (ש"א כו) , מאם כם (ז"א סערהאסט . סערהאטעט) :

בוז יבוא תמיד הפעול נקשר בלמ"ד כו לרעהו (משי' יא) לא יבוזו לגנב (שם ו) :

בוזה נ"ע למ"ד לענין הלועג על דבר הנקל בעיניו (סערהאכי טען , טפאטטען) בוזה לך (מ"ב יט) ותבו לו (ש"ב ו) , ועם את הממאם בדבר ויבו עשו את הבכורה (כראשית כה) , מאם כה ולא הפץ אותה לא בזה את תפלתה (תהלים קב) :

בטח נל"ע בי"ת כ"ך בטחתי (תהלים כה) , וגם עם מלות אל על אל"י בטחתי (שם לא) ואני עליך בטחתי (שם) וענינם שוה :

ברך בפיעל נקשר לרוב עם את וגם עם למ"ד (ד"ה אכט , נחמיה יא) , וענינם שוה :

בער בקל ל' שריפה , אם האש נושא חמשפט גוף הנשרף נקשר עם בי"ת בערה כם אש"י (כמדבר יא) , ואם הנשרף הנושא האש נקשר עם בי"ת :

גמל כשהוא נקשר עם את ענינו העתקת הולד משרי אמו (ענטווענדטן) , ועם למ"ד או במלת על ענינו עשות דבר לזולתו אם לטוב לו או לרע כ"י גמל עלי (תהלים יג) , לטובה (וואהל געטהאלן) כ"י גמלו להם רעה (ישעיה ג) (בעוטס ערלייגט) , וכשבא סתם ולא נזכר בו טובה או רעה הוא לטובה וכשהוא מחובר עם שלם או השיב ענינו תשלום גמול מדה כנגד מדה על פעולה שקדם (ישעיה כו) , משלי יב) (סערהאטעטען) :

דבק עם בי"ת ענינו התחברות עצם אל עצם בכחירה ורצון (כראשית ב , תהלים קיט) , ועם למ"ד או במלת אל ענינו דבוק דבר בדב'בלי בחירה וכוונה (ש"ב כג , תהלים מד , קב) :

דבר

דבר בקל ענינו שיחה ונקשר עם אל בדבור גוף אל גוף
 (איוב א) . ועם על בדבור רע על המדובר (תהלים
 קט) . ועם ב"ת ג"כ לענין דבור אדם אל אדם , ובנפעל עם
 ב"ת מורה דברי רע על המדובר בו (יחז' לג , תהלים קיט)
 ובפיעל כשהוא נקשר עם אל , את , ענינו הגוף אשר אליו
 ידבר המדבר פנים אל פנים ° דבר אליו יי (בראשית יב
 ° דבר אתו אלהים (שם כא) , ועם על , ענינו ידוע בעבור
 אך עם למ"ד , כאשר יבוא הפעול חמר הדבור אחריו יהי
 השם חנקשר בל' הגוף שאליו הדבור ° וידברו הכשדים
 למלך ארמית (דניאל ב) , מלת ארמית הוא גוף הפעול
 ויהי למלך אל המלך , ואם לא יבוא גוף הפעול אחריו יהי
 ה' כמעט על ובעבור , וזה שפירש"י . בכמה מקומות , כל
 לי לו ולהם הסמוכים אצל דבור כמו בעבור , נועיין נתיבת
 השלום בפסוק ° אשר דבר לי (בראשית כד) : וכשהוא
 נקשר עם ב"ת יורה לרוב הדבור לרעה על השם ההוא
 ° ותדבר אהרן ומרים במשה (במדבר יב) ונקשר על און
 לדבור יקר וסוד ° דבר באוני העם (שמות יא) , בסוד
 ° באוני כסיל אל תדבר (מש' כג) , דברים יקרי וסודות :
 היה הפעל הוה נקרא פעל ראשי או דבור המציאות
 (וונרבה זובאטטאניווח) , וישמש על שלשה אופנים :
 1) או שהוא בעצמו נשוא המשפט ולא יבוא אחריו שם
 כלל ויורה על מציאות ° יהי אור ויהי אור (בראשית א)
 ° ויהי ערב (שם) ° הבקר היה , ויתכן שיבוא שם נומה
 אחריו לתורות יחס מה ° ויהי רעב בארץ (שם יב) , ביחס
 שבו ° ויוסף היה במצרים (שמות א) , ° מאת יי היתה זאת
 (תהלים קיח) , ביחס שממנו ° כי היה יי עמו (ש"א יח) :
 2) או שיבוא שם ישר אחריו ליחס לעצם אחד שני שמות
 (חמסא:יליאן) ° והארץ היתה תוהו (בראשית ב) ° והנחש
 היה ערום (שם ג) , וכל כמו אלה מלת היה משמש
 לקשר נשוא שם לנושאו : 3) כשהוא נקשר
 בלמ"ד

קשור הפעל ביהוסי השמות 329 קסא

בלמ"ד, או שיורה קנין וישות ויהי לו צאן (כר' יב) יהי
לך אשר לך (שם לג), או שיורה התכלית בהויה כשאר
הלמ"ד והיית לאב המון גוים (שם יז) ויהי לה לבן
(שמו' ב) הוא יהיה לך לפה (שם ד) והיית לנו לעינים
(כמ' י) וזאת היתה לי כי פקודיך נצרתני (תהלים ק"ט) ומוכן
בחקרון פעל או שם, או שהוראתו שנוי והתהפכות דבר
לדבר (פערואנדלונג) יהיה לתנין (שמות ד) ויהי למטה
(שם) והווי לרם (שם) היתה לזונה (ישעי' א) היתה
למס (איכה א) וכולל (האכטן, זיין, ווערדען):

ירא כשהוא נקשר עם את ענינו יראת התרוממות
(עיהרסורכט) אשרי האיש ירא את יי' (תה' קיב),
וכשהוא נקשר עם מ"ם ענינו פחד ויראת עונש כי יראו
מפניהם (ירמ' מא), ואם הוא מצטרף על פעל אחר
מהפועל ההוא ענינו מניעת הפעולה מסכת היראה
והפעל הב' במקור וכמ"ם כי ירא מהביט (שמות ג) כי
ירא מהגיד (ש"א ג):

ישע בהפעיל נקשר עם את באשר המושיע לברו יעשה
פעולת התשועה לנושע (ערדענטין) ואין הנושע עוזר
בדבר ויושע יי ביום ההוא את ישראל (שמו' יד),
והנקשר בלמ"ד ענינו עוזר וסיוע להנושע ואין מושיע לה
(דברי' כב) (העלפן):

נגע כשהוא נקשר עם ביי"ת הוא נגיעת עצם בעצם
אגריהרען, כעוהרען במובן טבעי (פ"הייט) ועם אל
עד על הוא במובן המוסרי (אזראליט) (רייכטן, פ"הילען,
עומפסערען) (יר' ד, נא, יזופ' כ):

נגש נקשר עם אל, עד, ועם ביי"ת, וענינו קרבת דבר
לדבר (כר' לג, שמו' כח, ישעי' סה), ועם למ"ד
ענינו רחוק גשה לי (שם מט) ע"ד גש הלאה (כרא' ט):
בח עכר

עבד כשהוא נקשר עם את יהיה הנושא העבד והפעול
 הארון או השדה הנעבד ° כי תעבד את האדמה
 (בר' ד) , וכשהוא נקשר עם ב"ת יהי הנושא הארון
 והשם הנקשר בב"ת העבד לא תעבד בו עבודת עבד
 (ויק' כה) , או שהנושא העובד והשם הנקשר בב"ת הסכה
 והתכלית ° ויעבוד יעקב ברחל (בר' כט) בשביל רחל :

עלין ענינו שמחה ונקשר עם ב"ת והוא שמחת אוהב
 על הטובה ועם למ"ד הוא שחוק האויב על הנקמה
 (תה' כה , ש"א ב) :

ענה כשנ"ע מלת את ענינו תשובה על שאלה
 (מכטווארטען) ° ולא ענו אותו דבר (ישעי' לו) , או
 קבלת תפלה (בר' לה) , וכשנ"ע ב"ת ענינו ערות ° לא
 תענה ברעך (שמו' כ) :

ערב מה שהוא מענין ערבות ומתיקות (אנגענהק) נקשר
 בלמ"ד או במלת על ° ושנתי ערבה לי (ירמיה לא)
 ° יערב עליו שיחי : וכתב הראב"ע בס' הצחות : „האומר
 ותערב לפניך תפלתינו טועה , לפי שהיא דבק עם עליך
 או עם לך“ :

פגע ענינו הודמן מציאות גוף את הגוף והתקרב לו
 ונקשר עם את , וענינו פגישת שני בעלי כונה
 ורצון בדרך לכתם (שמות כג) ; וכשדוא נקשר עם ב"ת ,
 או שהוא פגישה בעצם שאיננו בעל כוונה ורצון ° ויפגע
 במקום (בר' כח) , או שהוא פגיעה לטובה או לדעה ° אל
 תפגעי בי (רות א) , ותמצאם הרבה במקרא :

פקד מכתעף לכמה מושגים וענינו לפי קשורו , עם
 את ענינו פק ידה לטובה ° ויי' פקד את שרה
 (בר' כד) ועם על פקידה לרעה לעונש וערותיו נאמנו
 מאד במקרא , ומה שהוא מלשון מנין תמיד נקשר במלת

את

קשור הפעל ביחומי השמות 331 קסב

את, ובשאר הבנינים יש לו עוד הוראות ואין זה מקום לזכרם:

צוה בפיעל כשנ"ע מלת את ענינו המצוה לעשות (גע ביט הין, בעטעהלען), ועם על הוא אוהרה והרחקה (סערביטהען), רוק ותשכח:

קלל בהפעיל כשנ"ע מ"ם ענינו להקל מן העול (טרויטעטען, זייכט זאלען) (שמוי יח, ר"ה ב, י), ועם ב"ת ענינו בזוי וקלון הנכבד (גערויג טעטלען, סעראלעטען) (ש"ב יט, יחוי כב):

קנא בפיעל כשנ"ע ב"ת או במלת את ענינו קנאה וצרת עין (ויי, אייעראזכט) ותקנא רחל באחותה (בר' ל) ויקנאו בו (שם לו), ועם למ"ד הוא מרה טובה התעוררות רוח נקמה על העול הנעשה לעצם הנקשר בלמ"ד (אייעטען) קנא לאלהיו (במד' כה) קנאתי ליי (מ"ב יט):

קרא נקשר עם את, אל, או בלמ"ד, וענינם שוח הקריאה לקורבה (נורופען, רופען, אנורופען, איינלאדען), או קריאת שם (כענטען, בענטענטען), והמקראות מוכיחות כן: שאל כשהוא השאלה לדעת את הבלתי נודע נקשר עם את או עם למ"ד וענינם שוח, אך לפעמים יורה הלמ"ד הגוף שעליו השאלה וישאל להם לשלום (בר' מג) למ"ד הראשון במקום את והשני במקום על, וכל שאלה נבואית נקשר הנשאל עם ב"ת וישאל לו ביי (ש"א כב):

שחק כשנ"ע על או בלמ"ד הוא שחוק של לעג (טפאטטען) וכשנ"ע לפני או שהוא בלי קשור כלל הוא שחוק של שמחה (טפיהלען זאלען) וכשנ"ע ב"ת ענינו שעשועי (טערן):

שמע כשנ"ע את ענינו שמיעה חושית (הערען) , ועם
למ"ד או בי"ת ענינו קבלת הדברים (פ"א גען) ,
גנה/רכען :

שעה כשנ"ע אל או על ענינו פניה והשקפה לדבר
בענין פנה (ועניען) (כר' ד , ישעי' יז) , וכשנ"ע
מ"ם ענינו הסרה והרחקה (שם כב , תהלי' לט) וכל
שהוא נקשר עם בי"ת ענינו שיחה ודבור (תהלי' קיט)
ועיין רש"י פסוק ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה) :

§ שני

ודע כי מה שכארתי מחלוקת הוראת הפעל מצד סימן
היחס הנקשר בשם הבא אחריו להגביל יחוסו הוא רק
מעט מהרבה מה שלא בארתי כי יארך לי לזכור כלם
במקום הזה , אך מקומם בספר אוצר השרשים אשר
חברתי , ושם תמצא שנוי הוראת כל פעל לפי קשר
היחס שבו . וכן ראוי שתדע , כי הכנוי הנקשר בפעל
לא יורה תמיד על יחס הפעול אך יכלול לפעמים ג"כ
שאר מיני יחוסים , לכן צריך שתבאר תמיד הכנוי בסמן
היחס המשמש בפעל ההוא . ד"מ °שמעני (כר' כג)
ענינו שמע בקולי °אל הארץ אשר אראך (ברא' יד)
בענין אראה לך °הודעתני (שמו' לג) ענינו הודעת לי
°והיטיבך (דברים לד) ענינו והיטיב לך בחרתיך ענינו
בחרתי כך °בשלים (מ"א יט) ענינו להם °והשיבני
דבר (ברא' לו) השב לי °אנידנו (איוב לא) אניד לו
°לי יאורו ואני עשיתני (יחו' כט) עשיתני לי °ישלמך
(ש"א כד) ; לכן איפשר שימצאם פעלי עומדים בחבור
הכנויים , ובהם אי אפשר שיוורו על הפעול , אך הוראתם
אחד משאר מיני היחוסים °אל תבואני רגל גאווה
(תהלי' לו) ענינו ממני °תמלאמו נפשי (שמו' טו) תמלא
מהם °בני יצאני (ירמי' י) יצאו ממני °ועקוד
(נחמי)

קשור הפעל ביהוסי השמות 333 קסג

(נחמי ט) יועקו אליך חזקתני (ירמי כ) חזקת ממני
לא יגודך רע (תהלה ה) יגור אתך קדשתך (ישעי סה)
אני קדוש ממך, כי כן דרך בעל הלשון לקצר במלים
וסוטר על המבין וצריך לישב כל מקום לפי ענינו:

מ א ר ג

ב ש מ ו ש ה ס ל ו ת

פרק א בשמוש תאר הפעל (ארווערביא)

§ שנב

מבל מה שאמרנו עד הנה התבאר ג"כ על איזה
אופן שימש בעל לשון עברי להגביל איזה
מושג או גדר בפעל, כי רוב תארי הפעל בלשון העברי
הם שמות המקרה, ומהם נוטים בסמני היחס ומהם בלי
סמן הנוטים. כמו בַּעֲצַב תִּלְדִּי (ברי ג) בְּחַפְזוֹן בְּכַבְדוֹת.
וכל גבולי המקום והזמן יבואו לרוב בשמוש מִבֵּיל
להוראות השלש גבולים שבהם מן. תוך. אל. מִמְּחֶרֶת
מֵאֵז הַבֶּקֶר מֵשֶׁם מִתְּנָה בְּבֶקֶר בְּצִהְרִים לַעֵת עָרַב
לְשׁוֹבֵעַ. ואשר הם בלי סמן. כמו תָּגַם מֵהַר מִהֲרָה
פְּתָאוּם עוד טוב רִיקָם קוֹמְמוֹת; ומהם יבואו פעם
בשמוש אות ופעם בלי שמוש. כמו מָאֵד בְּמֵאֵד רֵאשׁוֹנָה
בְּרֵאשׁוֹנָה לְרֵאשׁוֹנָה בְּטַח לְכַטַּח בְּדָד לְכַדָּד טָרַם בְּטָרַם:
אך תאר המדה והמשך הזמן לא יבוא בשמוש כלל
וַיֵּשֶׁב עַמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים (בר כט) (חין וואנאט לאנג) וְהִצְפִּינָהוּ
שְׁלֹשָׁה יָדָהִים (שמו ב). אֶעֱבֹדְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים (בר כט)
בלם המשך זמן מוגבל. וכן במדה מגבלת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
אַמּוֹת (סִינְפִלְטֵהָן עוֹלְטֵן הַאָר) גִּבְרוּ הַיָּמִים (שם ז): וכבר בארתי
לעיל (§ שמש), מנהג הלשון לשמש בשני פעלים מצרפי,
זה על זה, האחר בדרך ההחלטה והשני בדרך המקור
והפעל

והפעל הראשון תעמוד במקום תאר הפעל בשאר
הלשונות, והם המלות המגבילים איכות הפעולה בחווק
או ברפיון, כיכולת ובלי יכולת, הקלות והמהירות,
היטיב לדבר, הרע לעשות, מהר ללכת, אחר לשבת,
והרבה דומיהם:

§ שנג

שם מקרה המשמש לתאר הפעל אינו שומר לא את
המין ולא את המספר לפי שהוא מתבונן בבחינת
עצמו ממשט מהמתואר וינהגהו בכבדות (שמות יד)
וילך אליו אגג מעדנת (ש"א טו), ועיין מה שפירשי
בפסוק מנחת קנאות הוא (כמו) והרבה דומיהן:

§ שנד

כבר אמרתי כי כל כפל ענין (פועלזאמוס) בלשון
מורה חווק התמדה וכדומה לזה, והכפל ענין להוראת
חווק והתמדה על ג' פנים, או שיכפל המקור על
הפעל לענין התמדה, כמו אבד תאבדון וזה כבר בארתי
(§ שמד) או שיכפל מקרה הפעולה על הפעל שלו
וייחד יצחק תרדה (ברא' כח) ויצעק צעקה גדולה
(שם) בבכה בכי גדול (שיב יג) קצף יי וגו' קצף (זכר' א)
ומורה חווק הפעולה, או שיבוא המלה ההוא בעצמו
כפול כמו מעט מעט מאד מאד טוב טוב, שלום
שלום מעלה מעלה מטה מטה סביב סביב בדרך
בדרך יום ביום בד בד בפעם בפעם ומורה חווק
התמדה ושווי וערך כל מקום לפי ענינו, וכן יבוא
הענין כפול במלות שונות לחוק הענין ולא יספה
שוב אליו עוד (ברא' ח) ועל השנות החלום אלפרעה
פעמים (שם מב) המבלי אין קברים (שמות יד)
הרק אך במשה (כמו יב) האם אין (איוב) כמו כן

ימותו

ימותון (ישעי נא) מדרה הושה (ש"א כ) . וכן יאמר דבר
 והפכו בחיוב ובשלילת ההפך לנחץ הענין ולא זכר
 ער המשקים את יוסף וישבחהו (ברא' מ) :

§ שנה

יתכן שיתחבר מלת תאר פעל אל אחד מהשמות לתאר
 תכונת הנשוא (זירקוק טטלנטליח) כמו מה-אדיר שמך
 (תהל' ח) (ויא מעכטיג) מה טוב ומה נעים (שם קלג)
 ומתבארי בחסרון דבור המציאות היה . ורוב מה שיתחבר
 במלת השלילה עם לא-עז (משי ל) מגוי לא הקיד
 (תה' מג) על-דרך לא טוב (שם לו) בלתי טהור הוא (ש"א
 ב) לבלי חק (ישעי ה) אי-נקי (איוב כב) אי כבוד
 (ש"א ד) לאין נכון (נחמ' ח) אל-מות (מש' יב) מכת
 בלתי סרה (ישעי יד) עד בלתי שמים (איוב יד) ; ומלות
 אין . לא . כשיחברו אל כל יורו שלילה כללית ולרש
 אין כל (שיב יב) אין כל חדש (קה' א) לא תחסר
 כל בה (דב' ח) . וכן יתבן שיתחבר אחד מהם עם המקור
 אין רבין (תה' לב) כל קרב אליך (שם) על בלי הגיד
 לו (בר' לא) בלתי השאר לו (במ' כא) לבלתי סור
 לבלתי רום (דב' יז) וענינם בלתי לסור ובלתי לרום .
 ובאים כן לעתיד . אבל בלי לס' ד יתחברו גם לעבר :

הערה א , דע כי מלות אין לא אף ששניהם מורים שלילה יש
 חבדל ביניהם , אין מורה שלילוח מציאות העצם וישוח הנשוא ,
 ולכן לא יתחבר כי אם אל שם לשלול מציאותו אין איש עמנו
 (ברא' ל) , ומלת לא מורה שלילוח המקרה וקנין מן העצם הנמצא
 ויתחבר אל השם ואל הפעל , כמו לא אכל שולל מקרה הפעולה מן
 העצם המדובר הנמצא ולא תוכל לומר אין אכל , ועתה אם חאמר
 אין רואה ענינו אין רואה נמצא , וכשתאמר לא רואה ענינו העצם
 הנמצא לא רואה , כמו לא-אל לא-עם ; וכי ישאלך איש . היש פה

איש ה שיב , אין: הישב אדם הנה ה השיב , לא ישב הנה אדם, ויהו כאדם בחלק אוצר השרשים :

הערה ב, ומלות כה פה , הראשון ישמש כשמוש כ"ף הדמיון כה תאמר (זא , דיועס, דערגלייבען), או להוראת הזמן לא שמעת עד כה (ביו יעמצט) כמו עד עתה , או להוראת המקום שים כה כמו פה : ומלות פה המגבלת המקום עד פה , ובחבור מלת אי לפניו הוא שאלה לדעת המקום איפה היית , ומלת איפוא צאל"ף הוא רק להמשך במאמר (אילא טיף) כמו עתה :

פרק ב שמוש מלות היחס (פראמאזיליאנטן)

§ שנו

הסמנים המורים יחסי השמות התכאר כבר כי הם שני מינים : א) אותיות השמוש בכל"ם (אינטעפארטיוס) ; ב) מלות שלמות (סטפארטיוס) * ואבאר ראשונה שמוש אותיות בכל"ם והוראותיהן המתחלפות : הכי"ת תתחבר עם השם לענינים שונים : א) תשמש בשם צודי להגביל בו יחס הכלי (אינטרוואנטאלי) שבו פעל הפועל אשר לקחתי בחרבי (בר מה) ויך את האתון במקל (במ כב) (איט דוד) : ב) תשמש בשם שהוא העוד לפעול דבר באלהים נעשה חיל (תה ס) ישראל נושע ביי ישעי מה ((איט . פערמיטטעלט) : ג) תשמש בשם להגביל בו יחס התוך במקום (אקאלי) והמטה הזה תקח בידך (שמו ז) וישב אברהם בכאר שבע (בר כב) (אין) : ד) תגביל שם שהוא ביחס התוך בזמן בימי שפוט השופטים (רות א) בעת ההיא (בר כא) ביזם דבר (שמו ו) (אין , סן) : ה) תגביל בשם שהוא יחס הסבה הגורמת (דיו בעוונטגענדע אוריאלע) או הסבה התכליתית : (דיו ענדאוריאלע) . איש בחטאו ימותו (דברי כד) (וועגטן) בַּכֶּסֶף מלא יתגנה לי (בר כג) (פֶּר מוק) סכה

סכה גורמת. ויעבוד ישראל באשה (שופ יב) בשביל
אשה וילחם בירושלים (שופ א) סכה תכלית (מוס
וועגן פיר) : ו) תשמש הבית בשם שבו חל הפעולה
ולפעמים הוא הפעל ולפעמי הדבוק שבו דבק הנשוא
ודבק באשתו (ברא ב) (אן) לא הגע בו יד (שמו ט)
פן יפרוץ בם (שם) אהות ביד ימיני (תהל לו) גוער
בם (זכר ג) בְּדוֹר בְּטוֹב (ישעי ז) וכפרט במשפטים
שהנשוא תאר או איכות מצטרף יבוא השם המצטרף
עליו בכית ° כבד מאד בצאן בַּבֶּקֶר (בר יג) וכן תאמר
עשיר בַּכֶּסֶף עור בְּעֵינָיו קל בְּתַלְוֵי הַרְשׁ בְּאֹזְנוֹ
ולפעמים יש לה הוראת אל על מן עם ° כִּי
תשה בְּרַעַף (דב כד) אל רעד ° כִּי אִם הִבְהִמָּה אֲשֶׁר
אני רוכב בָּהּ (נחמי ב) עליה ° והנותר בְּבִשָׁר וּבְלֶחֶם
(ויק ח) מן הבשר וכבר בארתי ההבדל שבינו וכין
מן (ס קמה) ° וירכ בְּלֶבֶן (בר לא) עם לבן : ז) תשמש
בשם להורות הפלגת יתרון המתואר (סוסעראטין) ° הִיפָּה
בְּנָשִׁים (שה א) ° הצעור בְּכָל בֵּית אָבִי (שופטים ז) ח)
הכית המחובר למקור הפעל מורה יחס הצטרפות שני
משפטים זה על זה בבחינת הזמן (קלנסעקוטיווע . חייגע לט
סאנגע) (ס שמה) ° בְּהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קִין (בר ד)
° בְּהִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָהּ וְתָאמַר לָהּ (עם לה) : ט) תהחבר
הבית התאר הפעל ללא ענין ° בְּבֹאֵד מֵאֵד בְּמָרֶם
אמות בשכיר שנה בְּשָׁנָה כַּפֵּעַם בְּפֵעַם ועם בִּין
בִּין חבור הבית למלה שהוא מענינו בִּיד (הוד) וכל
בית מחובר למלת אשר מוכן בחכרון מלה ° כִּאֲשֶׁר
הוא שם (ברא כא) בְּמָקוֹם אֲשֶׁר ° כִּאֲשֶׁר אֵת אֲשֶׁתוֹ
(שם לט) בְּסֶבֶת אֲשֶׁר אֵת אֲשֶׁתוֹ . ולפעמים חסרה ומוכן
בענין ° וְהַקּוֹל נִשְׁמַע בֵּית פִּרְעָה (בר מה) בבית , וכמו
שכתב בט

ויהי
כה
מעח
פה
אלה
אמר
הם
ל"ם
באד
: ג
מש
(ואני)
סוד
שם
(ס
ג)
(ואני)
באר
זוד
(א
הוא
זכה
בר
(פז

שכתב הראב"ע בפ"א איכה (ח) : זכרה ירושלים ימי עניה ,
כמו כי ששת ימים , כי בשניהם חסר בי"ת :

הכ"ף תתחבר עם השם ג"כ לענינים שונים : א)
להשוואה , ר"ל להשוות שני דברים יחד אם

להשוות מתאר למתאר אפרים ומנשה בראובן
ושמעון יהיו לי (בר' מח) ר"ל שוים יהיו בכל זכות הבן

באב , וזה כאשר האחד עקר והשני משוה לו , אבל
כשאין אחד עקר אבל שניהם שוים כ"ף בשניהם

כי כמ"ך בפרעה (שם מד) ענינו פרעה כמ"ך ואתה
בפרעה , או להשוות עשיה לעשיה או עשיה לאמירה

עשו כמוני (שופטים ט) ויעשה כמשפט : ב) לדמיון ,
ר"ל לדמות דבר לדבר בדרך משל כגון יי בארץ מצרים

(ברא' יג) ויתן אותנו במרגלים (שם מב) ויהי העם
כמתאוננים (כמ' יא) : ג) לשעור וקרוב (אונגעטעהר , בייאנאהעט)

לשעור דבר בדבר במדה וכמספר שאינו מצמצם ממש
אבל קרוב לו או מעט פחות או מעט יותר באלפים

אמה (יהושע ג) בעשרים איש (שא יד) וכן בהניח
ספור הדברים אשר יוסיף או יגרע מעט על לשון המסופר

בדברים האלה (בר' למ) (אונגעטעהר , דער געטטאלט) ; וההבדל
שבין כ"ף הדמיון לכ"ף השעור , כי כ"ף הדמיון הוא בדמיון

האיכות והשעור היא בכמות : ד) לערך (פראפארטיאליט)
לדמות משפט למשפט לתוספת או לגרעון במקום

שאינן שווי בין שני המשפטים באיכות או בכמות כי
אם בערך , כתוספת ערך משפט הזה יתוסף ערך משפט

האחר ובגרעון ערך משפט זה יגרע ערך משפט האחר
איש כמתנת ידו בברכת יי (דברי יו) ערך מתנת יד

כערך הברכה (פערעהעלטי מאעסיג) : ו) תתחבר הכ"ף עם
מקור הפעלים , להורות יחס ההצטרפות בשני משפטים

המתחברים על זה בבחינת הזמן (קאנצקוטינג . היינט
טט)

וייטפאל
הכ"ף
(שם)
עלתה
הזה
ביניה
בצמצ
כמו
שאינו
קרוב
אצטג
בב"צ
והמב
ובעכו
המקו
כשמן
והקרי
לפעמ
כמ"ע
קרוב
מכר
ביום
(סערט)
הכ"ף
בדור
מצרין
וסכי
המתח

(ויסמאגט) °בשמוע עטרויצעק (בר כז) . וכן מחובר
 הכ"ף בבינוני לענין זה . °ויהי במשיב ידו והנה יצא
 (שם לח) כאשר השיב אז יצא (לז: - זא) °והיא פפורחת
 עלתה נצה (שם מ) כאשר פרח אז עלתה (ס רכו) ; ובענין
 הוה שוה הוראת הכ"ף להוראת הבי"ת במקור וההכרל
 ביניהם בענין הצמצום , כי הבי"ת מגביל נקודת הזמן
 בצמצום , (מ"ו) אבל הכ"ף מורה כאחד השעור והקרוכ
 כמו ששי רש"י ז"ל °בפחצות לילה (שמו יא) : בן אדם
 שאינו יודע לכון עתים ורגעים אמר כחצות , המשמע
 קרוב לו סמוך לו מעט לפניו או לאחריו , שלא יאמרו
 אצטגניני פרעה משה בדאי הוא , אבל הקב"ה אמר
 °בפחצות (שם) לפי שזודע לכון השעות בשעות מצמצם :
 (והמבאר אור לנתיבה לא כיון אל דברי רש"י ע"ש) :
 ובעבור זה תמצא לפעמי הכתיב בית והקרי כ"ף בשמוש
 המקור °בשמעכם . את קול השופר (הו' ז) כתיב והקרי
 בשמעכם °ויהי באמרים אליו יום יום (אסתי ג) כתיב
 והקרי באמרים ורבים . מלבד אלה : ז) הכ"ף מחובר
 לפעמים לתאר הפעל . להורות על אחת מאופני הוראתה
 °במעט שעברתי (שה ג) (קויק) כמעט שכב (ברא כו)
 קרוב היה לשכב (ביא נאחט) בפעם (וילא געווענהלך)
 °מכרה לי פיוס (ברא כה) °השבעה לי כיוס (שם) °עמוד
 פיוס (מ"א ט) . ואמר הרד"ק שהוא כ"ף התאמתות פערגו
 סערט) . ולד"ק הוא ענין כעת הזאת (זא גלייך זא פארט) ; וכן יחסר
 הכ"ף ומובן בענין °כי חטאת קסם מרי (שא טו) כחטאת
 °כדור לא ארץ (ישעי כב) כדור °כי אשר ראיתם את
 מצרים (שמו יד) כאשר , ובמסורה : °חמש כתיבן אשר
 °וסכירן כאשר וכן כתיבן כאשר וככירן אשר . וכל אשר
 המחובר עם כ"ף ענינו מלת כמו :

הלמ"ד תתחבר עם השם ג"כ לענינים שונים : (א)
 להבאת דבר אל העצם (דמט') , או שהוא הגוף
 שאליו תכלה הפעולה , כמו ויתן לי את מערת המכפלה
 (בר' כג) הביאה לי יין (שם) (איר) , או שהוא תכלית
 הפעולה בכונה ויקחו לי תרומה (שמות כה) ועשו לי
 מקדש (שם) (וייכטוועגן) : (ב) גבול הזמן לשבעת הימים
 (בר' ז) לסיף שבעה ימים : (ג) להורות יחס ההצטרפות
 (געטייל) והקנין (סאסטעטיוו) ויש לי רב . לאבכהם
 למקנה לעבדך ליעקב רמזחה לחסדיו (תה קו) של
 הסידוי : (ד) תשמש הלמד במקום מלות אל על למען
 בעבור אודות אמרי לי אחי (בר' כ) עלי ואמר
 פרעה לבני ישראל (שמו יד) על ולישמעאל שמעתך
 (בר' ג) בעבור אודות ישמעאל ; ויש למד הוראתו
 כטעם אז הרגו לאבנר (ש"ב ג) והוא הפעול . ויש
 שתשתתף בענין הוראת הבית האדם יראה לעינים
 (ש"א יב) . כמו בעינים ויהי דוד לכל הדכיו משכיל
 (שם יח) כמו בכל . ולזה הענין אחד לך לשלום
 (שמות ד) אולך בשלום (ש"ב ג) : (ה) ויש למד מוכן בענין
 להיות ויבן את הצלע האשה (ברא' ב) להיות אשה
 ואלו לעבדיה ולשפחות נמכרנו (אסתר ז) . וכן יבוא
 הלמ"ד כשם אחר פעל המורה שנוי והתהפכו והיו לדם
 (שמות ד) ונהפכו לדם (ע"ס : ו) ויבא למד מחובר לכנוי
 אצל פעל עומד או יוצא ולא יורה גוף אחד וזלת הנושא
 בעצמו לך לך (בר' יב) אלה לי (ירמי' ה) הנישם חלף
 הלך לו (ש"ה ב) שבו לכם (בראשי' כב) . ועד"ז יתחב הלמד
 בפעל מקרה ותכונת הנפש ויצר לו (בר' לב) ויתר לו
 (יונה ד) : (ז) הלמ"ד יתחבר עם מקור הפעל בשני פעלים
 המצטרפים וזו על זו בכחינת התכלית (שמו) וישב
 לאכול

לאכול
 לברות
 ללא
 (במד)
 למעל
 הפעל
 ב"ן
 הלמ"ד
 (כד)
 שאחר
 לעוף
 (שמו)
 (מ"א)
 בראש
 יבוא
 המ"ם
 יתקד
 ולפעמ
 (דברי)
 תנועה
 התחל
 (דברי)
 משוד
 בקשור
 הקצוור
 (בר)
 (ד"ה)

לֹאכֹל לֹא אוֹכַל לָקוּם לֹא אָבָה לְשִׁמוֹעַ גַּחְבֵּאת
 לְכִרוּחַ וּכְאֵלֶּה הִרְבֵּה : ח) תִּתְחַבֵּר הַלְמִיד כִּתְאָרִי הַפֶּעַל
 לֹא עֵינִין וַיִּשְׁבַּתָּם לְכַטַּח (וַיִּקְרָא כֵה) לְכַדֵּד יִשְׁכּוֹן
 (בְּמִד כֵּג) וְאַלְכָּה לְגִנְדָּךְ (כִּרְא לֵג) לְנִכַּח אֲשֶׁתוֹ וּפְנֵה
 לְמַעְלָה (יִשְׁעֵי ח) כִּשְׂאֵר אוֹתוֹת כְּכֹלִים הַבָּאִים כִּתְאָר
 הַפֶּעַל לֹא עֵינִין : ט) תִּבְא הַלְמִיד לְהַבְדִּיל בֵּין דָּבָר לְדָבָר
 בֵּין מִים לְמִים (כִּרְ א) בֵּין דָּם לְדָם (דָּבָר יו) : י) תִּבְא
 הַלְמִיד כִּתְאָר הַמְדָמָה כְּעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְטָהָר (שְׁמוֹת
 כֵּד) כְּדָבָשׁ לְמִתּוֹק (יִחֻקִּי ג) : יא) תִּבְא הַלְמִיד בְּכֹל
 שְׂאֵחָרִי הַפֶּרֶט וּפֶרֶט שְׂאֵחָרִי הַכֹּלֵל כֹּל דָּם לֹא תֹאכְלוּ
 לְעוֹף וְלַבְּהֵמָה (וַיִּקְרָא ג) לְכָל כְּלוֹי תַעֲשֶׂה נַחֲשֵׁת
 (שְׁמוֹת כו) וְכֵן יִחַסֵּר הַלְמִיד וּמוֹבֵן בְּעֵינִין וַיִּבְא יְרוּשָׁלַיִם
 (מִיא ג) לִירוּשָׁלַיִם אוֹ שָׁבָא הִי בְּסוּף בְּמִקוֹם לְמִדָּא
 בְּרֵאשׁ וַיַּעֲקֵב גִּסְעַת סְכוּתָהּ (כִּרְ לֵג) תִּלְסָכוּת וּפְעָמִים
 יָבֹא שְׁנֵיהֶם יִשְׁוֹבוּ רַשְׁעִים לְשִׂאֻלָּה (תְּהִל ט) :

הַמִּים תִּתְחַבֵּר עִם הַשֵּׁם ג"כ לְעֵינִינִים שׁוֹנִים : א)
 לְהוֹרֵאת עֵינִין מִן הַחֹמֶר שֶׁמִּמֶּנּוּ הַדָּבָר לְקַח
 מִתְקָה מִפְּרִי (כִּרְא ג) תִּנְי לִי מִדּוֹדָי בְּנֵךְ (שֵׁם ל)
 וּלְפַעְמִים תִּגְבִּיל ג"כ הַמְקַצֵּת מִן הַכֹּלֵל וְלִקְחָת מִרְאשִׁית
 (דָּבָרִי כו) מְקַצֵּה מִמֶּנּוּ : ב) תִּגְבִּיל הַתְחַלַּת הַמְקוֹם בְּפֶעַל
 תְּנוּעָה וַיִּצָּא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע (כִּרְא כח) : ג) תִּגְבִּיל
 הַתְחַלַּת הַזְמַן מִעוֹלָם גִּסְכָּתִי (מִשְׁלִי ח) מִרְאשִׁית הַשָּׁנָה
 (דָּבָרִים יד) : ד) תִּגְבִּיל הַשֵּׁם אֲשֶׁר הוּא הַסְכָּה הַגּוֹרֵמַת
 מִשׁוֹד עֵינִים מֵאַנְקַת אֲבוֹנִים (תְּהִ יב) : ה) בֵּא הַמִּים
 בְּקִשׁוֹר הַהַצְטָרְפוֹת עַל שֵׁם אַחֵר הַבֵּא בְּמִלַּת עַד לְכֹלֵל
 הַקְצוּת וּלְהַשׁוּתָם מְקַצֵּה גְבוּל מְצָרִים וְעַד קְצָהוּ
 (כִּרְ מו) מִבְּפֵי רֵגֶל וְעַד רֵאשׁ (יִשְׁעֵי א) מִגְדוֹל וְעַד קֶטַן
 (ד"ה ב, לד) (וּמ וּמֵהֵל מו) כֹּל אֱלֹהֵי עַד וְעַד בְּכֹל

אבל אם יבוא אחריו למ"ד בשם השני יהיה המ"ם מקצה הראשון והלמ"ד הקצה האחרון (מ"א - ב"י) כמו שפ"י רש"י בפסוק °העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו (בר' מז) . וכרב רש"י : כן עשה לכל הערים "אשר במלכות מצרים מקצה גבולה ועד קצה גבולה" ; הכוונה ממה שנאמר ועד קצהו , נראה , כי כוונת הכתוב שמלות מקצה מג"ל פעל העביר , בכל הערים מקצה גבול ועד קצהו העביר העם מעיר זו לעיר הסמוך לו או רחוק ממנה , ואלו כתוב אל קצהו היה משמעו העם אשר בעיר מקצה זה העביר אל עיר מקצה אחרת : (ו) בא מ"ם בשם אחרי נשוא שהוא תאר להורות יתרון התאר במהואר על השם הנרמה לו (קאמפארטיון) °טוב שם משמן הטוב (קהלת ז) . ואם הוא מחובר למלת כל מורה הפלגה (סופערלטיב) °גבוה מכל עם (ש"א ט) : (ז) תתחבר המ"ם במקור הפעל להורות הרחקה ושלילה כי כמו שיורה הלמ"ד קרוב יורה המ"ם רחוק , תאמר קרוב לו רחוק ממנו . °השמר לך מדבר (ברא' לא) °עצרני יי מלדת (שם יז) °ותעמוד בלדת (שם כט) °ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא (שם כו) °אל נא תמנע מהלוך (במד' כב) °ויבלא העם מהביא (שמות לו) °אל התעלים מתחנתי (תהלים כה) . וכן אחרי מלת חלילה : חלילה לי מחטוא . מחדול . חלילה לאל מרשע : (ח) יבוא מ"ם בתארי הפעל נראה יתירה ממעל מלמטה מתחת מזה מלפנים מעתה מאז מקדם מאחרי מחוץ °אל מחוץ למחנה (ויקרא ד) מנגד מטרם משם מאת מפני מאין מהלצה , ויש משתנים בענין בקשורם בלמד או במים . ד"מ לנגד הוא קרוב °ואלכה לנגדך (בר' לג) °ותשב מנגד (שם כא) רחוק . °מבלתי יכלת (במד' יד) הוא סבה גורמת °לבלתי רום לבכו (דברי יו)

הוא

הוא כ
קכס
(הוש)
אותיו
למב
כלומי
אמנכ
כבר
אודו
ועיין
אל
עלה
(ש"א)
ויש
(מין)
קראו
ענינו
וכמע
אצל
°ויאמ
ויבוא
אלה
אלי
אליה

שמוש מלות היחס 343 קסח

הוא סבה תכליתית. וכן נמצא מים חסר °השמו
קדם עלות בְּהַר (שמו יט) מעלות °עד יקום גוי אויביו
(הוש י) מאויביו : וימצאו יתחברו שנים ושלושה
אותיות השמוש יחדיו °בְּבְרָאשׁוֹנָה בְּבְתָהֲלָה (ישעי א)
°למְבָרָאשׁוֹנָה לא אתם (ד"ה א. כו) ובדרול בְּבִיכּוֹל
בְּלוֹמֵר :

§ שנו

אמנם מלות השלמות (סעפערטאטס) המורות על היחס
כבר בארתי כללותם במקומם ואכאז איזה פרטיהם :

ארות מלת היחס מורה סבה גורמת, כמו בעבור,
בגלל, על דבר, ולא נמצא בלי חבור על לפניו
ועיין מלת על :

אל ישמש לקרוב דבר לדבר בין שהוא למעלה או
למטה או לנוכח לו (זו, נאד, מויל, מן, מין) °ואליהו
עלה אל ראש (ש"א יח) (מויל) °ושאול עלה אל ביתו
(ש"א טו) (נאד הויזע) °ויקך אל המקום (ברא כב) (נאד)
ויש אל כטעם בתוך °ואת הברזל נפל אל המים (מיב ו)
(מין) וכטעם על °והנח אל הסלע הלו (שופ ו) מי אתה
קראת אל המלך (ש"א כו) והוא קרא לאבנר, אך
ענינו קראת בקול גדול על פני המלך ויעור משנתו,
וכטעם עם °ואשה אל אחותה לא תקח (ויק יח), וכטעם
אצל °קברו אותי אל אבותי (בר' מט). וכטעם בעבור
°ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחותי הוא (שם כ).
ויבוא מלות אל ביו"ד נוספת °אלי מים (איוב כט) כי שרשו
אלה ובא יו"ד תי היא, וחכורו בכנויים תמיד בלי רבים
אלי אליך אליך אליו אליה אלינו אליכם אליכן
אליהם הן :

על הוראתו לרוב נגיעת העצם בשטח העליון אשר
 בדבר מרחפת על פני המים (בר' א) (מז"ל) יש
 עד כמעט ממעל (איבער) כימי שמים על הארץ (דבר'
 א) כל משכרין וגליך עלי עברו (תהל' מכ) וכמעט
 עם ויבא האנשים על הנשים (שמות לה) וכמעט
 אצל יורוא עומד עליהם (בר' יח) וזכחת עליו את
 עולותיך (שמות כ) אצלו או סמוך לו. וכמעט אל וילך
 אלקנה הרמתה על ביתו (שי"א א); אך לפעמים יש הבדל
 גדול בינאל או על. עלה אֵלֶי הוא עליה לטוב וְעָלוּ עָלָיו
 (שופטים ו) הוא למחמה ויבוא אלי הוא ביאה לטובה
 ויבואו על העיר (ברא' לד) להרוג אותה וכן חָנוּ עָלֶיהָ
 גירמיי ג) לצור אותה. ויש על כמעט בעד (מס' ויסק'
 על ארון העדות (שמות מ) בעד (מס') כי הפרכת לא היה
 על הארון כי אם מסך בינו ובין אהל מועד. וכמעט
 בתוך או כ"ת השמוש ונתת אותם על כל אחד (שם
 פט) בתוך הסל וְעַל הַרְבֵּךְ תַּחֲיָה (בר' בט) בתוך
 (דוד דין טווערט) וכמעט לפי (נאך, פֿערהעלטניסמעסיג) על
 צבאותם (שמות ו) וכענין סבה על בלי הגיד לו (בר'
 לא) יען לא הגיד. וכמעט מלבד (אויסער, להגעט) על עלת
 התמיד (במד' כח); וכן מתחלף הוראתו בתבורו עם
 אחד מהמלות או השמות על פְּנֵי (מז"ל, פֿאר) על שטח
 העליון אשר בגוף (דיא אבערהעלעכע) ויש שטעמו לפני (פֿאר)
 על פני תרח אביו (בר' יא) על פֵּי (דורך) על יד (דורך)
 על אשר (איבער, ווייז) על דִּבְרֵי. על אודות (אבער, וועגן, ווייז)
 על מה (וואריבער, איבער וואו, ווארום?) ובאופנים האלה
 הוא קרוב להיות מלות הקשור: ויתחבר עם אותיות
 בכלים כְּעַל-גְּמולות כְּעַל-יְשָׁלִם (ישעי' גט) ועם מים
 כְּעַל (איבער) ועם ב' ממי'ן מְמַעַל לרגליו (ויקרא יא) ועם

בי"ת לא נמצא במקרה אך הו"ל שמשו בו בעל פה; ובא
מלת על ביו"ד נוספת ע"ע עשור (תהלים צב) ובכנוי
יבוא תמיד ע"ד הרבוי עלי עליך עליהם בכנוי מלת על:
אצל מורה יחס הקרוב והסמיכות (בי"א, נעבטן, מאהע)
ובא בחבור הכנויים אצלי אצלו אצלכם ובשמוש מ"ם
מאצלו כמו מן או מעם (סמן):

כזל נגד נכח הוראת שלשתם אחד לסמן יחס השם
המקביל דבר (געטן, גענענאכער), ולפעמים
הו"ו בחולם מול סוף (דברים א) ובחבור אותיות
השמוש למול (נחמיה יב) ממלי (במדבר כב) ובכנוי
ובחבור מלת אל מול פני המנורה (במדבר א) אבל
נגד בלמד מורה קרוב (נעבטן) ואלכה לנגדה (בראשית לג)
ותשב לה מנגד (שם כא) מרחוק לך כנגד לאיש כסיל
(משלי יד) וכן יורה נגד כענין לפני שים כה נגד אחי
(בראשית לא) (אין גענענווארט, אין בייאזיין) נגד השמש
(במדבר כה) (עפֿענטליך) עזר כנגדו (בראשית ג) לפניו
ובה"א נוספת נגדה נא לכל עמו (תהלים קיו), נכח ויבוא
ג"כ בשמוש למד לנכח אשתו (בראשית כה) וי"מ כענין
בעד או בעבור ובכנוי נכחו בחירק תי קח ומענין זה
לעמת לעמת העצה (ויקרא ג) אך זה לא יורה תמיד
נגד במקום י אם גם הנגוד באיכות ובכמות גם את זה
לעמת זה (קהלת ז), ולא יבוא כלי שמוש למד כשמוש
הלמד למען שלא יפרד (ועיין בשרשים לרד"ק בשרש
עמת):

לפני הוא שם נגזר מן פנים ומשתמש להוראת יחס השם
במקום או בזמן לפני פרעה (בראשית מא) (סמר,
אין גענענווארט), אבל וי"ו הולך לפניהם (שמות יד), קודם
במקום (סארהער, סארטן) לפני שחת יי (בראשית יג),
קודם בזמן (בעסאר, עהער), כענין מרם לפנים בישראל

ש"א למד

(ש"א ט) (פֶּאֶרְהִין , עֵהֶדְעֶק) . ויש פְּנֵי מְחֹבֵר אֶל אֵת וּמַעֲמֹ
 לְפָנָי וַיַּחֲזֵן אֶת פְּנֵי הָעִיר (בְּרֵאשִׁית ל ג) . וְעֵינַי מִלֵּת עַל .
 וּבִשְׁמוֹשׁ מִים מִפְּנֵי מוֹרָה רְחוֹק ° וּמִפְּנֵי אֶסְתֵּר (בְּרֵאשִׁית
 ד) , וְרוֹכְבוֹ יוֹרָה סָבָה ° מִפְּנֵי מִדִּין עֲשׂוּ לָהֶם (שׁוֹפְטִים ו)
 (וּמַעֲנֵן) , ° מִפְּנֵי מִי הַמְּכֹוֹל (בְּרֵאשִׁית ז) , וּבַחֲבוּר שְׁנֵיהֶם
 מִלְּפָנָי בְּשְׁנֵי הַפְּכִים רְחוֹק וְקָרוֹב ° וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלְּפָנָי פְּרַעֲהַ
 (שֵׁם מֵא) , אֲךְ עֲנִינוּ מִן הַמְּקוֹם אֲשֶׁר לְפָנָי הָעֵצֶם (פֶּאֶן דַּעַר
 גַּעֲגֵטְכוֹוֹאֶרְט) , וּמוֹרָה פִּירוֹד בְּשִׁלּוּחַ שְׁאִין הַנוֹכַח סָבָה
 לְהִהְרַחֲקָה וּשְׁמוֹשׁ כּוֹה תִּמְצֵא כִּמְלוֹת מִלְּמַעְלָה מִלְּמַטָּה .
 אֲךְ לְפַעֲמִים בֵּא כְּטַעַם מִפְּנֵי ° חִילוֹ מִלְּפָנָיו כֹּל הָאָרֶץ
 (ד"ה א, יו) ° חִילוֹ מִפְּנָיו כֹּל הָאָרֶץ (תְּהִלִּים צו) , וְעַם בִּי"ת
 לְבַד ° לֹא יַעֲמֹד כּו' בְּפָנָי (יְהוֹשֻׁעַ י) כְּטַעַם ° לֹא יִתְיַצֵּב
 אִישׁ לְפָנָי (שֵׁם ד) . וְכֵן יִתְחַבֵּר בְּמִלּוֹת מֵאֵת פְּנֵי מַעַם פְּנֵי
 מֵעַל פְּנֵי וּשְׁלֹשָׁתָם לְהִרְחַקַת עֵצֶם מֵעֵצֶם . וְחֲבוּרוֹ בְּכַנּוּיִים
 גִּיכ בְּלִשׁוֹן רַבִּים מִפְּנֵי-פְּנֵי-גִיכ-גִיכ-גִיכ-גִיכ :

מִן מוֹרָה יַחַס הִרְחַקַת הָעֵצֶם מֵעֵצֶם בְּפַעַל תְּנוּעָה ° וְתִצֵּא
 מִן הַמְּקוֹם (רוֹת א) , אוֹ הַחֹמֶר שֶׁמִּמֶּנּוּ דָבָר לִקַּח ° הַמֵּן
 הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִךְ וְגו' (בְּרֵאשִׁית ג) , אוֹ הַתְּחִלַּת הַזֶּמֶן ° מִן
 הַיּוֹם הַהוּא וְהִלָּאָה (יְחֻזְקָאֵל ל ח) , וַיִּכְנַס עָלָיו לַמִּד ° לַמֵּן
 הַיּוֹם הַזֶּה (שְׁמוֹת ט) ° לַמֵּן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם (יִרְמִיָּה ז) ,
 וּבִתְּוֹסְפוֹת יו"ד בְּסוֹף ° סוֹרוֹ מִנִּי דֶרֶךְ הַזֶּה מִנִּי אֹרַח (יִשְׁעִיָּה
 ל) , וּבַחִירָק הַנּוֹי"ן ° מִנִּי אֶפְרַיִם (שׁוֹפְטִים ה) , וְכִבְר
 בְּאַרְתִּי בַחֲלֵק הַכְּנּוּיִים (§ קִנְח) , חֲבוּרוֹ בְּכַנּוּי וּבְמִ"ם
 הַנוֹסֶפֶת :

אַחַר אוֹ אַחֲרֵי הוּא הַפֶּךְ מִלֵּת לְפָנָי אִם בְּמִקּוֹם ° הִנֵּה זֶה
 עוֹמֵד אַחֲרֵי כְּתִלְנוּ (ש"ה ד) (הִיטְעַר) , אוֹ בּוֹמֵן ° אַחֲרֵי
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (בְּרֵאשִׁית כב) וּבִתְּוֹסֶפֶת יו"ד ° אַחֲרֵי רֵאוֹתֵי
 פְּנֵיךְ שֵׁם לֵג) . וַיֵּשׁ אַחֲרַי כְּטַעַם רְחוֹק ° אַחֲרַי זֶרֶךְ (דְּבָרִים
 י"א) (וַיֵּט הַיִּמָּיְבֵעַר) , וְזֶה כִּשְׁהוּא בְּנִפְרֵד אֲבָל אִם הוּא נִסְמָךְ
 לְשֵׁם

לשם או למלה או לכנוי איננו מופלג. כמו אַתְּרִי כֵן. ובכנוי תמיד ביו"ד אַתְּרִי אַתְּרִיךָ אַתְּרִינוּ אַתְּרִיהֶם כו' :

עד מגביל גבול המקום והזמן, ויש עד ולא עד בכלל °עד פה תבוא (איוב לא) (ביס) °נלכה עד כה (בראשית כב), והוא גבול המקום °עד שיפוח היום (ש"ה ב), גבול זמן, ויש עד ועד בכלל °לא שמעת עד כה (שמות ז), כמו עד עתה עדיין °כי לא באת עד עתה (דברים יב), עדיין עפירש"י שם, ובא °עד כן (נחמיה ב), ת' עד עתה, ובשכא לכלול ענינים שונים להשוותם בדבר אחד יבוא עד כפול עם כל אחד להורות זה כמו זה °מגריש ועד קמה ועד כרם זית °עד ירכה עד פרחה (במדבר ח) °ועד קשתו ועד חגורו (ש"א יח) (גא וזאהל, חזנ), ויתחבר עד מאד עד מהרה הוא לחוק הענין: ויש עד כמעט לפני או מרם °עד בואי אליך מצרימה (בראשית מא) °עד שיפוח היום (ש"ה ב) (עהע, בעעזר) °עד לאשמת (ישעיה מז), (ועיין בחבורי תפלה זכה מ"ש על נוסח אתה הוא עד שלא נברא העולם), ובתוספת יו"ד °עדי אבר (במדבר כד), ובכנוי תמיד ביו"ד עְדִי עְדִיךָ עְדִיהֶם ובא עֲדָהֶם ת' עֲדִיהֶם ומעמו כמעט אֵל °האזינה עדי (שם) °עדיך ותבהל (איוב ג); ויש מעמו עוד °עד זה מדבר (שם א) °הלא זה דברי עד היותו (יונה ד), כל עוד, ויתחבר עם נו"ן בסוף לענין זה °אשר עדן לא היה (קהלת ד), ובה"א על נו"ן °אשר המה חיים עדנה (שם), וענינו עד הנה, ויש מעמו נצח °הזאת ידעת מני עד (איוב כ) °עדי עד (תהלים יט) °שוכן עד (ישעיה נו) °עומרת לעד (תהלים יט) °עולם ועד (שם ט); וכשהוא מחובר עם ביי"ת :

בְּעַד ענינו סביב °בעד כל רחם (בראשית ב) חוס) °סכת בעדו (איוב א) סביבו, וכמעט בתוך (יוד) °ותשקף בעד החלון (מ"ב ט). וכמעט בְּעֵבֹר °העתירו בעדי (שמות ח). בְּעֵבֹרֵי או עֲלֵי °לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה

הרעה (עמוס ט) עלינו. וכטעם. תחת (פיר). וכל אשר
 לאיש יתן בעד נפשו (איוב ב). וכטעם בגלל כי בעד אישה
 זונה (משליו); ויש לו עוד פנים אחרים ואין זה מקומם;
 עוד הוא לתוספת דבר (נאד, פֶּעֶרְכֶּנֶר), ואז הוא תאר פעל
 ° ולא יהיה עוד המים למכול (בראשית ט) (ועהר) ועהר
 ° לא יאמר לך עוד (ישעיה סב) ° ויאמר יי לו עוד (שמות ד).
 ° יש עוד מורה התמדת הזמן והמשך (וועהרענד, בינעט)
 ° עוד זה מדבר (איוב א) (לינדטק, וועהרענד), ויבוא בשמוש
 בי"ת ° בעוד שלשת ימים (בראשית ז), וענינו לסוף ג' ימים
 אבל ° בעוד הילד חי (ש"ב יב), כל זמן (נא זאנגט, וועהרענד)
 ובא בכנוי ° עודך מחזיק במ (שמות ט) ° בעודני חי (דברים
 לא). בנוין נוספת ° מעודך (במדבר כב). כל ימי חיך.
 ° ויש עוד מורה דבר מועט ° עוד מעט וסקלני (שמות יז)
 ° ועוד לו אף המלוכה (ש"א יח):

בין מלת היחס המורה ההבדלה בין דבר לדבר ° בין האור
 ובין החשך (בראשית א), או שיבוא השם השני
 בלמ"ד ° בין מים למים (שם), ויבואו שניהם ° מכדילים
 ביניכם לבין אלהיכם (ישעיה נט); ונ"ל כי בהיות ההבדל
 בין שני דברים שונים בעצם או מתנגדים או מתהפכים
 יבוא מלת בין כפול בין האור ובין החשך בין היום ובין
 הלילה. אבל כבוא להבדיל בין הדברים שוים בעצם
 ושונים במקרה, או יבוא שם השני בלמ"ד ° בין דם לדם
 בין דין לדין (דברים יז) ° ע' באוצר השרשים ° ויש בין כטעם
 בחוק לא להורות הבדל כי אם המקום כותבו חלה המקרה
 או יבוא תמיד בין כפול ולא יתכן לבוא למ"ד כלל
 אף בשני דברים שוים בעצם ° ויהי ריב בין רועי מקנה
 אברם ובין רועי מקנה לוט (בראשית יג) (לויטען) ° אשה
 עכר בין הגורים האלה (שם מז), בתוך הגורים וכא ° בינות
 לגלגל (יהו"י) ומזה ° תחי נא אלה בינותינו (בראשית כו).
 ומזה

ומזה הורגלו חו"ל לומר בינותים (איטטלערווייזע) . והוא וגוי לשווי שני חלקי הזמן , ויבוא בשמוש בי"ת המורה על ענינו ° בבין הציר (ישעיה מד) , כמו שיבוא על מלת תוך ג"כ בי"ת השמוש שהוא מענינו ° בתוך העיר (אס' ד) ° ויקם בתוך הלילה בחלק האמצעי . וכן המ"ם במלת סמעל נוסף על המלה שהוא מענינו כי גם מעל מורה זה . וכן המ"ם במלת ממונו . כי זה העקר מה שצריך לשמור במלות היחס , כי יש מהם שלא יתחברו באותיות השמוש כלל , ויש מהם שיתחברו בהם וישתנה הוראת המלה לפי הוראות האות המחובר בהם , ויש מהם יתחברו באותיות השמוש וענינם אחד בחובר האות או זולתה כאלה שזכרתי , ויש מהם מחוברים באות השמוש ולא יפרד מהם אף שלא יורו דבר נבי"ת במלות בגלל בעבור והלמ"ד במלת למען :

פרק ג שמוש מלת החבור

§ שנה

כבר התבאר כי סמני הקשור והמורים על חבור חלקי המשפט והתיחסות המשפטים זה על זה הם ג"כ שני מינים ' או אותיות השמוש לבר (אינסטרומנטל) , או מלות שלמות (סעפארטל) , והאותיות המשמשות לענין זה הם שו"ה , ר"ל שי"ן וי"ו ה"א : השי"ן תתחבר עם הנשוא פעל או תאר במקום מלת אשר לצרף שני משפטי מתיחסי שם אחד ° בקשתי את שאהבה נפשי (ש"ה ד) , ענינו את האיש אשר נפשי אהבה אותו , או שתשמש השי"ן לצרף שני משפטים אשר הם מתיחסים זה על זה בסבה ובמעם כענין בי (דזט) (קויזאל . סערהעטניס ° ושנאתי אני את כל עמלי וגוי שאניחנו לאדם וגוי (קהלת ב) , משפט השני הוא סבת משפט הראשון ומעמו (דזט) ; וכן תשמש על מעם בי (דזט) , לבאור המשפט

המשפט (לירקוס טקריסטיווע) °אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה (קהלת ז), משפט השני הוא נשוא משפט הקדם וכמעט ב' (יטו); להודעת טעם משפט הקדם °שלמה אהיה כעטיה (ש"ה א); ויש כמעט עד אֲשֶׁר (כיו) °עד שקמתי רבורה (שופטים ה):

הוי"ו היא המעטה בשרש והגדולה בשמוש, כי היא תעמוד בלשון במקום מלות הקשור הרבות אשר בשאר לשונות: א) תשמש לעטף (קאסולאטיווע), לחבר השמות בנושאים לנשוא אחר והנשואים לנושא אחר כמלת (אונד) בל"א: ב) כמעט אם (ווען ו קאנדיזיאנאזיס)

°ואמרתם כמה אהבתנו (מלאכי א), ותרגמו ואם תימרון °וצמית והלכת אל הכלים (רות ג) °ואמרו לי מה שמו (שמות ג) °ואיך אלך ושמע שאול (ש"א טז) ועד"ז °ביום זבחכם יאכל ומחרת והנותר ממנו יאכל (ויקרא ז) כמו שפי' רו"ל לפי שני וממחרת יכול יהא מצוה לאכלו לשני ימים ת"ל והנותר אם הותר מיום הראשון יאכל ביום שני:

ג) כמעט אִז לתשובת התנאי המובן באם °אם בחקותי תלכוונתתי גשמכם (ויקרא כו), אִז אתן (ווען, יח) °אם את הדבר הזה תעשה °ויכלת עמוד שמות יח): ד) כמעט ב' (דמט לירקוס, טקריסטיווע) °דבר אל בני ישראל ויסעו (שם יד) °דבר אל ב"י ויקחו (שם כה), כי יסעו כי יקחו (דזט): ה) כמעט ב' אם (זאנדערן). אם המשפט השני

שולל מונה משפט הקודם (אדווערזטיוו) °לא אדני ועבדיך באו (בראשית מב), לא לרגל כי אם לשכור באנו, או כמעט אִזם בהיות נושא משפט האהר הפך נושא משפט האחר (זאבער) °כל אלהי העמים אלילים וי שמים עשה (תהלי' לו) °טוב יפיק רצון מיי ואיש מויםות ירשיע (משלי יט), או למעט דבר מכלל הקדם כמעט אִז (יור) °הונובית נחלת אבות ומיי אשה משכלת (שם) °יש לאל ידי וגו' ואלהי אביכם אמש (בראשית לא) °להוציא את הבני

הבני
דערן
ווערזאט
ריקס
ו) כטל
והוא כ
מהמש
הקודם
ולא יע
שמר
ל), ויע
יכינו °
(בראש
אביו ו
ההוא
ישית
הדער
(עקטפול)
כרובים
אדבעה
עו"ה ו
כמעט
(קאזאפול)
מארץ
ובן אם
אדם לו
למען
ולא יר
לא יש
על ברכ

אולי אבנה . ואם . קדם המשפט המסובב לסבה ישלפרש
 כמעט כאשר °והקל מעליך ונשאו אתך ענינו למען יקל
 כעליך כאשר ישאו אתך : יא) כמעט לכן (דמרוס . דאהער) .
 במאמר הנמשך לטעם מאמר שקדם °יען מאסת את דבר
 °יימאסך ממלך (ש"א טו) , לכן מאסך °כי אהבך °י
 אלהיך וברכך (דברים יג) , יען אהבך לכן ברכך °כי בתום
 לבבך עשית זאת ואחשוד (בראשית כ) °כי ראיתי את
 העם נפוץ וגו' ואתאפק (ש"א יג) : יב) להורות התיחסות
 שני משפטים המצטרפים זה על זה בכחינת הזמן (קאנסע
 קוטיץ . חיינט לייטפאנגע) . או כענין באשר במשפט הקודם
 או כענין אז (יא) . במשפט המצטרף . °ונח בן שש מאות
 שנה והמכול היה מים (בראשית ו) , כאשר היה נח וגו'
 אז היה וגו' °השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה (שם
 יח) °ויהי אך יצא יצא יעקב וגו' ועשו בא וגו' (שם כז) °ויהי
 ביום השלישי וישא אברהם (שם כב) (אזס . יא עבטן . קויס
 דא . זא) °ופרעה הקריב וישאו בני ישראל (שמות יד) ,
 °וי"ו המהפך זמן עבר לעתיד ועתיד לעבר , וכבר
 בארתיה : יד) °ויו המורה זמן שכבר עבר כענין אתר
 °ואחר יבוא וגו' וממא הכהן (במדבר יט) , אחר שממא
 יבוא וכפי' רש"י °וגבר ימות ויחלש (איוב יד) , לאחר
 שחלש °וירם תולעים ויבאש (שמות יו) , אחר שהכאיש
 °וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (שם יו) , אחר
 שנבקעו °ואחרי כן יבואו הלויים וגו' ומהרת אותם
 (במדבר ח) , אחר שמהרת אותם : טו) כמעט עם °כי
 היה ארון אלהים בו וכני ישראל (ש"א יד) . עם °ויוסף
 היה במצרים (שמות א) , עם יוסף אשר היה : טז) כמעט
 °הלא לנתינת טעם לסחור הקודם °המכסה אני מאברהם
 וגו' ואברהם הו' יהיה לגוי (בראשית יח) , הלא אברהם
 יהיה °למה זה אזה רץ ולכה אין בשורה מוצאת (ש"ב יח
 דא . דמד) ; °ויש וי"ו להתחלת הענין כמו כל °ויהי כי

מנהג
 זולתו
 כמות
 לא י
 המש
 הה"א
 במקו
 בפרט
 ה (א
 חלקא
 והוא
 ירמי
 הרומ
 התמו
 שאל
 ה"א
 אשר
 השם
 ת
 רש"י
 הטי
 ושל
 החב
 בעב
 קלו
 כבד
 ולהפ
 זבדה

הבנים ולא יכלו (שמות ח) , וכל ווי"ן כאלה יתורגמו (אז
 דערן . אלזיין . אבער . כור) , הנקראים בשאר הלשונות (אז
 ווערזאטין) , ועד"ז א"ם גמלתי שולמי רעה ואחלצה צורדי
 ריקם (תהלי' ז) , לא גמלתי כו' אך הלצתי והצלתי צורדי ,
 ו) כטעם אף על פי גן בדרו"ל או אף גם זאת בלשון מקרא
 והוא כשהמשפט השני סותר למה שהיה ראוי שיתחייב
 מהמשפט הראשון (קאלנעסין) , ואז יהיה טעם משפט
 הקודם בענין אף כי (אונגעאלטעט . אבגליד) °והועד בכעליו
 ולא ישמרנו (שמות כב) , ר"ל אף שהועד בכל זאת לא
 שמר אותו הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם (משלי
 ל) , ושאר הענין שם אף כי הנמלים עם לא עז בכל זאת
 יכינו °והחליף את משכרתי וגו' ולא נתנו אלהים וגו'
 (בראשית לא) : ז) כטעם או המחלק דיסיונקטיווע) °ומכה
 אביו ואמו (שמות כא) , אביו או אמו °ענש יענש האיש
 ההוא כאשר ישית וגו' ונתן בפלילים (שם) , או כאשר
 ישית בעל האשה או כאשר ישיתו הפלילים (ענטווערדער .
 אדער . געזעהל . אלס) : ח) פעמים הוי"ו לברור המשפט
 (עקטפלאכטיין) , כמלת (נעהמזיד) , בל"א °ועשית שנים
 כרוכים וגו' ועשה כרוכ אחר וגו' (שם כה) °ובמנורה
 ארבעה גביעים וגו' וכפתור ופרח (שם) (נעהמזיד) , וי"מ
 עו"ה ונתן בפלילים הבעל ישית עליו על פי משפט הדייני' :
 ט) כטעם גן להשוואת דבר לדבר בדרך משל ונמשל
 (קאלנעסטיין) מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה
 מארץ מרחק (משלי כו) , כמים קרים כן שמועה טובה ,
 וכן אם המדומה קודם להמדמה °ויוכה גבר עם אלוה וכן
 אדם לרעהו (איוב יג) , מי יתן ויוכה כו' ככן אדם : כטעם
 למען (קוואל . דאז כערהענינים דער אורזאכע געגען דיא ווירקונג)
 °ולא ירכה לו נשים ולא ישיב את העם (דברים יז) , למען
 לא ישיב , ויש לפרשו ג"כ כטעם גן ישיב °כא אליה ותלד
 על ברכי ואבנה גם אנכי (בראשית ל) , למען אבנה או

מנהג בעל לשון העברי להתחיל כפוריו בוי"ו או כל דבור
זולתו, והכלל כי אין בכל אותיות השמוש אות יקרה
כמוה, ומי שלא ידע לישיב ענין הוי"ו בכל מקום על אופניו
לא ישיג כוונת המאמרים ולא ידע חבורם והתיחסות
המשפטים וע"ז לפי עומק מליצת הלשון:

הה"א תשמש בשמות וכפעלים, ואופן הוראתה בשמות
אזכיר הנה דרך כלל והעברה לפי שזכרתי כל אופן
במקומו, וארמוז עליהם בטקום שידובר בה, ולא אבאר
בפרט כי אם אופן הוראתה בפעלים לענין מלות החבור:
(א) ה"א הידיעה (דער ארטיקע) (§ צח): (ב) ה"א הקריאה
(וואקאטיון) (§ קמח), ר"ל שתבא הה"א מחובר לשם עצם
והוא הנוכח לקריאה והתעוררת וזוהי הדרור אתם ראו!
(ידיעה ב) ה"אוינו השמים (דברים לב) (א ליהר לו): (ג) ה"א
הרומז (דעמאלטסטרעטיווא) (§ קס): (ד) ה"א השאלה או
התמה (אינטערראגאטיווא) הידעתם את לבן? (בראש"י נט)
שאלה ה"א הפלא מיי דבר! (שם יח) תמה, וכל מלת לא עם
ה"א הוא הפך לא ה"א צויתך (יהושע א): (ה) כמעט
אשר בפעל עבר בינוני עתיד (§ קמ. רכה): (ו) ה"א בסוף
השם במקום למיד אל בתחלתה וילך חרנה (ברא' כח)
ת' לחרן וכן מרתה תמנתה צפונה קדמה וכמו שפיי
רש"י בשם המדרש כל תיבה שצריכה למיד בתחלתה
הטיל לה הכתוב ה"א בסופה: ויש מהם שיתחברו שתים
ושלש אותיות משני המיני ר"ל מאותיות היחס ומאותיות
החבור לשמש במלה אחד. בשגם הוא בשר (בראשית ו).
בעבור אשר גם בשר הוא ש"ב שפלונו זכר לנו (תהלים
קלו) כ"ש תפול (קהלת ו) כ"ש בא (שם ה) כאשר כא
כ"ב ראשונה כ"ב תחלה (ישעיה א) ולמבית (במדבר יח)
ולהפך מלפני ובג' אותיות למ"ב ראשונה (ד"ה א יא)
ובדרז"ל לכ"שיתן לכ"שיבקע:

§ שנט

אמנם המלות השלמות (סעפארטיס), המשמשות לחבור המאמרים כבר בארתי מחלקותם במקומם ועתה אכאר כדר המלות ע"ס א"ב, ואופן השתמשם בשתוף וכרדיפה: השתוף הוא מלה אחת משותף לכמה ענינים, כמו בי משתתף להוראת אם (וען) פן (פיוזייכט) רק (נור) ודרדיפה הוא כמה מלות נרדפים לענין אחד. כמו אף גם ודומיהם:

או¹) להבדיל בין שני דברים במקום שהמשפט נאמר על אחד משניהם או זה או זה או שניהם יחד (דיטיינקיווס, ענטוועדער צאדער), ויתכן שיבוא במשפט הראשון מלת אם או כי² אם עכד יגח השור או אמה (עמות כב) כי יפתה איש בור או כי יכרה (שם), או שיבוא גם במשפט הראשון אי כמעם אם (ענטוועדער) או בן יגח או בת יגח (שם) 2) לחלק (פארטייטיווס), במקום שלא יצויר רק אחת משתים וזאת או נשבר או נשבה (שם): 3) כמע' אם בלי אי אחריו³ או נודע כי שור ישלם שור גוי והוא הנאי אם נודע ותשובת התנאי שלם ישלם שור וגוי⁴ או הודע אליו חטאתו (ויקרא ד), ותשובתו והביא את קרבנו (שם)⁵ או לאיל העשה (כמדבר טו), ואם הוא איל או העשה⁶ או אז יכנע לכבם הערל אם אז יכנע לכבם התשובה⁷ וזכרתי את בריתי יעקב (ויקרא כו); ויש או כמעם אף אם או לו⁸ או עשיתי בנפשי שקר וכל דבר מיב יח⁹ אף לו עשיתי וגו' הלא כל דבר וגו':

אולי¹) הוא מורה ספק ושאלה לדעת מה יהיה משפט הדבר אם יהיה זה או לא יהיה וכמעם אם² אולי לא תאבה האשה ללכת ההשב אשיב (כראשית כד), ר"ל אם לא תאבה ההשב אשיב³ אולי ימשני אבי והייתי בעיניו (שם כו)⁴ אולי יחסרון חמשים הצדיקים (שם יח), ונקשר

ינקשר עמו צד תקוה להיות הפכו , משאיכ מלת אם
שהוא תנאי לכד ושוה בעיני המדבר אם יהיה או לא
יהיה : 3) כאשר לא יבוא אחריו תשובת התנאי הוא
תקוה ובקשה לכד להיות מה שהוא מדבר : °אולי יחנן
°(עמוס ה) °אולי יש תקוה (איכה ג) , הלואי יחנן :
3) בטעם לו המורה תנאי ממש °אולי נטתה מפני
(במדבר כב) , ר"ל אם נטתה מפני ללכת לררכה ולא
נטתה לפני להיות נסוג אחור כי עתה הרגתיך , ולא יתכן
היות בו ספק לפי שהוא מחובר לעבר , והמפרשים אולי
נטתה לולא . טועים הם . כי לא הבינו להבדיל בין לפני
ובין מפני שהוא ההבדל בין רחוק וקרוב :

אולם משמש במשפט המתאחר , להורות הבדל והפוך
וסתירה , או להוציא דבר מהמשפט הקודם
לשלול (אדווערטיז) , °ואולם לזו שם העיר לראשונה
(בראשית כח) , בא לשלול כי קודם לכן לא היה שמה
בית אל °ואולם אחיו הקטן (שם מח) , יורה ההבדל בינו
ובין אחיו הקטן (אבער , אלזין) , °ואולם הי אני (במדבר כד) ,
ר"ל אמנם סלחתי כדברך , אולם הארץ לא יראו :

או I) במשפט שאינו מצטרף על אחר יורה הזמן °או
ישיר משה (שמות טו) °או ידבר יהושע (יהושע י) °או
יבנה שלמה (מ"א ג) (אז : הוט) ; וכבר אמרתי כי °או המחובר
לעתיד יורה לשעבר , אך לפעמים תשלול זמן
הקדם או ולא לפני זה ולפעמים זמן שאחריו או ולא אחרי
בן : 2) במשפט המצטרף על אחר משמש לתשובת התנאי
ונקשר המשפט הקדם במלת אם או כי (וען , זא , דא , אלמדען .

כמו שמוכן בענין °או תנקה מאלתי כי תבואונו (בראשית
כד) , ענינו כי תבוא ולא יחנוה לך או תנקה °וירף ממנו
או אמרה (שמות ד) , כאשר הרף ממנו או אמרה ; ויתחבר
בשמוש מ"ם להוראת הזמן °ומאו באתי אל פרעה
(שם ה) °ומן או חדלנו (ירמיה מד) , וכא לזמן
בלתי

בלתי משוער. הוואת ירעת מני או (איוב לו) (פ"ן יעהער),
וכן נכון כסאך מאו (תהלים צג); ויבוא כיו"ד נוסף °אוי
המים ששפנו (שם קבר), להגביל דרך הקשור בפעל
(קאניוקטין . ג: העטטען):

איך משמש לרוב כלשון שאלה או תמה לסתור דבר
°ואיך אמרת אחותי היא (בראשית כו) °הן כסף וגוי
ואיך נגנוב (שם מד) . ובתוספת היא °איכה נדע את
הדבר (דברים יח) . ובכ"ף לפני ה"א נוסף °איכה אוכל
וראיתי (אסתר ח) °איכה אלכשנה (ש"ה ה) , ויש איכה
שאלה לרעת איך הדבר נעשה °איכה יעבדו הגוים וגוי
ואעשה כן גם אני (דברים יב) . ויש איכה לדעת המקום
כמעט אנה °איכה תרעה ואיכה תרביץ (ש"ה א) .
ובחולם °לכו יראו איכה הוא (מ"ב ו) . ויש שהוא לקריאה
והשתוממות °איכה ישבה ברד (איכה א)
א | ויש איינמאן :

אך ¹ ענינה מעוט ושלילת דבר מהמשפט הקודם
(אדווערזטיון) °הנו בדרך אך את נפשו שמור (איוב א) ,
ונרדף עם מלת בק °וישאר אך נח (בראשית ח) °שא נא
חטאתי אך הפעם (שמות ו) °ואדברה אך הפעם
(בראשית יח); ויש בו ענין תנאי ושלילה , התנאי °אך
בעשור לחדש (ויקרא כג) °אך אם יום או יומים יעמוד לא
יקם (שמות כא) , תנאי ושלילה (יור מצ"ן . ד"ד , יעדא ,
וקרוב למלת אולם אך בואת נאות לכם (בראשית לד)
תנאי לסתור משפט הקדם כתנאי דבר; ובאו °הרק אך
במשה (במדבר יב) , בשני טעושים לחוק כמו , אף גם ,
המבלי אין : ² ויש אך לבאר גדר הזמן לקרב שתי פעולות
היותם תכף זה אחר זה °ויהי אך יצא יצא יעקב
(בראשית כו) (קניס , זא עכ"ט) : °ויש אך לאמת הדבר
כמעט אב"ל °אך טרף טרף (בראשית מד) , כתרגמו ב"רם

והוא

והוא יתרגם כן בכל מקום ° אך הנה אשתך היא (שם יצ) איננה אחותך כדברך אך אשתך ° אך עצמי ובשרי אתה (שם כט) (וואהליך, געוויס) ° והיית אך שמח (דברים מז) ° אמרתי אך דבר שפתים (מ"ב יח) ° ואמר אך עמי המה (ישעיה סה) ° אך יש אלהים שופטים (תהלים נח) ° אך טוב לישראל (שם עג). רוצים לפרשם כלם בלשון באמת ויש לי לפרשם ע"ד גדר וסתירה ובטול המדומה ממשפט האחר (קאננעסין, דענאך, דאן). ואמר אך עמי אף על פי שחטאו. אך יש פרי לצדיק אע"פ שהצדיק נגש ונענה אך כשירחץ בדם רשע יאמר בכל זאת יש פרי ויש אלהים שופטים. ואף טוב מוסב על מאמר שאחריו אף על פי שאראה שלום רשעים כמבואר בכל המזמור והצדיקים נגועים ונראה שלילת השגחה. ולזה הגיח סותרו. כראש דבריו בכל זאת טוב אלהים לישראל:

אכן קרוב הוא לענין אך: (1) לאמת דבר ° אכן ישיי במקום הוה (בראשית כח) (וואהליך) ° אכן נודע הדבר (שמות כ): (2) שלילת הקדם (אדווערזאטיון) ° אכן כאדם תמותון (תהלים פב). לא כאשר אמרתי אלהים אתם אך כאדם תמותון:

אלו מלת התנאי כטעם אם (ווען). רק אם יבוא במתנה על דבר לעתיד כאשר אבאר בסמוך. ומלת אלו יבוא במספר דבר העבר לו היה מה שלא היה או לו לא היה מה שהיה ר"ל על דבר שאינו כמו שחפץ המדבר ° אלו לעבדים ולשפחות נמכרנו-החרשתי (אסתר ז): אבל עתה נמכרנו להשמיד ° ואלו חיה אלף שנים (קהלת ו):

אם (1) במשפט המצטרף הוא מלת התנאי (קאנדיזאצאניס). אשר המשפט הנמשך ממנו מובן במלת או בין שיקדם התנאי בין שיקדם הנמשך ממנו. אם תלך עמדי או אלך ° אם בחקתי תלכו-ונתתי גשמכם (ויקרא כו) (ווען)

חלק ה מאמר ג פרק ג

(א) ^{אז} תנקה וגו' כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנוה לך (בראשית כד) הנמשך קודם לתנאי . ואתנה לכם במקנכם אם אפס כסף (שם מז : 2) כמעט או המחלק והמשהו °התבוא לך שבע שנים רעב ואם שלשה חדשים וגו' ואם היות שלשה ימים דבר (שיב כד) (ענטווערער . אדער) °אם בהמה אם איש (שמות יט) . משה (ז' ווהל . אלס) . °אם ישמעו ואם יחדלו (יחז' כ) . לדעת הרד"ק בין כך וכין כך ות"י אם השני ג"כ תנאי אם יקבלון אולפן ואם יתמנעון מלמחמי כמעט או המבדיל (ד'טוונקטני. 6) °היש"י בקרבנו ואם אין (שמות יז) °ההצליח יי דרכי אם לא (בראשית כד : 3) כמעט פֿאַשֿר (קאנסעקו . טיז) . הצטרפות המשפטים בבחינת הזמן °והיה אם בא אל אשת רעהו ושחת ארצה (שם לח) (אלס . 6) °עד אם כלו הגמלים לשתות (שם כג) . עד אשר זכמו שפיי רש"י °ואם מזכח אבנים °אם כסף תלוה (שמות כג) . ובאו שניהם °עד אשר אם עשיתי (בראשית כח) . כדרך מלות רבות באים כפול במלות שונות לענין אחד : (4) כמעט היא השאלה והתמה °הינהק פראוגו ואם יגעה שור (איוב ו) °אם כח אבנים כחי 2 ואם בשרי נחוש 3 (שם) וכל שתי שאלות בדבר אחד שאלה הכי כל אם וכוותר כאשר השאלה בדבר זהפכו °הבמתנים אם במבצרים היש בה עין אם אין (כמדבר יג) . ובא מחבר להיא התימה והשאלה מענינו °האם אין . עורתי בי (איוב 5 : 5) כמעט אף על פי (קאנסעס 4) . (אכגויך אבטאן) °אם יתן לי בלק-לא אוכל (במדבר כב) °אם יעלה לשמים שיאו (איוב כ) : (9) לבקשה °אם ישך נא מצליח דרכי (בראשית כד) °אם תשא את המאיתם (שמות לב) (6 ! ווען דאר) : (7) אם המחובר בלשון שבועה מורה תמיד הפך הכתוב . אם זולת לא מורה שלילה . אם בחבור לא מורה חיוב . °הי אני וגו' אם יראו (במדבר יד) . לא יראו כמו שמסיים וכל מנאצי

מנאצי
לא ת
לא כ
לא א
תאמר
אם לא
ענינו
אויסער
חשך
(שם)
כי ה
הוא ל
דינגס)
הוא י
אם ת
(ברא
ולדעת
המאמר
הבהמ
הוא כ
אם גו
(טווע)
מלות
(פארטנט)
לאדוני
אמנם
יי
בו
אף מל
אז

מנאצי לא יראה °אם אתם תבואו אל הארץ (שם יד) .
 לא תבואו °חי יי עם יש גוי וממלכה (מ"א יח) לא יש °אם
 לא כאשר דברתם (במדבר יד) . ר"ל כאשר דברתם °אם
 לא אל בית אבי תלך (בראשית כד) . ג"כ בשבועה ; וכן
 תאמר חי אני אם אוכל . השבועה שלא לאכול . חי אני
 אם לא אכל . השבועה לאכול : °אם המחובר למלת כי
 ענינו גדר ושלילה (מהוטרואטייל) . כמעט אך רק : (אנדערן
 אויסער) °כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשי לח) °ולא
 חשך ממני מאומה כי אם אותך (שם) °כי אם בית אלהים
 (שם כח) . ויש שלא יתחברו °כי אם ידוע אדע (ש"א כ) .
 כי הוא באור המשפט אם הוא תנאי (דא. זוען) . ולפעמים
 הוא לאמת-הדבר °כי אם יש אחרית (משלי כג) (אזער
 דינגס) באמת . וכן יפרשו אם לבדו ג"כ לאמת °אם ללצים
 הוא יליץ (שם ג) °אם זכרתך על יצועי (תהלים קג) °כי
 אם תם הכסף והבהמה לאדוני לא נשאר לפני אדוני וגו'
 (בראשית מז) . לדעת רש"י כי אשר ואין הלשון מיושב בו .
 ולדעת הרד"ק כי באמת וגם זה אינו נכון : ועל דעתי שעוד
 המאמר כך הוא : זאת ידע יוסף כי תם הכסף ומקנה
 הבהמה . ועליו לא יתכן שיאמרו המצרים לא נכחד אבל
 הוא מוסב על לא נשאר . לא נכחד כי לא נשאר ל"א בלתי
 אם גויתינו . ומלת כי הוא באור המשפט (ליהקוס שקרוי
 טווע) . כאשר משפט השני גוף פעול משפט הראשון (עייין
 מלות כי) . ומאמר אם תם הכסף הוא מאמר מוסגר
 (פארטנעהעיס) . לא נכחד באדוני כי (אם תם הכסף וגו'
 לאדוני) . לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גויתינו :
 אמנם מלה מאמת דבר וכיותר לאמת דברי זולתי °אמנם
 יי (מ"ב יט) . והמ"ם נוסף כי שרשו אמן . ובא
 בה"א נוספת °וגם אמנה אחותי בת אבי (שם כ) :
 אף מל החכור (קאפולאטייוו) . ובא לחבר ולהוסיף דבר
 אשר הוא חדוש יותר מהקדם °אף לא הביאה
 אסתר

(אסתר ה) °אף לא אל ארץ וגו' (במדבר טו) ומלת אף
 בחבור כי במשפט הקדם טעמו אפילו (קאנלעט'ן, אכטאן,
 אבגלייד, ווען גלייד, אונגעאכטעט, וויאזואהר) וטעם המשפט
 השני אף על פי כן בדרו"ל (דאך, דענאך) °אף כי לוא אבל
 אבל כי עתה לא רבתה המכה (ש"א יד) ר"ל אפילו
 אכלו מן השלל אעפ"כ רבתה המכה, ומלת לו במקום
 הוזה כפל ענין ע"ד המבלי אין °אף כי אמר אלהים וגו'
 (בראשית ג) ר"ל אע"פ שאמר לא תאכלו מכל עץ הגן
 וטרם שסיים דבריו לא מות תמותון נכנסה האשה לתוך
 דבריו לשלול מה שאמר הנחש מכל עץ ואח"כ חזר הנחש
 לסיים דבריו בכל זאת לא מות תמותון ; ואם יבואו
 במשפט השני, ענינם כטעם כל שכנ וק"ו (דאז גערינגערע סאן
 דעס העהערן, דאז העהערע סאן דעס גערינגערן לו טויססען) (פ"ז ועהר,
 פ"ז וועניגער) °הן השמים ושמי השמים לא יכללוך
 אף כי הבית הזה (מ"א ח) °הן בקדושו לא יאמין אף כי
 נתעב ונאלח (איוב ט) וכאלה הרבה בספר הזה, וחסר
 מלת כי וטעמו כל שכנ °אף שוכני בתי חמר (שם ד) ובא
 בחבור גם לתוספת °ואף גם זאת (ויקרא כו) וה"א ואף
 ברם בדא ויב"ע תרגם ואוף על כל דא כטעם בכל זאת או
 אעפ"כ :
 אשר המלה הזאת הוא כנוי גוף המצטרף (פראכאזינא רע
 אטיווא) ר"ל מצרף השם המשותף לשני משפטים
 ואופן הוראתו ע"ז כבר בארתי במקומו (ס קס) שכה ;
 זעתי אבאר אופן שמושבו במקום מלות הענין : (I) כטעם
 אם (קאנדינאזאזיס) °אשר נשיא יחטא (ויקרא ד) °אף
 הברכה אשר תשמעון (דברים יא) וכן בא מחובר אל אם
 במלות רבות הבאות כפולות לענין אחד במקום אחד °ע
 אשר אם עשיתי (בראשית כח) : (2) כטעם כי באור המשפט
 (ליקקוס טקריסטיווע, דאז) °אשר לא רבוא ועתי (אסתר א)
 °אשר כל איש ואשה (אסתר ד) : (3) כטעם אכן °אשר
 שמעתי

שמעתי
 הצטרף
 (קאסעקי)
 (בר כ)
 הגמלים
 יעשה ל
 כ"אשר
 השמוש
 כ"אשר
 אשר ע
 אח
 (מב) ב
 בגלל ב
 הגורמת
 וברכך
 (ברא
 אורזאכע)
 העמדת
 (ח) הוי
 שבה פ
 אלהים
 בעבור
 בעבור
 בלעדי
 בשליל
 זולתי

שמעתי בקול (שא טו) (אולטרהיגס) 4 עם ב"ף מורה
 הצטרפות שני משפטים המת יחסים זה על זה בכחינת הזמן
 (קאסעקיטין) כאשר כלו הגמלים לשתות ויקה האיש נזם
 (ברי כד) (אז - זא) וענינו אחד עם המקור עם כ"ף ככלות
 הגמלים : 5 עם כ"ף הדמיון (קאסעראעין) כ"ף כאשר עשה כן
 ועשה לו (ויקר כד) (ויז - זא) : 6 השעור והערך (פראפארטיאנאליס)
 כ"ף כאשר יענה אותו כן ירבה (יע - דעטסא) 7 עם בית
 השמוש כמעספןאו בעבור או למען כאשר את אשתו (ברי לט)
 כ"ף אשר יי אתו (שם לט) ענינם בסבת אשר ויסירה מגבירה
 אשר עשתה מפלצת (מ"א לו) יען עשתה ובא יען אשר עשית
 את הדבר הזה (ברא כב) למען אשר ייטב לנו (ירמי
 מב) בעבור אשר יברכה (ברי כז) כפול לענין אחד כמנהג :
 בגלל בעבור שניהם מלות היחס המורים יחס השם שהוא
 סבה לדבר (קויטאז) אך בגלל מורה תמיד סבה
 הגורמת (דיז ביגווענגענדע אורזאכע) כ"ף בגלל הדבר הזה
 יברכה (דברי טו) ויפול תמיד על שם המסבב בגלל יוסף
 (ברא לט) אבל בעבור מורה לרוב סבה תכליתית (דיז ענד
 אורזאכע) ונרדף בענין עם למען (ראחיט) ואולם בעבור זאת
 העמדתיך בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי (שמוי
 ח) הויו יורה כי גם בעבור ענינו למען ולכן יתכן ג"כ
 שבא פעמים בשמוש למיד לבעבור נסת אתכם בא
 אלהים (שם כ) ענינו כמו לנסות ויפול גם על הפעל
 בעבור ישמרו חקיו (תהל קו) : והבית במלות בגלל
 בעבור הוא אות השמוש ולא יפרד מהם לעולם :

בלעדי הוא מלה מוציא דבר מכלל המספר אם בשלילה
 כאשר המסופר בחיוב או בחיוב כאשר המסופר
 בשלילה (עקסלעפטיווע . אויסער) ונרדף בענין עם מלות אפס.
 זולתי . בלתי . רק . בלעדי אלהים יענה (ברא מא) ; והמלה

למד בית הזאת

הזאת יבוא לעולם כיו"ד הרבוי אף ליחיד כמו שימצא
 מלות רבות עד"ו כי הוא מרכב מן בלעדי והכנוי בלעדיך ,
 ויתחבר אל מלה מענינו לתוספת בלעדי רק אשר
 אכלו (ברי' יד) , ובא בשמוש מ"ם ויתן איש כך את שכבתו
 מבלעדי אישך (במד ה) והמ"ם הוא להוסיף ולא לשלול ,
 תאמר ד"ם ראיתי אנשים בלעדי נשים הכוונה רק אנשים
 ולא נשים , ותאמר ראיתי אנשים מבלעדי נשים הכוונה
 הו"ן מה שראיתי אנשים ראיתי ג"כ נשים , ועד"ו מבלעדי
 אישך נוסף על אישך וכן מ"י אל מבלעדי י"י (תה' יח)
 נוסף עליו :

בלתי קרוב למלת בלעדי וגם בו יו"ד נוסף בלתי כלב
 בן יפנה , ויש בו ג"כ הוראת שלילה לבר ולא גדר
 ע"ד בלי (מהינט) לבלתי נתן זרע (ברא' לח) בלי לתת
 לבלתי שלח את העם (שמות ח) ע"ד יש לאל ידי
 לבעבור נסות מבלתי יכלת (במד' יד) מ"ם הוא סבה :

גם הוא מלה בא לרבות ולחבר (קאפולאטיווא) ויעש גם
 הוא מטעמים (ברא' כז) ונדרף במלת אף , אך אף מורה
 תמיד תוספת חרוש משא"כ גם , וכשכא גם לרבות ולחבר
 שני דברים שוים יבוא כפול עם כל אחד גם תבן גם
 מספוא (ברי' כד) (גא - ומהל' חז) גם לי גם לף לא יהיה
 אע"פ - נאך) להורות על הדמיון , ולפעמי' יבוא אף גם
 לתוספת ולחדוש בענין לא זו אף זו גם כי אמר אלי
 עם הנערים (רות ג) ויאכל גם אכל את כספנו (ברי' לא)
 זא גאר) אין גם אחר (תהל' יד) גם לרעהו ישנא רש
 (משל' יד) (יא ומהל') :

הן יבוא תמיד לעורר כוונת השומע אל אשר ידבר
 אליו ובא לאמת דבר כמשפט בודד הן לו יהי
 כדברך (ברי' ל) והן לא יאמינו לו (שמו' ד) (ו מהל' מן)
 גענוים) או כמשפט מצטרף הן הכה צור וגו' הגם לחם יוכל
 תת

תת (תהל עח) (לומר) , אך לרוב יבוא במשפט הראשון אשר
 יוליד בשפט השני בדרך קל וחומר °הן הכסף אשר מצאנו
 וגו' ואיך נגנוב (ברא מד) (ואגמר - פילוטטיגער) °הן בעודני
 חי - ואף כי אחרי מותי (דברי לא) (וא - פילוטטיגער) . ועיין
 מלת אף . ויש שהוא שאלה לכד °הן גובח תועבת מצרים
 לעיניהם ולא יבקלונו ? (שמו ח) °הן היתה בואת q (יר ב) .
 ויש שהוא דרך תמה לכד °הן לא הובא דמה (ויקר י) °הן
 הקריבו היום ! (שם) °הן עוד היום גדול ! (בר כט) . ובא
 בתוספת ה"א בסוף ובדגש הנה °הנה השמים - אף כי הבית
 הזה (מ"א ח) . ובא בדברים הנפלאים בעיני הכספר והשומע
 בכפור דברי חלום °והנה אנתנו מאלמים אלמים (ברא לו)
 °והנה עומד על היאר (שם מא) °והנה חלום (שם) . ובמקומות
 רבות כולל דבור המציאות היה °והנה חלום ודנה היה
 חלום °והנה סלם מצב (ברא כה) °והנה סלם היה מצב .
 וכן יבוא בחבור הכנוי להורות מציאות דבר לדבר °הנו
 בדרך (איוב א) (ער מז) °ואני הנני מביא (ברא ז) אהיה
 מביא °הנני (שם כב) (מד בין דא) °הננו עבדים לאדני
 (בר מד) (ויר גנד) °הנגד הרה (ש"א יב) (וא כינט) °והנכם
 (דבר א) (איהר זיט) . ובא לקריאה °הנה נא לי שתי בנות
 (ברא יט) (וואהלן ! מי ! זיבער ! זעה !) :

זולת גרדף בענין עם בלעדי בלתי . אך גבדל מהם כמה
 שמודה רק חיוב לפרט היוצא מכלל המסופר שהוא
 בשלילה (עקטטטטט) °זולת דלת עם הארץ (מ"ב כד) .
 ובתוספת יו"ד °זולתי כלב בן יפנה ובכנוי יפול היו"ד
 סאלהים זולתי לא תדע (הושע יג) . ובא פעם אחד חוץ
 בענין זולתי °מי יאכל ומי יחוש חוץ ממני (קהל ב) .
 ובדרז"ל הרבה בזה . וכן יבוא מלבד לענין זה °מלבד
 מתנותיכם (ויקר בג) :

יען X

יען הוא מלה המורה הצטרפות המשפטים בבחינת
 סבה ומסובב (קוויאל, ווייל, הלרוס, דההער) יען
 באסת דבר יי - ויימאסך ממלך (שא א ט) יען לא האמנתם
 בי להקדישני - לכך וגו' (במד' כ) . ובא כפול יען וביען
 במשפטי מאסו (ויק' כו) . ובא יען מחבר אל אשר שהוא
 מענינו יען אשר עשית (בר' כב) יען אשר לא יראה
 (יחו' יב) עיין אשר:

כי מלה הזאת נכבדת מאד בלשון כי שמושה על
 פנים שונים . וכבר אמרו חז"ל כי משמש בד לשונות
 אי . דלמא . אלא . דהא . ויש לו עוד פרטי הוראות
 כאשר אבאר : [I] כמעם אם (קאנדייליאנליט) כי תפגע
 שור אויבך (שמות כב) , כי תקנה , אך מלת אם יבוא
 לרוב בדבר אשר הוא צווי או אזהרה או דבר הראוי ועל
 המעט בדבר רשות ולא ידבק רק בשם , ומלת כי תמיד
 רשות כי יקרה כן וכך כהיה' משפמו ולא ידבק רק
 לפעל : (2) כמעם דלמא , פן (פילוייט) כי תאמר בלבבך
 (דבר' יח) : (3) באור המשפט (לירקוס טקרופטיווע) כאשר
 משפט האחר באור נשוא משפט הקדם ויהוברו במלת כי
 (דאט) וישמע אברהם כי נשבה אחיו (בר' יד) וירא
 אלהים את האור כי טוב (הוא) (בר' א) מי אנכי כי אלך
 (שמות ג) , וכן יבוא כי להורות הצטרפו' המשפטים ביחס
 סבה ומסובב (קוויאל , דאט) ונהנו מח כי תלינו (שמות מ)
 כי הבאת עלי (ברא' כ) כי שמו אותי (שם ט) בכל אלה
 מורה כי הצטרפות המשפטים : וכאשר ישמים כי
 ישמש בעל הלשון במקור בסמן יחס שלו , ויאמר ד"ס
 וישמע אברהם את שבות אחיו , מי אנכי ללכת לפרעה ,
 וגם פה לא עשיתי מאומה לשום אותי בכור , ורבים
 כאלה ; ולפעמים יעמיד מלת לאמר במקום כי הנה
 שמעתי עליך לאמר תשמע הלום (ברא' מא) ענינו כ
 תשמע : (±) כמעם יען , המעם והסבה (קוויאל , ווייל) כי

שמעת

שמעת לקול אשתך (בר' ג) °כי עשית זאת (שם) (וי"ל)
 וזה אם הפכה עבר וידוע , ואם הטעם והסכה עתיד
 ובלתי נודע יהיה טעמו (ד"ט), ולא נחם אלהים וגו'
 כי קרוב הוא (וי"ל) °כי אמר אלהים (ד"ט) (שמות יג), כי
 קרוב טעם אל ולא נחם ונעתק (וי"ל) °כי אמר טעם לפן
 ינהם ונעתק (ד"ט); ויבוא כי לטעם על דבר נכתר
 במאמר °כי עבדך ערב את הנער (בר' מב) נכתר ועל
 מה שאני מדבר יותר מאחי °כי כן מנהג הלשון אהו
 תכלית הדברים ומתכליתם תבין ראשיתם , ועד"ז °כי
 נתן יי בדינו את הארץ (יהוש' ב) חסר ראשית הדבור :
 °כטעם כאשר (קאנטעקוטיל) °כי עלינו אל עבדך (בר' מג)
 °ויהי כי החל האדם (שם ו) כתרנומו כד שריאו °כי
 בא כוס פרעה (שמות טו) °כי הוציא יי את ישראל
 (שם ז) לדעת ר"ע ספורני : 6) כטעם אף על פי
 (קאלעסיל) °כי לי כל הארץ (שם יח) ר"ל אף כי לי כל הארץ
 בכל זאת אתם סגולתי , וקצת מפרשים עד"ז °כי קרוב
 הוא , °כי עם קשה ערף הוא (שמות לד) כי הטאתי לך
 (תהל' מא) : 7) ויתחבר עם ה"א בל' שאלה °הכי אחי
 אתה ועבדתי הנם ° (ברא' כט) התעברני הנם לפי
 שאתה אחי °הכי קרא שמו יעקב (שם כז) : ° כי
 בחבור מלת אם יורה ג"כ ענינים שונים , כי אם (זאדערן)
 כטעם רק °כי אם בית אלהים (שם כח) °כי אם אותך
 (שם לט) זולתי °כי אם בתורת יי חפצו (תהל' א) רק ,
 ויבוא כי לברו ויובן בענין זה ובפרט כשיבוא אחרי
 לא °לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים (ברא'
 מה) כי אם °כי אל ארצי ואל מולדתי תלך (שם כד)
 (אדוועהאטיל) °כי שרה שמה (שם יז) °לא כי צחקת (שם
 יח) כי הרם תהרסם (שמות כג) , כי פתח הפתח לו
 (דבר' טו) °לא כי בני החי (מ"א ג) לא אמרת אמת כי
 אם בני החי , וכל מקום שבא אחרי או או לא הוא למעט
 ולשלול

ולשלול הקדם ולהיב הפכו (מדוענהוטין) אבל כי אם בלי לא הוא לרבות כי אם ישנו ביונתן בני (ש"א יד) אף אם יהיה בני אשר המא כי אם תכבסי בנתר (י"מ" ב) : אף כי עיין מלת אך ; כי עתה עיין מלת עתה ; כי אז כמעט כי עתה כי אז מהבקר (ש"ב יב) כי על בן כמעט יען כי על בן עברתם (כרא' יח) כי על בן ראיתי (שם לב) כי על בן באו (שם יט) :

גן ¹ לדמיון באשר פתר בן היה (כרא' מא) בן תעשה באשר דברת (שם יח) או לשעור וערך באשר יענה אותו בן ירבה (שמו' א) קראו להם בן (הושע יא) (יע - דעטטט) : " במעם או בבואכם העיר בן תמצאון אותו (ש"א ט) ויש שהוא לאמת (יא - פירוואהר) בן באו אלי אנשים (יהו' ב) בן דברת (שמות י) ישר דברת ואז הוא שם ולא מלה , ועם ב"ת ובכך אבוא (אסתר ד) (מינאטין , פאנגיד , דעמאנד) ובכך ראיתי (קהל' ח) , ויש לו הוראה אחרת כשהוא נקשר בלמ"ד :

לכן ויבוא במשפט המסובב מהקודם ומעמו (קיי"א) והראשון יבואר במעם יען (וייל , דאהער , דארוק) יען לא האמנתם לכן לא תביאו (כמד' ב) ; ולהוראה הזאת חבור על-כן ברך (שמות ב) על-כן לא יאכלו (כרא' לב) , אך על כן מורה יותר מעם נמשך לסכה ולכן מורה מעם נמשך לחכלית ; ויש לכן לאמת ולשבועה על-כן כל הורג קין (בר' ד) :

לו מלה מורה תקוה והתנאי (וספק ¹) בענין מי יתן , וזה במשפט שאינו מצטרף על אחר לו ישמעאל יתיה (כרא' יז) הלואי לו יהי כדברך (שם ל) , במשפט המצטרף הוא אם התנאי ותקוה יחד לו יש חרב בירי בי עתה הרגתיך (כמד' כב) הלואי היה לי ואם היה לי אז הרגתיך לו החייתם אותם (שופ' ח) הלואי החייתם אותם

אותם
או הל
לולי
ל
כמעט
ולול
אלו
למען
יבוא
ויחבר
(ויקר'
כמעט
בגלל
עתה
על
כמשפט
פארינגטן
אתה
ישכם
הזמן
הזהער
למלת
אדו קא
כי עת
(שמו' כ
העטטע)
דעתי
מן מעהר

אותם י 2) כענין פן ° לוישמנו יוסף (כר נ) פן ישמנו
או הלואי לא ישמנו . ולא ימצא עד"ו זולת זה :
לולי או לולא באלף ומצטרף המשפט על המאוחר
לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי (שופ' יד)
כמעם אם לא , כי לולא דברת כי אז מהבקר (ש"ב ב) ,
ולולא במקום הזה כמעם הלואי לא דברת אבל רובו לולא
אלו לא או אם לא :

למען מחובר במשפט שהוא סבה תכליתית הנמשך
מהקודם ° למען יאמינו כי (שמות ד) ולכן לא
יבוא כי אם על העתיד ° למען תדע (שם ח) (הזויט)
ויחובר במלת אשר שהוא מענינו ° למען אשר יביא
(ויקר' יז) במלות רבות הכפולות , ויחובר לשם ולכנוי
כמעם מעבור בגלל ° ויתעבר יי° כי למענכם (דברי' ג)
בגללכם ° למען דוד עברי (מ"א יא) בעבור דוד :

עָתָה הוא עצמו שם מורה זמן הוה , וזה כשהוא מחובר
על פעל ° עתה באתי (יהוש' ה) , וישמש גם למלה
כמשפט הנמשך מהקדם (אליז'טיל, מינע טווס סאלגע אויס דעם
סחריגען אנלודייטען) ° ועתה פן ישלח (כר' ג) (אליז') ° ועתה ארור
אתה (שם ד) (דאהער) ° ועתה לא יבצר (שם יא) ° ועתה אם
ישכם עושים (שם כד) , וכן בכל מקום שתמצא על זולת
הזמן הוא תמיד לצרף הנמשך עם הקדם (אליז' , סאלגליך)
דאהער , דעסוועגען , עמאך , אינדעססען) . ויבוא עָתָה מחובר
למלת כי בשני מאמרים נתלים זה בזה ע"ד קשור ותנאי
ואדו קאיוונקטיל) ° כי עתה שבנו (שם מג) (זא ווערען)
° כי עתה ריקם (שם לא) (זא העטטעסט) ° כי עתה שלחתי
(שמו' ט) (לוואר העטטע) ° כי עתה הבין (שי"א יד) (זאנסט
העטטע) (ס' שמג) . זולתי כאשר יבוא לזמן הוה ° כי עתה
ידעתי (כר' כב) ° כי עתה הרחיב . (שם כו) (יעטלט

סן מעהר)

פן מורה ספק או הוא אזהרה . או תקוה . שלא
 יהיה הרבר הזה שהוא מסופק בו פן יקרנו אסון
 (ברא' מא) שלא יקרנו אסון אם ילך עמדם , וזהו ההכרל
 בין אולי ובין פן , כי אולי מורה הספק לבר אם יהי אם
 יקרה דבר זה או לא יקרה , לכן יתחבר על העבר ועל
 העתיד ועל הזולאו , ובעבר מסתפק בשני חלקי האיפשר
 אשר יצאו אל המציאות ובעתיד מקוה לפעמים הרבר
 או הפכו , עיין מלת אולי , אבל פן לא יתחבר כי אם
 אל העתיד ולא יתחבר עם לא לפי שהוא בעצמו שלילה
 שולל הפעולה שהוא מחובר עליו פן תמותון (שם ג)
 שלא תמותו , וכאשר הוא נתנת טעם על המשפט הקודם
 הוא כמו למען לא , כי ד"מ פן תמותון הוא טעם על לא
 תאכלו ממנו למען לא תמותון פן נפויץ (בר' יא) למען
 לא נפויץ .

רק מורה הכרל מעוט ושלילה כמו אך ומשמש I אם
 להגריר המסופר על ענין ידוע (דעסטריקטיון) כי רק
 עוג מלך הכשן (רב' ג) לא אכלתי רק לחם , או (2) לשלול
 דבר מהמסופר (מדווערזאט) רק אין יראת אלהים וגוי
 (בר' כ) ר"ל כל הארץ טובה רק זאת רע כי אין בו י"א :
 (3) תנאי (קאנדיציון) , רק אם שמוע תשמע (דבר' טו) רק
 את בני וגוי בר' כד) :

פרק ד בשמוש מלות הקריאה

§ שם

רע כי מלות המורות על התרגשות הנפש והמיתה
 מעטים המה מה שימצא מהם בלשון ואבאר אותם
 ג"כ על סדר א"ב :

אָבֵל יורה להודעת דבר חדש בלתי משוער לשומע
 קודם לכן . אבל שרה אשתך (בר' יז) אכל בן
 אין לה (מ"ב ד) (וואהרליך | ווארהאמטיוג |) , ולא כדעת הרד"ק
 שענינו

שמוש מלות הקריאה 369 קפא
שענינו כמו אולם (אבער) להוציא דבר מכלל המסופר כי
לא ימצא על זה הדרך. רק הוא נרדף בענין עם אכן
וכן דעת הראב"ע:

אָבוֹי אָהָה הָה הַיִּי אוֹי אֱלֵלִי כֵלֵם לִשׁוֹן קְרִיאה וְאַנְחָה
(א וועה |) °למי אוי למי אבוי (מש' כג)
°אהה ליום (יואל א) °הה ליום (יחי' ל) °הוי אחי והוי
אחות (ירמי' כב). וחסרו היוד °ובכל חוצות יאמרו הו
הו (עמוס ה). כלם לאבל וצער. ויש שהוא לקריאה וזרו
לבד °הוי הוי וגו' (זכ' ב) °הוי והמלטי (שם) (אוי' |
אוי' |) °אוי לך מואב (במ' כא). ובתוספת היא (אוי' לי
(תהל' ב) °אללי לי (מיכ' ז). כלם לשון צער וצרה
(אך | אך | וועה |):

אַחֲלִי קְרִיאה לִבְקֶשֶׁה אַחֲלִי אֲדָנִי (מ"ב ה. תהל' קיט)
(ביטטע | ביטטע |):

אִי קְרִיאת הַתִּימָה °אִי קִוֵּאת אַסְלַח לְךָ (ירמ' ה) (אך |):
אִיכָה קְרִיאת הַהִשְׁתַּוּמָּוֹת וְהַפְּלִיאה עַל דְּבַר רַע אִו
קֶשֶׁה °אִיכָה אִשָּׁא לְבָדִי (דבריי' א) אִיכָה יִשְׁבָּה
בְּדָד (אך | א | וועה |) °ועיין מלת איך:

אַנָּה קְרִיאה לִבְקֶשֶׁה וְלַתְּפִלָּה °אַנָּה יִי (תה' קיד) (מה |)
°אַנָּה חֲטָא הַעַם הַזֶּה (שמו' לב) (אך |) וּבַחֲסָרוֹן
אַלְיָף °אַלְנָה רַפָּא נָא (במ"ב) °אַנָּה שָׂא נָא (בר' ג):
אַשְׁרֵי מַלְת הַקְּרִיאה לַפֶּאָר עֹצֵם הַצְּלַחָה וְאוֹשֵׁר °אַשְׁרֵי
הָאִישׁ (תהל' א) (הי' | וועה |):

בִּי יִשְׁמֵשׁ לִבְקֶשֶׁה אֵל אִישׁ נִכְבָּד לַחַת לוֹ הַרְשֹׁת לְדַבֵּר
אוֹ לְמַחֲוֹל לוֹ עַל דְּבַר קַל °בִּי אֲדָנִי (בר' מג) (און פֿענ
(זיהונג) °בִּי אֲנִי אֲדָנִי הָעֵוֶן (ש"א כה) (ביטטע, ערלויבע):
למד גימל חא

הא קריאת הברה °הא לכם זרע (בר' מז) (היר) °הא
דרכך (יחוי' מז) (היר, דא)

הי קריאת הספר °קינים והגה והי (יחוי' ב) :

הן קריאת הרצוי לדבר °הן לו יהי (בר' כט) (וואהלזן |)
ובתוספת ה"א °הנה נא לי (שם יט) (יא זיהע)

הם קריאה לבזיון ולהרחיק הדבר °הם מפניו (זכר' ב)
(פארט | וועג |) , ולפעמים הוא הברת הגערה להשתיק
המדבר °ויאמר הם | (שופ' ד) °ואמר הם (עמו' ו)
(טטיוז סט) .

הידד קריאת הדורכים יין לשמחת מבציר °הידד
בדורכים יענה (ירמ' כה) הייטא | הייטא | :

היד קול הברה הנשמע מתשובת קול החזור מן המדבר
במקום נכוב כמו במדבר וביער (עכ"א) °ולא הד
הדים (יח' ו) :

הקה הוא הצווי מן פעל יהב וישמש לקריאת הזמנה
וזרוז °הבה נלכנה לבנים (בר' יא) (וואהלזן |) , לכן
יבוא בלשון זכר כאחד ליחיד וליחידה לרבים ולרבות
°הבה נא אבוא אליך (שם לח) לנקבה (ערלזויבע) :

האח קריאת הברה לשמחה של נקמה °חאח האח
(תה' לז) (דא | דא | יוכהייט | יוכהייט |)

לכה מלת הקריאה לודו ולהזמנה לעשות דבר כמו
הבה , כי גם הוא הצווי משרש ילך , ומשמש
לקריאה בלי שמירת המין והמספר °לכה נשקה אבינו
יין (בר' יט) (וואהלזן |) , ולפעמים בל' רבים °לכו ונמכרנו
(בר' לח) °לכו ונלכה (ישעי' ג) :

ראה הוא ג"כ צווי ומשמש לקריאת ההשתוממות
והפלאה

והפלאה ראה ריח בני (ברי' כז) (אין ייהע א), וכן
 ישתמשו שאר פעלים וגם שמות לפעמים לקריאה
 בהתרגשות והמית קול, כמו צא צא! איש הרמים
 (ש"ב ו) (פארט! פארט! וועג! וועג!) וכן סור סור, אלי
 אלי! וכבר אמרתי כי אין מעצור לנפש המרגשת
 להשמיע בקול הכרה הפעליותיה בכל אשר תעלה
 לשונה בעת ההתפעלות לפי שההברות הטבעיות כלתי
 מונחים להגביל מושגים עד שיצטרך בעל הלשון
 לסמן אותם במלות מונחות להם לכן אינם מגררים
 בלשון מכלתי לשון:

מ א ר ד

סדור המלות והכזר השפטים ומנהג הלשון

פ ר ק א

§ שסד

דע כי להיות לשון עברי הקדומה בכל הלשון לכן
 לא תמצא בה הכללים והדינים הנהוגים בלשונות
 המאוחרות לה בסדור המלות במשפטים, אך על הרוב
 תקדים הפעל שהוא הנשוא להשם שהוא נושא המשפט
 וכשני פעלים מצרפים זה על זה יבוא השם הנושא
 ביניהם לא תאבה האשה ללכת (ברי' כד) אך בענין נכבד
 לעורר על הענין יקדם השם לעורר עליו וייפקד את
 שרה (ברי' כא) כטעם הגה (יו) ופרעה הקריב (שמו"ד) ומשה
 עלה (שם יט), וכן בהתחלת הספור שאינו נמשך
 למה שלפניו ואינו מצטרף ביחס אל מה שאחריו
 ואברהם זקן (ברי' כד) ויוסף הורד (ברי' לט): וכבר
 אמרתי כי בשני משפטים אשר יש ביניהם הבדל והפוך
 וסתירה וכדומה לזה יבוא במשפט השני הנושא לפני
 הנשוא

הנשוא לעורר על ענין זה • כרא אלהים וגו' והארץ היתה
 (בר' א) (ד"א ערדע אכער) • ויהי הכל וגו' וקין היה (שם ד)
 • ויהי עשו וגו' ויעקב (היה) איש תם (שם כה), ומשעם
 זה כשיבוא מלות הגוף נלוה על סמן הגוף הנכלל בפעל
 שיבוא ג"כ לעורר על הענין להורות איזה הכרל וגדר
 והפוך וסתירה יקדם ג"כ לפעל • אנכי ארד וגו' ואנכי
 אעלך (שם מו) • ואתה אמרת (שם לב) • הם ילכו (שמות
 ד) להורות נחץ הענין :

§ שסב

שם העצם יקדם לרוב על התאר שלו : איש חכם , יום טוב
 נהר גדול , אך בשם עצם פרטי יקדם התאר לפעמים
 והמלך דוד , וכן התאר שהוא נשוא שם העצם יקדם ג"כ
 לפעמים לחזק הענין • גדול עוני (בר' ד) • ברוך הבא (תהל'
 קיח) • טובה הארץ מאד (במד' יד) , והכלל , כי בעל הלשון
 העברי יקדים תמיד הרבוב העקר והנכבד במאמרו , וכן
 יסדר מושגיה מאמר העקר קדם אל המפל אליו :

§ שסג

אמנם בסדר המשפטים המיוחדים למאמר אחד (פער ,
 יארע) , המנהג על הרוב להקדים המשפט הסבה (סארדער ,
 זאז) , שהוא בכחינת סבה ומטעם אל המשפט המתאחר
 (זאז זאז) , יען אשר עשית את הדבר הזה וגו' כי בוך
 אברכך (ברא' כא) , וכן יבוא משפט שלם בין נושא לנשוא
 אם הוא מבאר שם הנושא • האשה (אשר נתת עמדי
 היא) נתנה לי (בר' ג) :

§ שסד

מנהג הלשון כאשר יבוא איזה משפטים מתיחסים
 ומצטרפים זה על זה באיזה בחינה מן הבחינות שזכרנו ,
 אם בהמשך הזמן או בתנאי או בסבה וכדומה לזה ,
 שתקצר

שנתקצר במשפטים הכלתי ראשים, ולא תשמש
 במשפטים שלמים כי אם במקור בשמוש אותיות
 בכל"ם המורה על הצטרפות המשפטים, ומשפט מקצר
 כזה נקרא בשאר לשונות (פארטיליפיאל, קא:טרוקל 15),
 ורוב המשפטים המתיחסים זה על זה בבחינת הזמן
 יבוא המשפט הכלתי ראשי במקור ובשמוש בי"ת או כ"ף
 ומוכן בחסרון מלות כאשר או היה כשמוע עשו וגו'
 ויצעק (ברא' 17) ענינם במשפטים שלמים ויהי כאשר
 שמע עשו או צעק כחצות הלילה אני יוצא (שמות י"א)
 כאשר יהיה חצי הלילה או אצא, ולפעמים יבוא לפניו
 מלת ויהי ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם (שם יג)
 ענינו אשר שלח פרעה או לא נחם ויהי בהיותם
 בשדה (ברא' 17) ויהי כבואם בשוב דוד מהכות (ש"א יח)
 כאשר באו אחרי אשר שב דוד, כי כן מנהג הלשון
 להתחיל כל ספור מעשה בדבור ויהי או והיה ויהי אחרי
 מות משה (יהוש' א) ויהי בימי שפוט השופטים (רות א)
 ויהי אנשים אשר היו טמאים (במד' ט), ואם המשפטים
 מצטרפים זה על זה בבחינת סבה ומסוכב או בהיות
 משפט אחד גוף הפעול על משפט האחר יבוא משפט
 הראשי במקור ובשמוש למ"ד או מ"ם, אשר אם יצורפו
 במשפטים שלמים יחוברו במלות כי, למען, בעבור,
 ולא נתנו אלהים להרע עמדי (ברא' לא) כי ירע עמדי
 והם המדברים אל פרעה וגו' להוציא (שמות ו) למען
 יצאו וחתצב אחותו מרחוק לדעה (שם ב) למען
 אשר תרע:

§ שסה

בן יבוא פעמים רבות מאמר מוסגר (פארענטהעניס)
 שאינו עיקר הספור רק אנב מכאר בו איזה דבר בתוך
 ענין וגם לפעמים בין נושא לנשוא רק נשיכם
 מכם ומקנכם (ירעתי כי מקנה רב לכם) ישבו (דברי'

יג) °אל תאמר בלכבדך (בהדוף יי . אלהיך אותם מלפניך)
 לאמר (שם ט) °חי אני (וימלא כבוד יי את כל הארץ) אם
 יראו (כמד' יג) ולפעמים בא מאמר שלם מוסגר
 בתוך ענין אחד המחכר °פנים בפנים דבר יי וגו' (אנכי
 עומד וגו' ולא עליכם בחר) לאמר (דב' ה) . וכאלה
 הרבה מאד :

§ שסו

וכן מנהג הלשון להכפיל פעל או שם או מלה בעבור ההפסק
 אשר הפסיק בענין אחר בין הפעל ובין מה שירצה להגביל
 בו עוד וירא והנה שני אנשים נצבים עליו וירא וירץ (בר' יח)
 °ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת כי אמרה וגו'
 ותשב מנגד (שם כא) °ויאמר בי נשבעתי נאם יי פי (יען אשר
 עשית וגו') בי ברך (שם כב) °והיו המים אשר תקחמן היאר
 ויהיו לדם (שמו' ד) °ואמרו אל יושבי הארץ הזאת (שמעו כי
 אתה וגו' והמתה וגו') °ואמרו הגוים (במ' יד) °ופי יבא הלוי
 מאחד שעריך וגו' ובא בכל אות נפשו (דב' יח) °ואין אני
 ואחי ועמי אין אנתנו פושטים (נחמ' ד) ; וכן יכפיל לפעמים
 ענין בעבור שירצה להוסיף בו דבר מה °לא יוכל הנער לעזוב
 את אביו ועזב את אביו ומת (בר' מד) °בקשתי שאהב נפשי
 בקשתיו ולא מצאתיו (ש"ה ג) °כמרעיתם וישפעו שבעו
 וירם לכם (הוש' יג) ; או שיכפיל את הענין לחוק הדבור
 ולהורות על נחץ הענין (פועמאמאוס) °ולא נשא אותם
 הארץ לשבת יחדו כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת
 יחדו (שם יג) ; או שיבוא ג' כמותה בדברים לבאור יותר
 להוק הענין °זכור ואל תשכח (דב' ט) אנכי מת בארץ
 הזאת אינני עובר וגו' (דבר' ד) °כתולה ואיש לא ידעה
 (בר' כד) °ולא זכר שר המשקים וגו' וישכחהו (ברא' מ)
 וכן דרך הלשון להכפיל ענין שלם בעבור הספור
 שירצה

שיר
 וחור
 ממר
 לעני
 ועד
 הפס
 מוסמ
 של
 ליי
 (שכ)
 הענ
 וגו'
 כאל
 מנה
 ופר
 הכל
 ישנ
 בצל
 מהי
 באו
 שב
 הוא
 מש
 כלל
 בא
 רכב
 את
 ואו

שירצה להוסיף עליו כאשר הפסיק בינתים בענין אחר
 וחזר אח"כ לענין הראשון °ויבא יעקב אל יצחק אביו
 ממרא וגו' (ברא' לה) והפסיק בינתים בתולדות עשו וחזר
 לענין הראשון °וישב יעקב בארץ מגורי אביו (שם לו)
 ועד"ז °ויהי ביום דבר יי אל משה (שמות ו) כפל הענין כעבוד
 הפסק תולדות אהרן ומשה (עיי' רש"י שם) ; ורפעמים
 מוסב דבר על ענין הקודם לענין מה שסמוך לו מלפניו
 °שלם ישלם (שם כב) מוסב על כי יגנוב, וכן °לא תעשה כן
 ליי' אלהיך (דב' יב) °ואם שלש אלה לא יעשה לה
 (שמות כא) °ואף לאמתך תעשה כזו (דבר' מז) מוסב על
 הענק תענק שלפני פניו °עיני יי' וגו' פני יי בעושה רעה
 וגו' צעקו ויי' שמע (תהלים לד) מוסב על עיני יי' והרבה
 כאלה :

§ שסז

מנהג הלשון בספור דברי מעשה לספר אותה דרך כלל
 ופרט , או שיספר הענין תחלה דרך כלל ואח"כ יפרט
 הכלל ההוא ככל פרטיו , או שיספר הפרט תחלה ואח"כ
 ישנה הספור דרך כלל , כמו °ויברא אלהים את האדם
 בצלמו (בר' א) ספור דרך כלל וכפרשה שניה חזר ופרט
 מהיכן יצירתו וכל אופניו °וכל שיח השרה מרם יהיה
 בארץ וגו' (ברא' ג) הספור דרך פרט °ויצא יעקב מבאר
 שבע וילך הרנה (שם כח) דרך כלל °ויפגע במקוסוגו' (שם)
 הוא הספור דרך פרט מה שקרה לו בדרך נסיעתו °ויברח
 משה מפני פרעה וישב בארץ מדין (שמות ב) ספור דרך
 כלל וחזר לפרט הסבות והגלגולים איך הזרמן שישב
 בארץ מדין °וישב על הבאר (שם) אבל °ויקה העבד את
 רבק' וילך (בר' כד) הוא כלל שאחרי הפרט °וישלח יצחק
 את יעקב וילך פרנה ארם (שם כח) הוא כלל שאחרי פרט
 ואחריו כלל ופרט , וכל כלל שאחרי פרט צריך שיעתק
 במלת

במלת (ח"ט) , ופרט שאהרי הכלל נעתק במלת (כעהח"ד) ,
ומזה תבין הרבה מקומות סתמות במקרא :

§ שכה

וכן יבואו לפעמים סדור המלות שלא כמשפטם הראוי
והוא לעורר על הענין ונוי ברבור כארז"ל סרס המקרא
ודרשהו °אף אש צריך תאכלם (ישעי' כו) ענינו אף צריך
אש תאכלם °לי יועקו אלהי ידענוך ישראל (הוש' ח) לי
יועקו ישראל °את הקיך אשמור אל תעזבני עד מאד
(תה' קיט) אשמור עד מאד °אשר היה דבר יי' (יר' יד) דבר
יי' אשר היה כמו הושע א' °דבר יי' אשר היה אל הושע
°אתן לגוג מקום שם קבר (יחז' לט) , וכן יתחלפו האותיות
הראיות לשמש במלה אחת להכרתה °יש לאל ירי (בר'
לא) ת' אל לידי °שלחו באש מקדשך (תהל' עד) ת' שלחו
אש במקדשך °ותשם בפור עיניה (מ"ב ט) ת' ותשם פוך
בעיניה , ורבים דומיהם :

הערה והעקר מה שצריך הקורא לשמור בקריאת מקראי הקדש, כי
להיות המקראות בלתי מובנות לנו כ"א ע"י העתקה, ע"כ
כל מעתיק צריך שידע משפט שתי הלשונות ודרכיהם, ויצרף המשפטים
ויקשר הכאמרים בלשונו במלות העטוף הנמצאים בה, וצריך שישראלים
בהעתקה המלות המעטפות והמתברות והמצטרפות המשפטים והמאמרים
עד שיחיתו זה על זה כסדר ראוי ונאות, כי אז ישיג עומק כונת
המאמרים בטוב טעם ודעת; וישמור סדור המלות בכל לשון לפי דרכי
ההלכותיה על המנהג אשר נהג בה החכם הרמב"ם בהעתקתו את
החורה אל חרגום אשכנזי: וכן המעתיק ענין מלשון אחר אל לשון
עברי, צריך שישמור הענין ולא המלות, ויעתיק הכונה ולא המלות,
ויגרע ויוסיף וישנה ויחלק לפי מה שיאונת בלשונו לפי משפטיה עד
שיהי' הענין הנעתק עם הגוף ענין אחר לפי הכונה ולא לפי המלות,
כי היודע משפט הלשונות הוא יבין עד מה הן נוטות זו מזו בהנחת
המלות ובסדרן :

מאמר

מאמר ה

בדרכי המליצה והשיר

פרק א בגדר המליצה

§ שסט

דע כי גדר המליצה לפי מה שגדרו אותה בעלי החכמה ההיא, מצד חמרה צריך שיהיו מלותיה קצרות נעימות ושקולות, ומצד צורתה היא שתדבר במשל בדמיון ובהקרבה, ורעיוניה ונשגבים עד שיעוררו הנפש המתפעלת ותניעהו ממרה למרה; ° ומצד

דע כי המליצה הוא דבור הנשגב, השמש לענינים יקרים, כי היא בלי חפץ לנפשות יקרות, לגלות כחות הנפש, ולהניע מדותיה והחפעליותיה, מאכל לשמחה, מצער לענג, משנאה לאהבה מכעס לרצון ממדך לאמץ, וכדומה ממדות ההפכיות אשר באדם, ולכן חמצי דברי המליצה והשיר בספרי קדש בהזדמנו יקרו ולעחו' נכבדו' ככרכת יעקב וכרכת משה לפני מוחם, ובנצוח המלחמה כשירה הים ושירת דבורה, ובכל ענינם בכמו אלה, שהנפש החפעל מענין יקר ונכבד נפת חטופנה שפתותיה במליצה ושיר: וככה המליצה כח שתי פעולות מתחלפות, והן הציור והנגון: כח הציור לדמות לנפש דבר שאיננה משגת באחת מחושיה ע"י הציור ולהגשים בה כח רוחני, כאשר חורגלו לציור מושג מפשט וקנין מקנינה בצורה דבר יורה עליה כמו שמציירין ה'ושר והצדק בדמות נקבה, החכם פניה בצעוף ומחוקה בידה האחת מאזני המשפט ובידה האחרת השלח, אשר כל דבר מורה על מדה מה, וככה הזה בציור כן כח המשל והדמיון במליצה, כי אם הרצה לחניע מדה אחת ממדותיה ולחזק, חמשיל אותה כחזק שבדברים הידועים לשומע, ד"מ ° כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש (ש"ה ח'), מצד שהמשיל מדת האהבה והקנאה בחזק שבטבעים המוח השאול לה והאש

ומצד נדר הראשון ראוי שיהיו מאמריה קצרים , כי מצד הרעיון הנשגב הנשוא בכל מאמר צריך לתת דיוח ביניהם שיתחקו יותר בנפשו , כי אריכות הדברים מחלישים הפעליות הנפש , ע"כ ראוי לעזוב בדברי המליצות מלות החבור והקשור , כמו יען , אשר , לכן , למען , וכדומה להם ממלות המקשרות המשפטים וכן מלות והיה ויהי לאמור נאותות רק לדבור הגדיל , ושאר גדריה אבאר כמה שיבוא בחבור השירים :

§ שע

מיופי מליצת הלשון להכפיל ענין אחד במלות שונות . כמו
°עֲדָה וְצִלָּה שָׁמַעַן קוֹלִי גִישׁוֹ לַמֶּךְ הַאֲזִנָּה אִמְרָתִי (ברא ד)
°בְּסוּדָם אֵל תָּבוֹא נַפְשִׁי בְּקֶהֱלָם אֵל תִּחַד כְּבוֹדִי (שם מט)
°כבבם

והאש , עד מהרה תשער נפש השומע עד מה חזק כח המדות האלה בו , וכן הגשים המליצה כל מדות הרחניות וזמן רוח כפי כל אשר הדבר ממנו , מגלגל הערכות ועד קטב הארץ , מהפיל ועד הזוחל , מהארז ועד האזוב , כלם יגועו וידברו בחפצה לחזק כח המדמה בנפש , וכחפצה השמים ירונו ותחתיות הארץ ירעו מוסדו הכל ירגזו ההרים ירקדו והנכעות ימחאו כף כמו שתמצא דמיונים כאלה בנביאים , וכן השמש יהפך לחשך והירח לדם הכל כפי נוח רוח על הנביא כי מכל אשר הדבר היה אצלה בפועל במראה וחמונה לנגד עין השומע , כמו צדק לפניו יהלך , אמת מארץ חצמה , צדק משמים נשקף , נחם יסתר מעיני , ראה עני כשבת עכרתו ; המליצה חרים דומם' וחפת נשמת רוח חיים בפיהם ותיחס להם חושים ראה שמיע' והרגשה כמו מאמר הים ראה ויגום הירדן יטוב לאחור ההרים רקדו כאלים , וחשפיל דברים נשגבי ליתם להם דברים פחותים מהם בכל מקום לקרב הענין יותר כמליצה ° ממרחק יבוא בוער באש אפו שפתיו מלאו זעם ולשונו כאש אוכלת ידוהו כנחל שוטף (ישעי' ל') והרבה כאלה ביחוס תכוננו' אנושיות להנשגב מהם לקרב הענין , וזה ענין מה שאמרתי גדר צורת המליצה שתקרב

וחמשיל

כַּבֵּם בְּיַיִן לְכוּשׁוֹ וּבְדַם עֲנָבִים סוּתָה (שם) . כי כפילות
 ענין מחוק הכוונה אך לא יערב לאון כפילות המלות
 ההם בעצמם , אמנם במלות שונות יערב לאון ויוסף אסף
 הכוונה ; ולפעמים יכפיל המלות בעינם אם הנושא בעבור
 הנשוא הנוסף עליו . כמו °בן פורת יוסף °בן פורת עלי
 עין (שם) °י איש מלחמה °י שמו (שמות טו) °ימין
 רוממה ימין °י עושה חיל (תהל קיח) °קול °י בכח קול
 °י בגדר (שם בט) . וזה יוסף נעימות בשנותו הנושא
 האחד על הנשואים השונים לקצר המאמרים ; וכן יכפיל
 לפעמים הנושא או חלק מהמאמר על נשוא אחר מצד
 הפעליותיו ויהיה הראשון דרך קריאה (מינטער עקלימן)
 עד מתיר שעים °י עד מתי רשעים יעלוז (שם צד) והענין
 °י עד מתי וגו' °כי הגה אויבך °י כי הגה אויבך יאבדו
 (שם צב) °נשאו נהרות °י נשאו נהרות קולם (שם צג)
 °אנכי לוי אנכי אשירה (שופ' ה) °אתי מלבנון בלה אתי
 מלבנון תבואי (ש"ה ה) :

§ ששא

וישמיט המליץ לפעמים מלת אחת השוה בשני מאמרים
 סוכך על הכתוב בחברתה °כי °י שופט צדיק ואל
 (שופט) זועם בכל יום (תהל ז) °כי לא לנצח ישכח
 אביון תקות עניים (לא) האבד לעד (שם ט) ואתה
 נותן

וחמשיל ותדמה ע"ד מה שיש בה כח הציר : אמנם כח הנגון הוא
 התיחסות מערכת הקולות ומוג הנעימות והרכבת הגבולים בהגכה
 ובהשפל בהמשך ובמהירות עד שיצא מהם השחוח (הארמאניא) ,
 תוליד נעימות וערכות בגפש השומע וחניעהו ג"כ כמד' למד' לשמחה
 או לתוגה ; וזה ג"כ כח המליצה כאשר מלוויה ערוכות ושקולות
 ומרככות כשעור הראוי להליד ערך והשחוח ויהי' ראוי לשיר
 נסתחקים בגפש ויחגו ערכות אל און השומע, וזהו ענין גדרה במלות:

נותן להם את אצלם בעתו (ואתה) פותח את ידך (שם קמה) °בן חכם (שמע) מוסר אב ולין לא שמע גערה (מש כג) °(לפני) יראת יי מוסר חכמה ולפני כבוד ענוה (שם טו) °יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו לבקש נדף קשתו (ישעי' מ) וענינו ומלכים לפניו ירד יתן גוים כעפר אל חרבו ומלכים כקש נדף אל קשתו, וזה נקרא אצל בעלי המפרשים מושך עצמו ואחר עמו, או מלה עומד במקום שנים, כי המליץ יבקש הקצור בדבריו ויחסר מלות וכומך על המבין:

§ שעב

וכן היא מסגולת המליצה שתשמש בלשון נופל על לשון (ווארטפנין) כמו °יהודה אתה יודוך (בר' מט) °הן ידין °גד גדוד יגודנו (שם) °בלתי החמור החמור חמורותים (שופ' ט) . וכן הוא ממנהגה שיבואו הרבה אותיות נוספות שלא לצורך במלותיה, כמו תביאמו ותטעמו מוסרותימו תייכי געוריכי תחלואיכי וכדומיהן - ואולי הוא יפוי הלשון:

§ שעג

וכן תתהפך לפעמים במליצה סדור המאמרים לפי מה שייסבב קצור בלשון, ויבואו משולבות אשה באחותה בצלעות מקבילות זה לעמת זה, כמו

1 אשביר חצי מדם

3 וחרבי תאכל בשר

2 מדם חלל ושביה

4 מראש פרעות אויב (דברי לב):

הצלע השלישית מקבילה לראשונה והרביעי לשני. וכן שחורה

1 שְׁחֹרָה אָנִי

3 וְנֹאֶה (בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם) 1

2 בְּאֵהְלִי קָדָר

4 בְּיָרִיעוֹת שְׁלֵמָה (שִׁיה א) :

והכלל המליצה תשמור רק היופי . ולא תשגיח לפעמים במשפט הלשון . ואינה שומרת לא המין ולא המספר והגוף : ד"מ מִשְׁבְּנֵי אַחֲרִיךָ גְרוּצָה (שם) יחיד ורבים . יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדֵךְ וגו' כָּרַע רַבֵּן (בר' מט) ° וללוי אמר תִּמְיָךְ וְאַוְרִיךְ וגו' אֲשֶׁר גִּפְתִּיו (דב' לג) נוכח וגסתר . וכן בלתי שומר הזמן בו כאשר בארתי כבר שיבוא עתיד במקום עבר לרוב :

פרק ב בגדר החרוז והמשקל

§ שעד

הנאי אחר מגדר המליצה שיהיו מדות מאמריה שקולות (§ שע) , אך יש חלוקה רב בין משקל המדות בשירי ספרי הקדש ובין שירי זולתם ואבאר החלוקה ביניהם : שירי מקראי קדש המה המעולים והמשבחים בין מצד ערכם ובין מצד צחות לשונם , והם שקולים במלות ונערכים במאמרים , וערכיהם ומדותם לפי מספר הענינים הנשוא בהם , וחלקיהם מחבר מנושא ומנשוא לרוב והמתחבר אליהם , ונתוחם עפ"י חלקי המאמרים , ונחלקים לנתחים שוים כמעט בכמותם , עד שלא תמצא בצלע אחת יותר מארבע מלות ולא פחות משתי מלות הנקראים מדות (מטרא , סִיסַע) , (ומלה ועירא או המהוברת במקיף איננה מן המנין) ויש אשר תהיינה בעל שתי מדות ועם המאמר השני הדבק אליו תהיינה ארבע מדות , ויש בעלי שלש מדות ועם המאמר השני הנמשך אליו שש מדות תמימות תהיינה

תהיינה . דים ימינך יי מאמר אחד בעל כ' מדות נאדרי
 בכח הוא דומה הדבק בו אשר יחדיו המה ארכעה
 וכמעט כל שירת הים שקולה על המדות האלה . אמר
 אויב . ארדוף אשיג . אחלק שלל . המלאמו נפשי אריק
 חרבי . הורישמו ידי . אמנם שירת האוינו שקולה על
 ג' מדות לרוב . כמו

יערוף בממר לקחי תול במל אמרתי
 בשעירים עלי דשא וכרכיבים עלי עשב :
 ולפעמים מרכב השיר משני מיני המדות יחד כמו
 לסוסתי ברככי פרעה המיתך רעיתי
 גאוו לחיך בתורים צוארך בחרוזים :

ועל סדר כזה רוב מליצות ספרי הקדש יש למצוא בהם
 שווי המדות לפי הענינים והמחשבות המובנות בהם
 וכלם שומרים ערך וסדר בתקון המדות ומספרם במלות
 לפי ענין והכונה :

§ שעה

אך המשוררים הכאים אחריהם זמן רב אחר שכחת
 הלשון הכליל בהדרה הסכו ענין המשקל בשירים לכונה
 אחרת , והוא לשקול מדות הצלעות לפי מספר הברות
 (יזבעניאט) , וזה כונתם באמרם שקולות ; ועם זה וזה
 להם לחק לעשות השיר בחרוז (ריס) שיהיו סופי
 הצלעות משתוות במבטא הפרוניתהם . כמו גברים דברים
 בנים פנים . וזה כונתם באמרם נקשרות (געבונדענע
 פערען) : ובעבור שני הקים האלה אשר עמכו על נפשם
 שקול הברות וקשור החרוז , נטו רבים מהם מהכונה
 האמתית בגדר השיר ועזבו העקר והחזיקו במפל , עד
 שאין נועם בשיריהם זולתי המשקל והחרוז קול צלצל
 להשמעות אזנים ותוכן הענין עניה שפלה , ואתה

אם

אם תפשיט סות המשקל ומעטה החרוז הרבק בלשון אשר הוא מחובר בו ותעתיק אותו אל לשון אחר, תעלה בדרך כונה ערומה דקה וצנומה לא תאר ולא הדר לה, וזולת זה ילחץ המליץ כי ירצה לשמור המשקל והחרוז אשר בחר בו לחטוא נגד דרך הלשון, מהפך ומסרס המלות להוציא החרוז, גורע ומוסיף להוציא מספר התנועות, ואין ערבות הקריאה שוה בנוק הכונה והענין:

§ שער

ובענין המשקל עשו החלוקה הזאת: התנועה כשהוא בלי שוא נע מחובר אליה היא הברה ערומה (יזבע) וכשמחובר אליה שוא נע קראה יתד כמו בני שמור לך דברי ג' מלות הראשונות הן יתדות והאחרונה מרכבי מיתר והברה (וסמן היתד) (—^u) וסמן ההברה קו פשוט (—) c; והענין הכולל רעיון שלם נקרא בית (סטראסטה) והחלק הראשון מהבית נקרא דלת וגבול החלק האחרון ממנו נקרא סוגר:

§ שער

ובענין חרוזי השיר עשו ג"כ חלוקות חלוקות: אם דלתות השיר בלי חרוז רק סוגריהם נקרא שיר קשור

כמו

מִילְדֵי יוֹם אֶל תִּבְהַל כִּי יִלְדֵי יוֹם לֹא יִרְגְעוּ
אֶל תִּשְׁמַח בָּם אִם יִיטִיבוּ גַם אֶל תִּחַת אִם יִרְעוּ
כִּי הַטּוֹבוֹת גַּם הָרְעוֹת בְּאִשׁוֹ יִחַגוּ כִּן יִסְעוּ:

ואם דלתות השיר בחרוז מיוחד וסוגריהם בחרוז מיוחד נקרא שיר חרוזי כמו

מְאוֹד נַפְשֵׁי תִגְעַל בְּכָל אַנְשֵׁי מַעַל
בְּמַכְרֵם נַפְשָׁם עַל צָרוֹת בְּסַפִּיהֶם:

ורבו

וירבו קנינים ויכנו בנינים
 ונמעי געמנים בארץ לא להם :
 בניהם ובנותם שמחים על מותם
 ולכדוק אוצרותם מריקים שקיהם :
 ואם צלעות השיר מקבילות בתרזיהם נקרא שיר
 מחלק . כמו

שוגה בתן ילדות עורה לבל תישן
 כי כל ימי השחרות בלו כמו עשן :

§ שעה

ובענין איכות השואת אותיות החרון וכמותם ותנועותם
 עשו החלוקה הזאת : אם חרוזי השיר משתוות רק באות
 אחר קראו שיר עובר . כאשר יחרון איש שור עם
 חמור . בדרך עם נהמד . צדקות עם גדולות וכדומה להם
 > כאשר העיר הראב"ע על זה באמרו : לא תחרון בשור
 ובחמור יחדיו אך תשים את החמור בחר החמור ואת
 השור בארץ המישור ; ואם סופי החרון משתוות בשתי
 אותיות הוא שיר ראוי . ובשלוש אותיות הוא שיר משבח
 כמו אברים גברים :

§ שעט

גם בענין היתדות וההברות הבודדת עשו חלוקה הזאת :
 השיר הכנוי על תנועות בלי יתדות או על יתדות בלי
 תנועות קראו שיר פשוט כשיר מילדי יום שהוא ע"ס
 ח' תנועות . וכמה

מוקש רגל קטן מוקשו אך מוקש פה יסיר ראשו
 כי שומר פיו ולשונו שו - מר מצרה את כל נפשו :
 על כל קנין תקנה חכמה על כל מעלה תבחר שפלות
 ברחק מכל מדה רעה ובראש כלן מן הבילות
 שוכני

שזכני תכל רודפי הכל
 לשוא עמלו כל חיהם
 ובסבלותם עד יום מותם
 גם צידה לא עשו להם

ויש מחבר מיתדות לכד . וזה רחוק וקשה מאד . כמו
 תבם בני ובין דעה קנה אמת ותום רעה
 תשוב אויל בצל אליל ומן עצת כסיל שעה
 ואם יצו הרום בנה ואל נכון דבר שעה :

אבל השיר השקול על יתדות ותנועות נקרא להם שיר
 מרכב . כמו

אשר למד ותורה לו לקנין
 ולא למד יסוד דקדוק ולא בן
 כמו חורש אשר ינהג שורים
 וידו מבלי מלמד ודרבן :

ועדיו זמר דרור יקרא וכו' :

הוא מרכב מיתד ובית ויתד ובית ויתד ותנועה : ואחר
 אם אשתף רעה ולא תשמע לקול
 שיחף לשרתך ורע חורשת
 רע כי במקל עז לפרה סוררה
 תישר תלמיה והיא חורשת :

והקשה במרכבים ע"מ יתד ותנועה בכללו

אנוש חש לרעים מכסה פשעים
 ושנאת מריעים תעורר מדגים
 ותכם מהרה יבטל לעבדה
 וסבל שמרה לימים ושנים :

ובכל

לה

שיר

עוהם
 באות
 עם
 להם
 בשור
 ואת
 בשתי
 בכה

ת
 כל
 ע"מ

ראש
 נפשו
 מפלות
 לזות
 גי

ובכל מיני השירים המרכבים המשבחים ע"מ יתד ב"ת
ויתד וב"ת ע"מ ארון עולם אשר מלך וגו'

אָמַת תִּכְתֹּר בְּדַבְרֶךָ   וְלֹא כֹזֵב בְּכָל עֵינֵן
וְהָאֵמֶת יְסוּד שְׁלוֹם   וְכֹזֵבִי בֵּת נְשִׂיא מִדָּיִן :
או ע"מ יתד וד"ת כמו ויתד וד"ת כמו

וְאִם הָרַשׁ הָרַשׁ   חֲבוּרַת עֲשִׂיר הָשׁ
בְּלֹא גִוְרָל גְּנֻרֵשׁ   כְּמוֹ רִיעֵי הָאָרִי
בְּעַת שְׁאֵלוֹ חֲלָקִים   בְּגִוְרָל אֵל הַיָּקִים
הַשִּׁיבֶם חִישׁ רִיקִים   בְּנֻעָף אֶף וְהָרִי :
או יתד וב"ת יתד וב"ת ויתד ותנועה בסוגר ע"ד

חֲמוֹר עוֹר   הָאָרִי מִצָּא וּלְכֶשׁוּ
וְהַפְחִיד הוֹב   וְנִמְרַעַת פְּנֵי-שׁוֹ
וְכֵן בֶּן בּוֹן   בְּלִכְשׁוֹ בּוֹיִן יִגְאָה
וְלֹא יָבֵעַ   נְשׂוֹא רַגְלוֹ וְרֹאשׁוֹ

או המרכבים מבית ויתד וב"ת ויתד בדלת ובסוגר ע"מ
גדל אלהים חי וישתבח וגו' וע"ד זה כי אשמרה שבת
גו' זכנ ציון הלא תשאלי וכו' או בית ויתד וד"ת כמו

אֱלוֹ לְפִי אִידִי   דְּמַעֵי יוֹדוֹן
לֹא דִרְכָה רַגְלִי   אֲנוּשׁ יִבְשֶׁת
אֶךְ לֹא לְמִי נָח   לְבַד פֶּרֶת בְּרִית
כִּי גַם לְדַמְעֵי גֵר--אֲתָה הִקְשַׁת :

ואלו הבאתי כל מיני משקליהם לא יכולם ספר, אך לא
רציתי להאריך בהבליהם, אף כי הכן עורא תמך יתדותיו
בשירי לשון ערב, ומה לנו לערב עבר בערב ומה לתבן
את הבר, וכן יחטאו נגד יסודי הנקוד, יגיעו הנח ויניתו
חנע בעכור היתד, כאשר תראה במשלים האלה :

§ שפ

המשוררים האחרונים אשר בזמנינו או קדוב לה , כאשר
ראו כי דקדוק יתר ותנועה איננה קנין מיוחד לשירי עברי
ע"כ תפסו בעקר ועזבו המפל , ועקר מגמתם במשקלי
שירים לעשות הצלעות משתוות בתנועות לכד והשכיתו
כד היתרות מקרב השירים , כי השוא לא יוסיף ולא יגרע
בארך ובקצר המאמר , ושמו גבול לשעור מדת הצלעות
שהמערף לא ירבה על י"ג הברות והממעיש לא יחסיר
על ג' הברות , ומדרגתם ג"ו , י"א , י"ג , רצוני אם שיהיו
הצלעות שוות במספר ההברות או בלתי שוות , והבלתי
שוות יהיו עד"ו , יג"א , יא"ו ז"ג , שלא יארך הצלע
האחת יותר מדאי בערך השניה ויהי השיר שרוע וקלוט:

§ שפא

משוררים המפוארים אשר הגיע שירי תפארתם אלינו
ם החכם רבי משה חיים לוצאטי , ואחריו בזמן החכם
מפאר רבי נפתלי הירץ וויזל , ועוד רבים זולתם ,
לוצאטי (אף שהרגיש בהכלי משקלי היתרות , אך
הרגל מיפה החכרון) רוב שיריו שקולים ע"ס ב"ת ויתר
ת , כט

משחית דבריו כל דובר על און
סונה באולתה בי לא שומעת
נותן ללין מוסר עצה אל פתי
עובר שארו הוא אף חומם דעת

ועוד לו שיר מחולק ע"מ הנזכר
בצל לעיף וכאל צמא מים
בן יערב ינעם לנפש דעת
שמחה ללב הוא אור לעינים

ענק לצואר אף אל ראש מנבעת :

ב"ת

ע"מ
שבת
כמו

לא
דותיו
לתבן
יניתו
לה :

§ שפב

אך בענין חרוזי צלעות השיר אס הם מרובעים רכס על
דרך הנזכר. ועדיו חברתי שיר בראש ספר האמונות

סיגים בכסף בכור על אש ישרפו
ישוב לצורף מהור כי רעיו נתקו
בן אמרי בין בכור הרעיון צרפו
מליו יברר מכל סיג שבע זקקו :

קדם דבריה נונה כאור הצחילו
דועכו ברוב ימים בפתס באפר עממו
נשפתי רוח בין כמו עוד יהלו
כנחלי אש תחת מפת הושמו :

ולפעמים יהיו חרוזי השיר איד ב'ג כשיר החכם ויזל הנל

בשמים מעל ממר יריקו
ארץ השתה הוציא לחם תשביע
בן אם איש כמוך אמרים יביע
ומנגידי עמים רצון יפיקו :

ולפעמים ילכו חרוזי השיר המרובע א'ב ג'ד

כילי נפל אל שבלת המים
דיג מהר והושיט לו הידים
לאמר תנה נא לי ירך ואתה מצל
וימאן ואבר תת לא אוכל ויצל :

§ שפג

אמנם השירים המכתרים הם המשושים ועדיו רוב
שירי החכם מ' נה"ו הנזכר והם שקולים לרוב ע"מ י"א
תנועות ומלעיל בסוף דלתותיהם וחרויהם א'ב ג'ז
ד"ה כשיר אשר עשה על מות החכם הרמב"סן :
נהל

נחל שוטף מות השטוף על חלד
מדי עברך תקח גם שב גם ילד
לא תשא פני איש ולא תהדר גבר
גם זה האיש משה עת בו פגעת
וכשבת עברתך עת בו נגעת
שב רוחו אל אל ועפרו קבר : כו

מות | עין חטבת שאר פריהו
לא בלה שתת אפס קצהו
עוד מכתב חכמתו חרות על לוח
עוד דובר עם ריעיו לשון וספר
לא משפרי בשר עפר ואפר
לא אמר ודברים כי אם ברוח :

ועוד לו אחר יקר מאד
איך יקרא מות מות זך כפשע
או איך יקרא חי איש אוהב רשע
חי לץ אך מות מות מום הייהו
מה חי הכלינו סועה וסער
בלנו מתים גם זקן גם גער
ומה יתרון איש זד ילבין שערהו ?

אם לשוא נבראנו אם זאת חלקנו
רק אכל רק שתה עד בא קצנו
הלא טוב לנו נפל כי ימצא קבר
אך בשרון המעשים יעדה חיינו
לפי רב טוב עשינו רבו ימינו

כי חכמה וקנת איש תום שיבת גבר :

§ שפר

על
מנוח

הג' ל

רוב
י"א
ג"ו

§ שפד

הק אלה קצות דרכי השירים , ומי יכלכל כל גדריה
 ותנאיה , ועל כל אלה מלאכת השיר איננה כשאר
 חכמה ומלאכה ישיגה בעליה בלמוד הכללים , אבל
 המליץ והמשורר צריך שיהיה לו הכנה טבעית , וכל עמל
 אנוש אינמו אם אין רוח השיר נוססה בו , ויספיק מה
 שאמרת למוצא נפשו מוכנת לחכמה יקרה כמוה :

מ א מ ר ו

הכולל שמוש טעמים

פרק א במערכת הטעמים

§ שפה

דע כי מספר הטעמים בכלל הם ששה ועשרים ,
 ומהם שמונה עשרה מפסיקים (דיסטנקטיווע " טרעג ,
 בארע אקלענטע) , ושמונה משרתים או מעטפים (קאזיונקטיווע ,
 פֿערבונדענטע) , וכבר הזגתי לך (§ מה) תמונתם ושמותם
 ומחלקותם (ויוצא מהם תלישא קמנה , אף שהוא
 במספר המשרתים לענין בג"ד כפ"ת דאהר יהו"א , מ"מ
 לענין הנחת פסקי הטעמים יחשב אף הוא למפסיק
 מה כמו שיתבאר לך במה שיבוא , ויהיו א"כ י"ם
 מפסיקים וז' משרתים) :

§ שפו

המשרתים המונחים לשמש במלה המחברת בענין למלה
 אחריו שוים הם במדרגת החבור , ויש משרת משמש
 רק למפסיק אחד ויש משמש ליותר מאחד , הקדמא
 משרת לאזלא ולגרש , הדרגא אל תביר , המונה משרת
 אל כל המפסיקים וולתי פפחא וסלוק , מהפך משרת אל
 פשטא , ירח אל קרני פרה , מרכא אל מפחא וסלוק :

§ שפו

§ שפו

הטעמים המפסיקים נחלקים לארבע כתות, וכל חקודם גדול בהפסק ממה שאהריו, והם: קסרים, מלכים, משנים, שלישים:

(א) הקסרים שנים (I) סלוק (2) אתנח:

(ב) המלכים ארבעה (I) כגול (2) זקף-קטן (3) טפחא (4) רביעי:

(ג) המשנים ג"כ ד (I) זרקא (2) פשמא (8) חביר (4) גרש:

(ד) השלישים שנים (I) פור (2) תלישא גדולה:

והם בכלל שנים עשר במספר, ושאר שבעת המפסיקים נבנסים בכלל אלה, כמו שיתבאר להלן: ולכל מלה מיוחד משנה אחר הבא לפניו במלה המפסקת פחות ממנו, והם ג"כ על הסדר הנזכר, דהיינו זרקא לסגול, פשמא לז"ק כו', ואבאר עתה מערכת המפסיקים כל אחר ואחר לברו:

(I) **הסלוק** מקומו בסוף פסוק, כי הוא המפסיק הגדול אשר אין גדול ממנו, ומשרתו

מרכא, ר"ל מלה המחברת לפניו יבוא במרכא, והמפסיק הפחות שלפניו הוא טפחא לעולם; ואם שתי מלות לפני הסלוק והסמוך לו יותר מחובר אליו ממה שהיא מחובר אל מלה שלפניו יבוא במרכא, והמלה

שלפניו בטפחא. כמו **הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ**, ואם הוא

מחובר יותר למלה שלפניו יהיה הראשון במרכא והסמוך לו בטפחא. כמו **בְּהַר יְהוָה יֵרָאָה** (ברא' כד);

ואם אין לפני הסלוק עד האתנח רק מלה אחת, היא לעולם בטפחא אפי' היא מלה מחברת וראוי למשרת,

כמו **אִישׁ-הָאֲדָמָה וַיַּעַבְדֵם** (שם ט). כי אין אס"ף

(אתנח)

אתנה סוף פסוק) בלי טפחא זולתי אם אין בינו לבין
אתנה מלה כלל . כמו שתיין ונרפא (ויק' טז) : זה פעמים
יבוא טפחא עם סלו במלה אחת כמו להחלו (שם טז)
ע"ש במסורה . וזה נקרא מאיילא :

אתנה מקומו מלה היותר מפסיק בפסוק לפני
הסלוק , והפסוק אשר הוא בעל שני מאמרו
אשר בכל אחד מוכן נושא ונשוא , יבוא האתנה בסוף
המאמר הראשון ואם אין בו רק מאמר אחד לא יבוא בו
אתנה כלל כי אם לפעמים להפלת הענין , כמו בפסוק
בראשית ברא ונו' , ומשרתו מונח , ר"ל מלה המחברת
לפניו יבוא בסונח , והמפסיק הפחות שלפניו לעולם
טפחא , כי אין אכ"פ בלי טפחא כלל כמו שהתבאר
בסלוק . שאפי' אם אין לפניו רק מלה אחת והיא מחוברת
יבוא בטפחא . כמו לא הגנובו (שם יט) . (כי אין הבדל
בפסקי טעמים בין אתנה ובין סלוק . רק שמשרת אתנה
מונח ומשרת סלוק מרכא) . ואם אין לפניו מלה כלל
או יבוא ג"כ בודד . כמו ויאמר עבד פו (בר' כד) . ולפעמים
יבוא טפחא אתנה במלה אחת ונקרא ג"כ מאיילא :

§ שפח

סגול הוא מלך הראשון , ומקומו במפסיק היותר
גדול שלפני אתנה , והפסוק אשר הוא בעל
שלשה מאמרים שלמים ויותר מבהינות שונות יבוא
הסגול בסוף המאמר הראשון והאתנה בסוף המאמר
הב' והסלוק בסוף המאמר הג' . כמו המלאך והגואל
אותי מכל דע' ויברך את הנערים ויקרא בהם שמי
ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ
(שם מח ; וכן כשיש שם איזה יתרון בפסוק או מאמר
מוסגר כמו ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים
פרו ורבו וגו' (שם א) רק נשיכם וטפכם ומקנכם ידעו

כִּי־מִקְנֵה־רֶבֶב לָכֵם יִשְׁבוּ וְגו' (דבר ג) ; או ששני מאמרים
 האחרונים פרטי הראשון , או שהמאמר הראשון מן
 הפסוק נמשך לפסוק שלפניו או אל שלפני פניו , בכל
 אלה יבוא סגול במאמר הראשון ; ולעולם לא יבוא
 אחר האתנה ולא לפני טפחא או מרכא טפחא ולא
 לפני תביר שאין לפניו דרגא , ואם יודמן כן נדחה הסגול
 מן המקרא ומשרתו מונח , והמפסיק הפחות אשר
 לפניו יבוא במשנהו זרקא , ואין סגול בלא זרקא :

(2) זקף הוא המלך השני , ומקומו כמפסיק היותר גדול
 שלפני טפחא , ודע כי זקף קטן , זקף גדול ,
 ופשטא זקף קטן במלה אחת , כח אחד לשלשתם ושנים
 במדרגת ההפסק , ויבוא זה או זה כפי מה שיתחייב
 תכונת המלה , וכה משפטים : אם המלה שבה ז"ק ראו
 לבוא היא מכשרת למתג בתנועה שהיא בעצם וראשונה ,
 יבוא בה מונח ז"ק במלה אחת דהיינו המונח במקום
 המתג . כמו ויאמרו (במ יג) יִשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם (דברי ג) .
 ואולם אם לאותהיה בין המונח וכן נגינת המלה שלפניו
 אשר היא מפסקת פחות מצנו תנועה כלל . לא יבוא
 המונח במקום המתג (מפני קרבת הטעמי) אך המתג
 קיים . כמו את האליה נויק יג) וְהָיָה הַחֹהֶה (שם) עמו אמרו
 (במ יג) . וכן אם התנועה שהמתג בה איננה בעצם כי
 אם לתשלום דגש או להרחבת אות נרנית ג"כ המתג
 המאמר קיים . כמו עד-אנה מאנתם (שמו יז) . בעינינו כחגבים .
 ו הנוא (במד יג) ; ואם אין המלה ההיא מכשרת למתג . אם יש
 בה שלש תנועות לפני מקום הנגינה או אפי' שוא נע
 ובי תנועות . או בי שואים נעים ותנועה ביניהם (כי גם
 שוא נע יחשב לענין זה לתנועה) . אז יבוא פשטא ז"ק
 במלה אחת . כמו ומשמרתם ואברתם והבשר שמר-לך
 ואלהים ואלהים : ואם אין בו כסדר הזה ישתנה הז"ק לז"ג ואברתם

(בר' יז) וידעתם ואבימלך (כי החטף איננה כשוא נע לענין זה) וכל זה כשאין מלה מהכרת לפניו. אבל אם יש מלה מהכרת לפניו. אם הויק במלה זעירא שאין לוב תנועות לפני הנגינה או המלה המחוברת כמו ויאמר אברהם ויאמר משה. אבל אם יש ב' תנועות לפני הוקף או תנועה ומתג ואחריה שוא נע. או המלה המחוברת בפשטא ויאמר אברהם בואת תדעון; אך אם לפני המלה המחברת מלה שהוא מפסיק פחות. או המלה המחוברת כמונח אעפ"י שהויק במלה ארוכה. והמלה שלפניה בפשטא כמו ביהך אשר תלכו-בה (דב' א) אלהי אדוני אברהם (בר' כד):

3) מפתח הוא המלך השלישי, ומקומו לפני אם"ף כמבואר, ואם המלה הסמוך לאם"ף מלה מחוברת, ובמלה שלפניו אין בו העמרה והפסק, אזי אם מלות האם"ף מלה קצרה שאין בו ב' תנועות לפני הנגינה, תהי' המלה הסמוך לו במשרת והמלה שלפניו בטפחא מרחפת על-פני המים (בר' א) והעוף ירב בארץ (שם) שן תחת שן (שמו' כא). ואם המלה שבאם"פ ארוכה שיש לה ב' תנועות או תנועה עם מתג לפני הנגינה. או תהיה המלה הראשונה בויק או באי כחו והמלה הסמוך לאם"ף בטפחא גר הייתי בארץ נכריה (שם יז) חבורה תחת חבורה (שם כא); ואולם כאשר יהי' שם מלה לתוספת באור, או כפל ענין במלות שונות, או המלה הסמוך לאם"ף לעולם במשרת אפי' לפני מלה ארוכה. כמו על-פני רקיע השמים (בר' א) לדבר (בעבדי) במשה (כמד' יג):

4) רביעי הוא המלך הרביעי והקטון שבארבע מלכיות, אך הוא מ"מ מפסיק יותר מכל המשנים

המשנים. לכן אם לפני אחד מהמשנים מלה מפסיק יותר
 מהמשנה אבל איננו מפסיק כ"כ כמו המלך שאחר
 המשנה הוא בטעם רביעי. ולעולם לא יבואו שני רביעים
 רצופים זה אחר זה ואע"פ שיש משרת ביניהם א"כ
 יהיה שם איזה יתרון מלת או סרוס במקרא. כמו אמור
 להם לדורותיכם **בְּלֹאֵיִשׁ אִשְׁרֵי־יִקְרַב מִכָּל־זֹהַרְעֵכֶם**
 (ויקרא כב) משפטו כל איש מורעכם : ומשרת הרביעי
 מונח, ואם יש שתי מלות מחוברות שתיהן במונח,
 ואם קצת העמדה והפסק במלה הראשונה היא במונח
 לגרמיה (ר"ל מונח ופסיק אחריו). כמו פִּקְדוֹ עֵינַי אֲבוֹת.
 להפלת הענין יבוא לפעמים גרשים ת' הלגרמיה. כמו
 בַּחֲדָשׁ הָאָבִיב. ופעמים יבואו שניהם. כמו כִּי בְּרַשְׁעַת
 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה. ואם תהי' העמדה במלה הסמוך לרביעי
 או הראשונה בדרגא והשניה במונח הַיּוֹל לֹךְ כָּל־זָכָר
 ומלה המפסקת פחות שלפני הרביעי הוא גרש או באי
 כהו שהוא משנהו; ויבוא ז"פ שלשלת ת' הרביעי, ולכן
 לא נחשב השלשלת למפסיק בפ"ע למעוט מציאותו
 במקרא, ותמיד אחריו פסיק :

§ שפט

זֶרְקָא הוא משנה למלך כגל, ומקומו תמיד
 לפני הכגל, ר"ל מפסיק הפחות שלפני
 הכגל הוא בזרקא, ולפעמים יבואו שנים רצופים ואין
 זה א"כ רביעי לפניהם וכן הדין בכל המשנים, ולעולם
 לא יבואו שלשה משנים רצופים זולתי פשטא כמו
 שיתבאר (להלן הערה א): ומשרת הזרקא לרוב מונח,
 וי"א פעמים משרתו מרכא, מסורה פ' ויצא :

פשטא היא משנה למלך זקף קטן, לכן מקומו
 לפניו, ר"ל המפסיק הפחות שלפני הזקף
 קטן

ענין
 מלה
 יעות
 זקף
 ברת
 לפני
 מלה
 מלה
 גלה
 אם
 מלה
 אם
 לפני
 לפני
 זקף
 כהו
 בריה
 אשר
 ונות
 מלה
 לדבר
 וי"א
 ארבע
 מכל

קטן יבוא בפשטא ובא (הו הוא יתיב . ר"ל אם יפול
 הפשטא על מלה שהנגינה בה באות הראשונה ואין
 לפנייה מלה מחברת ישתנה הפשטא ליתבי כמו עשב
 מִזְרִיעַ זָרַע לפי שלא יבוא פשטא באות הראשונה
 זולתי אם יש לפני הפשטא מלה מחוברת במשרת או
 שהוא נקשר עמו במקף או יתקיים הפשטא אף באות
 הראשונה . כמו הִיָּתָה תְּהוּ וְכֵהוּ (ברי א) מִדֵּי הַדָּשׁ
 בַּחֲדָשׁוֹ (ישע' סו) ולפי שתמונת הפשטא דומה לקדמא
 לכן מקומו תמיד בסוף המלה ר"ל בקצה האחרון מן האות
 האחרונה להבדילו מן הקדמא שיבוא תמיד במקום
 כצב הנגינה כמו בְּעֵצִים הַיּוֹם הָיָה הַרְאִשׁוֹן קדמא
 ובמלה מלעיל או שבסופו פתח גנוכה או שני שואים
 נחים יבואו תרין פשמין) : ומשרת הפשטא מהפך . וזה
 דוקא כאשר יהיה עכ"פ תנועה אחת בין מהפך לפשטא
 ואפי' היא רק פתח גנוכה . כמו אל מְקוֹם אֶחָד (ברי
 א) מִזְרִיעַ זָרַע (שם) . אבל אם אין שם תנועה ביניהם
 ישתנה המהפך למרכא . כמו הִיָּתָה תְּהוּ (שם) :
 (כ) **תכיר** הוא משנה למלך טפחא לכן מקומו לפניו
 ר"ל המפסיק הפחות שלפני הטפחא יבוא
 בתכיר , ומשרתו דרגא , וזה כשיש ב' תנועות בין דרגא
 לתכיר . כמו שְׁנַיִם מְכַל (שם ו) . או שוא נעות תנועה
 כמו תָּם וַיֵּשֶׁר וְכִי תִזְכְּרוּ , או תנועה עם מתג ביניהם
 כמו קָנָה יַעֲקֹב . או שיהיה פסיק ביניהם המול ימול
 ואם לא יהיה כסדר הוה ישרת מרכא מקום הדרגא . כגון
 אֲשֶׁר נָתַתִּי אֱלֹהֵי מִצְרַיִם עֵץ אֲרָז : וביג מקומו
 ישרת דרגא לתכיר שלא על התנאים האלה (מפורז
 פ' משפטים) ; וי"ז פעמים יבוא מרכא בפולה ת' התכיר
 ונגזר וכו' תכירין , ומ"ט הוא משרת ; גרש

(±) גרש הוא משנה למלך רביעי לכן מקומו לפניו
 ויל במלה המפסקת פחות שלפני הרביעי,
 והוא המשנה הקטן שבכל המשנים. וראוי שתדע, כי
 אולא, גרש, גרשים, כח אחד לשלחם, ויבואו זה
 או זה כפי מה שיתחייב תכונת המלה, כי אם יבוא הגרש
 על מלה מלרע ולפניה מלה מחוברת שאין הנגינה בה
 באות הראשונה יבואו בקדמא ואולא. כמו ויכתב משה
 (כמד' לג) וייהעמודים (שימות לח). ואם אין לפניה
 מלה מחוברת והמלה בעצמה ראוי למתג יבואו קדמא
 ואולא במלה אחת והקדמא במקום מתג. וזה ג"כ
 בתנאי שלא יהי הקדמא באות הראשונה. כמו ויאמרו
 (אם' ג) ואנכי (עמוס ב). ולפי שלעולם לא יבוא קדמא
 באות הראשונה כי אם אחרית"ק כמו שיתבאר. ואם אין
 המלה מכשרת למתג ישתנה האולא לגרשיים. כמו
 וישמע (שמו יו). והטעם כי אין אולא בלי קדמא לפניו
 ואין גרש מלרע לכן ישתנה לגרשיים, וכן הדין אם מלה
 מחוברת לפניו, רק שהנגינה בה באות הראשונה, ולפי
 שהקדמא לא יבוא באות הראשונה וישתנה למונח, ולפי
 שאין אולא בלי קדמא לפניו ישתנה לגרשיים כמו פה
 אל-פה. ועיין להלן (ס' שצ). (זולתי אם יש תלישא
 קטנה לפניו או יבואו קדמא ואולא אף ע"פי שהקדמא
 באות הראשונה. כמו כ"י לא המטיר (בר' ב). והטעם
 לפי שאין תלישא קטנה בלי קדמא אחריו לכן יבוא
 הקדמא במקום המונח והאולא במקום הגרשיים).
 וכל זה דוקא כשיש אחרי האולא אחד מן המשנים
 הגדולים. אולם אם המלך רביעי אחריו אזי המלה
 בגרשים אע"פי שהיא ראוי למתג. כמו ויאכרו איש
 אל-דעהו (בר' יא) ואנכי עמדתי בהר (דב' יא). כי
 קדמא ואולא במלה אחת לא יבוא לפני רביעי, זולתי אם

יש מלה מחוברת לפני רביעי והיא במשרת ומכשרת
למתג בעצם וראשונה או יתכן שיבוא ק"ו במלה אחת
לפני הרביעי . כמו דגגך ותירושה ויצהרך : וכל
הדינים האלה אם המלה שהגרש ראוי לבוא בו הוא
מלרע . כי אז יבוא אולא או גרשיים על אופנים הנזכרים .
אך אם הנגינה מלעיל נקרא גרש . ואם מלה מחוברת
לפניה יבוא בקדמא אם איננה באות הראשונה וירדפו
מצרים . ואם היא באות הראשונה ישתנה למונח . כמו
הן הנה פחת הנחשת . ואם אין מלה מחוברת לפנייה
והיא בעצמה ראוי למתג . יבוא קדמא גרש במלה אחת
מכל-אויביך מסכיב . (כי בעבור המקיף לא נחשב הקדמא
באות הראשונה . וכן בקדמא ואולא במקיף ואת
פינהם) . ואם אין המלה ראוי למתג יבוא גרש לבדו
ועשיתו . ודע כי לא יבוא גרש ובאי כחו לפני אחד המשנים
אא"כ משרת ביניהם . כמו דרש ידרשנו יי אלהיך . או
מתג ביניהם כמו ויכתוב משה את-מצותיהם :

§ שז

1 פזר 3 תלישא גדולה הם השלישים , ומקומם לפני
גרש ובאי כחו וגם לפני שאר
המשנים כמו שאבאר י וראוי שתדע כי תלישא גדולה אף
שהוא שליש הוא מפסיק יותר מן הגרש ובאי כחו אבל
הוא פחות משאר משנים הגדולים , ופזר מפסיק יותר
מת"ג וכ"ש שהוא יותר מגרש וב"כ , אבל הוא מפסיק
פחות מהמשנים הגדולים ; ולעולם לא יבוא ת"ג כי אם
לפני אחד מהמשנים הגדולים אבל לא לפני מונח רביעי
אא"כ יהי ביניהם גרש או באי כחו ; ולעולם לא יבוא
גרשים במלה בת תנועה אחת לפני אחד המשנים אך
יבוא תמורתה ת"ג . כמו עם אשר תמצא אלהיך משפט

מלת

מלת עם בגרשיים באי בח הגרש וגשתנה לת"ג . זולתי
 לפני רביעי יבוא גרשיים אף במלה זעירה . לפי שלעולם
 לא יבוא ת"ג לפני רביעי . כמו כפי פְּחָדֶשׁ הָאֲבִיבֹכֶן אִם
 המלה בת שוא געותנועה יתכן שיבוא בגרשים גם לפני
 המשנים . כמו וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יְהִיֶה הָעֵנָן (במדבר ט) :

ודע כי תלישא קטנה הוא מפסיק פחות מגרש ובאי כחו .
 ולכן כאשר תהיה לפני הגרש ובאי כחו מלה מפסקת
 פחות ממנו יבוא בת"ק . כמו וַיִּרְדּוּ בְדַגַּת הַיָּם הַמְּלֹאךָ
 הַגּוֹאֵל אוֹתִי : ולקמן יתבאר איך שיתחלפו הת"ק לת"ג
 מונח לגרמיה המפסיק הפחות שבטעמים המפסיקים
 ומקומו תמיד לפני מונח רביעי ולא לפני שאר המשנים :

§ שצא

וראוי שתדע עוד כי הפזר ת"ג או ת"ק כל מלות שלפניהן
 המפסיקות פחו' מהם כלם בטעם מונח אפי' הן ארכע או
 חמש מלות רצופות או יותר עד שמונח כמו כְּבֹאֲכֶם הָעִיר
 בֶּן הַמִּצְאוֹן אוֹתוֹ (ש"א ט) אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי שָׂרֵי צְבָאוֹת
 יִשְׂרָאֵל (מ"א ב) . ואם לפניהם מלה או מלו' מפסיקות יותר
 מהם אבל אינם מפסיקי' כ"ב כמפסיק המשנה שאחריהם
 כלם בטעם פזר אפי' הן ד' או ה' . כמו וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ
 גַם לְשָׁנֵי הָאֲתוֹת הָאֵלֶּה (שמות ד) וכן מצאנו עד שמונה
 פזרין (ד"ה א ט) . ואם לפניהם מפסיק יותר גם מן
 המשנה שאחריה אזי הוא בטעם רביעי כמשפט המפסיק
 היותר מן המשנה . כמו או' הַנִּסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לְקַחַת
 לִּי גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי (דב' ד) . ואם לפניהם מלה מפסקת יותר
 גם מן המלך שאחריהם הוא כז"ק כמשפט דמפסיק
 היותר מן המלך שאחריו . כמו וַיָּבֹא נָח וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ

וְנִשְׂיֵי בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתְּבֵהָ (בר' ז) • ודע כי לפעמים יבוא
 קרני פרה במקום פור או ת"ג ומשרתו ירח והק"פ
 ת"ק לפניו ות"ג לאחריו, וכן לפי מנהג הלשון לא יבוא
 פור לפני גרש או באי כחו אא"כ יש ביניהם ת"ג או ת"ק,
 ואם המלה המחברת שלפני הגרש הוא במתג יתכן
 שיבוא לפניו פור כמו על-כּן לא יאכלו בני ישראל את
 גֵיד הַנֶּשֶׁה (בר' לב). ועל המעט יבוא פור לפני גרש בלי
 אמצעית ת"ג או ת"ק : וטרם שאשלים בערכת הטעמים
 אתן לך כללים קצרים עליהם :

(¹) אחר זרקא סגול, אחר פור ת"ק ולפעמים ת"ג או גרש
 ובאי כחו, אחר ז"ג טפחא או ז"ק או תביר ולפעמים
 יתיב, אחר ז"ק לרוב טפחא או תביר, אחר טפחא אס"פ,
 אחר ת"ג קדמא ואולא או גרשיים, אחר ת"ק קדמא ואולא,
 אחר גרשיים רביעי, אחר תביר טפחא או ז"ק וכן אחר
 פשטא :

(²) אחר פור נמנע להיות זקף רביעי טפחא ואס"פ
 אחר קדמא ואולא לא יבוא פור זרקא טפחא ואס"פ,
 אחר ת"ג לא יבוא פור רביעי זרקא טפחא ואס"פ, אחר
 רביעי לא יבוא רביעי ז"ק טפחא ואס"פ, אחר זקפין לא
 יבוא פור זרקא ואס"פ, אחר ק"ו בכ' מלות יבוא רביעי
 אף בלא אמצעי, ואחר ק"ו במלה אחת לא יבוא רביעי
 דק כשיש ביניהק מתג ומשרת הרביעי וישתנה האולא
 לגרשיי והקדמא למונח, אבל אחר קדמא גרש אף במלה
 אחת יבוא רביעי אף בלי אמצעי, וכל ג' מיני הגרש לא
 יבוא לפני אחר המשנים אא"כ ביניהם משרת או מתג :

פרק

דע
 הוא
 טעם
 לפי
 ומעת
 כך ה
 כמה
 בעל
 האת
 מאמר
 הג' ה
 ותקר
 מחוב
 מלות
 תעשו
 מלות
 ואח"כ
 שכל
 מחוב
 ומנהג
 ביניה
 וכן כ
 מאמר
 שלש

פרק ב בהנחת פסקי הטעמים

§ שצב

רע כי סדר הנחת פסקי הטעמים הוא הפך סדר הכתיב
 והקריאה , עד שהמלה הכתובה באחרונה
 הוא קדומה בהנחת פסקי הטעמים וממנה תרע נגינת
 טעם המלה שלפניה , כי מפסיקים הפחותים נערכים
 לפי המפסיקים הגדולים מהם והמשרתי לפי המפסיקי :
 ומעתה משפט הנחת פסקי הטעמים על פה , ומעשה
 כך הוא : תחלה תקרא הפסוק מראשו עד סופו , ותראה
 כמה מאמרים שלמים יש בפסוק ההוא , אם הוא פסוק
 בעל מאמר אחד לא יבוא בו אתנח , בעל ב' מאמרים
 האתנח בסוף המאמר הראשון , בעל ג' מאמרים , בסוף
 מאמר הראשון הסגול ובסוף מאמר הב' האתנח ובסוף
 הג' הסלוק , ואחרי שמצאת מושב הקסרים , תחזור
 ותקרא הפסוק בחסתכלות גדול ותראה איזה מלה
 מחוברת למלה שאחריה ואיזה היא נפרדת , ובשתי
 מלות מחוברות עשה סמן החבור ( ) ובמלת ההפסק
 תעשה סמן ההפסק ( ) , ותקרא בכל פעם רק שתין
 מלות ביחד , ובוה תרע אם הראשונ' מחוברת או מפסקת ,
 ואח"כ תתחיל מן המלה השנית ותקראהו עם הג' באופן
 שכל מלה נקראת ב"פ , כמו המלאך הגואל ויתכן שיהיו
 מחוברות , ותקרא אח"כ הגואל אותי שהן מחוברות יותר ,
 ומנהג הלשון הוא שלא יבואו ג' מלות רצופות בלי הפסק
 ביניהם , ויתחייב מזה כי מלת המלאך בנגינה מפסקת :
 וכן כל הרוצה להניח פסקי הטעמי ע"פ , צריך לנתח כל
 מאמר לנתחים דקים בחבור והפסק עד שלא ישארו
 שלש מלות מחוברות שלא יהי הפסק מה בין א' לב' או

בין

לו

בין ב' לג' עד שלא תמצא בכל המקרא ב' מלות רצופות
שתהיינה שתיהן במשרת זולתי לפני פור או ת"ק או
ת"ג כמו שיתבאר :

§ שיצג

באור לוח הטעמים

דע כי לפי מה שאמרנו שההפסקות אינם על מדרגה
אחת כי אם יש מפסיק יותר מחברתה ויש
מפסיק פחות ממנה וכן יש מופסקת יותר מהמלה
שאחריה . ומ"מ איננה מפסקת כ"כ כהמפסיק שאחרי
המפסיק הסמוך לה . ד"מ ויקצו מפני בני ישראל (שמו'
א) מלת ויקצו מפסק' יותר ממלת מפני ומ"מ פחותה
ממלת ישראל , לפי שבו נשלם המאמר השלם משא"כ
במלת ויקצו , אף ע"פ שמוכן בו נושא ונשוא מ"מ אינו
מוכן על מה ולמה , ומלת מפני אין בו הכנה כלל , ואף
שהיא במפחא אינו מצד המלה כי היא מחבר' רק
הוא בעבור הסלוק כמבואר (§ שפחו') , ומפסיק כזה
נקרא יִתְרֵךְ (חז"ל . גרעסער) . ויש מלה מפסקת יותר
ממפסיק שאחריו הפחות וגם יותר ממפסיק הגדול
שאחר הפחות הסמוך לו . ומפסיק כזה נקרא יותר (דענוא
חז"ל , נאך גרעסער) . ד"מ ויאמר מי (האנשים) האלה ו
עמך (במדבר כב) . הנה מלת מי מפסיק פחות ממלת
האלה ומלת ויאמר מפסיק יותר ממלת מי וגם ממלת
האלה . ונאמר אי"כ כי מי במפסיק פחות (חז"ל . גרעסער)
ומלת ויאמר במפסיק יותר (דענוא חז"ל , נאך גרעסער) ;
וכל מקום שיבוא מפסיק יותר אין חוששין להמפסיק
הפחות שביניהם . כי אלו האמר שמלת ויאמר מפסקת
יותר מן התכיר שבמלת מי לבד היה ראוי להנקד

ברביעי

נדביעי , שהוא יותר מן התכיר , אבל לפי שהוא מפסקת
 גם יותר מן המפחא שבמלת האלה (וכ"ש שהוא גדול
 ממלת מי) לכן יבוא כו"ג שהוא המפסיק היותר מן
 המפחא כמו שמבואר בלוח הנגינות , וכן הוא תמיד
 שאין הושישינ למלה המופסקת הנכנסת ביניהם אשר
 היא פחותה ממה שלפניה ושלאחריה , כי אם הנגינה
 שלפניה נדון תמיד בפחות ויותר לפי המפסיק הגדול
 שאחרי המפסיק האמצעי , ר"ל אם הוא מפסיק יותר
 מהמפסיק הגדול שאחרי הפחות הוא במפסיק המבואר
 בלוח , וזהו ענין יתר ויותר :

ירעת היום והשבות אל לבבך , כי על כל אחר מהטעמים
 המפסיקים יתכן לומר יתר ויותר זולתי מן אס"פ
 שאין לפניו טעם יותר מהם אבל כל מה שלפניהם הוא
 פחות מהם , גם אין חלוק בין יתר ליותר לפני המלכים , כי
 היתר שלפני המלכים הוא ז"ק ובאי כחו , וכן היותר
 שלפניהם הוא ז"ק וב"כ , לפי שהוא המפסיק הגדול מכל
 המלכים , גם היותר שלפני ז"ק הוא ז"ק , כי כלל גדול הוא
 בעם מפסיק הבא כפול רצוף וא"ז דראשון יותר מפסיק
 בהשני . ד"מ שם האחד . גרשם . ב"אמר . גר הייתי . אמר
 מפסיק יותר ממלת הייתי ומלת גרשם מפסיק יותר ממלת
 אמר , וא"כ אין חלוק בין יתר ליותר רק לפני המשנים
 וחשלישים באשר אבאר :

יותר

פית
או

דגה
ויש
גלה
הרי
זמו

יתה
א"כ
אנו
ואף
רק
כזה

יתר
דול
שמו
להו

מלת
מלת

(עכ)

;

סיק

סקת

נקד

	יותר	יתר	פחותים	משרתי	מפסיקים
	ד חִיּוֹר	חִיּוֹר	חִיּוֹר	קִלְיוֹנִיק	דִּינְסְטִיק
קסרים	זקף קטן	זקף קטן	טפחא	מרכא	סלוק
	זקף קטן	זקף קטן	טפחא	מונח	אתגח
מלכים	זקף קטן	רביעי	זרקא	מונח	סגול
	זקף קטן	רביעי	פשטא	מונח	זקפין
	זקף קטן	רביעי	תכיר	מרכא	טפחא
	זי פיר	ת"ג	א"ג ג	מונח	רביעי
משנים	זי ר פ	ת"ג	א"ג ג	מונח	זרקא
	זי ר פ	ת"ג	א"ג ג	מהפך	פשטא
	זי ר פ	ת"ג	א"ג ג	דהגא	תכיר
	זי ר פ	פזר	ת"ג	קדמא	א"ג ג
שלישים	זי ר פ	פזר	מונח	מונח	פזר
	זי ר פ	פזר	מונח	מונח	תלישאג

§ שצד

המפסיק הפחות שלפני הקסרים הוא טפחא כי אין
 אס"פ בלא טפחא : המפסיק הפחות שלפני המלכים
 הוא משנה המיוחד לכל מלך , ולא ימצא משנה במקרא
 אם לא יבוא מלכו אהריו זולתי פשטא כהו שיתבאר
 (הער' א) , אבל יבוא מלך בלא משגהו (זולתי סגול שלא
 יבוא לעולם זולתי הורקא) ; והמפסיק הפחות שלפני
 שלשה

שלשה משנים הראשונים הוא המשנה של רביעי ר"ל
 הגרשוב"כ שהוא המפסיק הפחות כמשנים . כמו
 הַרְצִים יֵצְאוּ דְחוּפִים בְּדָבָר הַמֶּלֶךְ (אס ג) . אך בתנאי
 שיהי' משרת ביניהם או שיהיה המשנה כמלה שיש בה
 מתג ולפני המתג תנועה , ואם אין זה ישתנה הגרשוב"כ
 למשרת של המשנה ההוא ויבואו שני משרתים לפני
 המשנה . כמו וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי־אֶרֶץ (ויקרא ג)
 משפטם וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בקדמא ואולא שהוא הפחות
 של הפשטא . ומפני הטעם הנזכר השתנה האולא למשר
 מהפך ונשאר הקדמא לפניו : המפסיק הפחות שלפני
 הגרש הוא תלישא קטנה כמו וַיִּרְדּוּ בְּדַגַּת הַיָּם . בתנאי
 שיהי' אחריו קדמא כי אין ת"ק בלי קדמא אחריו , ולכן
 אם יבוא הגרש על מלה אחת שאין קדמא לפניו רק
 מלה המפסיק פחות הראוי בת"ק , אזי נעתקו הנגינות
 לאחור , ויהי' המפסיק פחות בקדמא ת' ת"ק , והמלה
 שלפניה בת"ק אף שהיא מלה מחוברת והיה ראוי לכוא
 במשרת . כמו וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים מִשְׁפָּטָן
 בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים ; ולפעמים אינם נסוגים אחור .
 אך הת"ק ישתנה לת"ג המפסיק יותר ממנו : והמפסיק
 הפחות לפני השלישים הוא מונח לגרמיה ויבואו ד' והי'
 רצופים :

§ שצה

המפסיק היתר והיותר שלפני המלכים (זולת סגול) הוא
 זקף קטן ואפי' לפני ז"ק (לפי מה שאמרנו מפסיק
 אחד הבא כפול בזה אחר זה הראשון יותר מפסיק) . כמו
 הַקְטִירָהּ וְאֶת־כַּדָּיו וְאֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מִלֵּת בְּדִיו מִפְּסִיק
 יותר ממלת המשחה לכן הוא בז"ק ואף שיש ביניהם
 פשטא אין חוששין לו (§ שצג) : המפסיק היתר שלפני
 המשנים הגדולים ר"ל זרקא פשטא תביר הוא רביעי .

המרים
מלכים
משנים
שלישים

אין
כנים
קרא
אר
זלא
לפני

כי אף שהוא פחות מן שלשת המלכים הגדולים הוא יותר
 מן המשנים הגדולים . כמו וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְכָהוּ .
 והמפסיק היותר שלפני המשנה הקטן גרש לא יבוא
 ברביעי מלה שלואבל הוא תלישא גדולה . כמו
 אֲנֹלִי יַחְסְרוּן הַבְּיֹאֵחַ וְגוֹם : והיותר שלפני השלישים .

ר"ל מלה המפסקת יותר מן השליש שאחריו אבל פחות
 מהמשנה הגדול שאחר השליש הוא פור ואפי לפני
 פור אחיו ולכן נמצא עד שמונה פורין רצופין (ר"ה א טו):

§ שצו

המפסיק היותר שלפני המשנים ר"ל שהוא מפסיק
 יותר מן המשנה שאחריו וגם מן המלך שאחרי המשנה
 הוא ג"כ ז"ק ובאי כחו , כי מתוך שהוא יותר מן המלך
 ראוי לבוא בז"ק ואין לחוש על המשנה שביניהם .
 לו יהיה גרש או שאר משנה : והמפסיק היותר שלפני
 השלישים ר"ל שהוא יותר מן השליש שאחריו וגם מן
 המשנה שאחרי השליש , אז משפטו כמו מפסיק יתר
 ויותר שלפני המשנה , כי אין הוששין למפסיק הפחות
 שביניהם אם יש שם מפסיק גדול מאחריהם , ומעתה
 אם הוא מפסיק יותר גם מהמלך שאחרי המשנה הוא
 ז"ק כרינו וכל הפחותים שביניהם אינם נחשבים רק
 כמשרתים , ואם הוא פחות מהמלך שאחריו משפטו
 ברביעי כרין ביתר שלפני המשנים , ואם המשנה
 שאחר השליש הוא גרש משפטה במת"ג כמבואר לפני
 זה , ואם השליש הוא ת"ג ומדרך פסקי הטעמים שלא
 יבואו שני ת"ג רצופים אז ישתנה הת"ג לפור . כמו
 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחָט הָעוֹלָה : וזהו שנרשם בלוח המשנים
 ז"ר פ"ר ל זקף , רביעי , פור , כי היותר שלפני השלישים
 אחד משלש אלה כמבואר (§ שצא) :

ד

א
 הגו
 מפ
 המ
 הס
 הכ
 תנ
 המ
 ביו
 לז
 מל
 קכ
 וי
 הפ
 ש
 ת
 שא
 ועד
 רבי
 י
 אינ
 מש
 פש
 י
 של
 שה
 ב' כ

ד' הערות

א כבר ידעת כי לעולם לא היה משנה נמצא אלא לפני מלך שלו, אך אם יהיה לפני אחר מן המשנים הגדולים מלה מפסקת יותר ממנה ולפניה עוד מלה מפסקת גם יותר מזה, אבל היא מפסקת פחות מן המלך שאחרי המשנה או יבוא המלה שלפני המשנה הסמוך למלך גם היא במשנה ההוא (כמשפט טעם הכפול בוא"ז שהראשון מפסיק יותר), והמלה שלפניה תנקד בטעם רביעי (כמשפט מלה המפסקת יותר שלפני המשנה). כמו וַיִּגְדַּל בֵּין הַיָּמִים אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרִקְעַי בְּיוֹם הַזֶּה גִּבְעָעוּ כָּל־מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם רָבָה. ואפי' אם יכנס לפעמים מפסיק פחו' ביניהם אין חוששין לו לבטל הסדר מלבוא ב' משנים אחר הרביעי כמו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהְרֹן קַבֵּב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וְעִשָּׂה אֵת חַטָּאתְךָ וְאֵת־עֹלֹתֶיךָ (ויקר' ט), והטעם בזה, כי לא יתכן שיבוא רביעי ת' הפשטא הראשון כרין מפסיק יותר שלפני משנה, לפי ששני רביעים רצופים נמנעים לבוא, וגם לא יתכן לבוא ת' הרביעי הראשון ז"ק, לפי שהוא מפסיק פחות מהמלך שאחריו, לכן יבואו שני משנים רצופים זה אחר זה, ועד"ז יתכן שיבואו כל המשנים רצופים זה אחר זה כשיש רביעי לפניהם (ס שצ) כמו הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכֶךָ יי אֶל־הַיָּדָה זֶה (דב' ח). והאזלא שבין הרביעי לתכיר איננו מבטל הסדר, אך אם יהיה מפסיק פחות בין שני משנים אז המשנה הראשון לעולם פשטא אפי' אין השני פשטא ואין ז"ק אחריו. כמו תֹּאכְלֶנּוּ בַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יי אֶל־הַיָּדָה בּוֹ (דבר' ח), במקום דינה ברביעי. ולפי שלפניה רביעי או דינה בורקא כמשנה שאחריו, ולפי שהאזלא ביניהם ישתנה הורקא לפשטא, וכן הדין אם ב' משרתים בין ב' הנגידים ישתנה הנגיד הראשון לפשטא

ותר
זו
בוא
כמו
ם
חות
לפני
(טו):
סיק
שנה
מלך
לפני
מן
ותר
חות
נתה
הוא
רק
פטו
שנה
לפני
שלא
כמו
נים
שים

לפשטא . כמו לפניי לקח חלת מצה אחת וחלת לחם
 שמן ויק ח) . אחת דינה ברביעי המפסיק יותר מן
 המשנה ופחות מן המלך שאהריו ונמנעה מפני הרביעי
 שלפניו והיה דינה כתביר ולפי שב' משרתים ביניהם
 ישתנה לפשטא , ואם תהי'נה שלשה מלות לפני משנה
 שכל אחד מפסיק יותר ממה שאהריו וכלם פחותים
 מהמלך שאחריהם יהיה הראשון רביעי והשניה פשטא
 והג' רביעי והד' המשנה , וכן בד' וה' מלות כאלה לפני
 משנה הקרוב אל המלך יבואו בכירו'גין , הא' רביעי הכ'
 פשטא הג' רביעי וב' משנים רצופים לפני המלך עיין
 (ירמי' מא פסוק ט) , ואם מפסיק פחות ביניהם או ב'
 משרתים המשנה הא' משני משנים האחרונים תמיד
 פשטא כאשר התבאר לך (עיין שעה זמרה ש"ז יא) :

ב וראוי שלא למעות בין הפשטא שיבוא לפני מהפך
 שאהריו פשטא ובין קדמא שיבוא לפני מהפך
 לפעמים מצד חלוקה הנגינות למעם שהתבאר לעיל
 (§ שצד) או לפני שאר המשרתים , כי הפשטא שלפני
 מהפך לא יתכן לבוא אא"כ רביעי לפניו למעם שהתבאר
 לפני זה . לכן כאשר אין לפניו רביעי הוא וודאי קדמא
 כמו בפעם היום הנה יוכן הדין בכל מחברת אסמוך
 למשרת לפני המשנים הגדולים שהוא בקדמא אם אין
 הנגינה בה באות הראשונה , כי אם היא באות הראשונה
 היא מונח , וגם זה כשאין ת"ק לפניו כי בשיש ת"ק לפניו
 הקדמא קיים) , אבל אם יש לפניו רביעי והנגינה מלרע
 אין היכר בין קדמא לפשטא רק מצד הענין אם הוא
 מפסיק או משרת , ויובן מצד נתוח המלות :

ג כבר אמרנו (§ שצד) כי המפסיק הפחות שלפני
 המשנים הגדולי' גרש והמפסיק הפחות שלפני
 הגרש הוא ת"ק , ואם יבוא שתים ושלש מלות לפני הגרש
 שכל

שכל אחד פחות ממה שאחריו וכ"ש מן הגרש ואחרי הגרש משנה גדול ישנה הגרש למשרת של המשנה ולפניה הגרש, ואם הוא ראוי לקדמא ואולא ע"פי אופנים הנזכרים (§ שצז) יהי לפני קדמא ואם לאו נעתקו הנגינות לאחור כנ"ל (שיצד), ולפני הת"ק לעולם מונה :

ד אם יבוא לפני הגרש שלפני אחד המשנים שתים או שלש מלות שכל אחד מפסיק יותר ממה שאחריו או שמפסיקים בשוה אבל הם פחותים מהמשנה שאחר הגרש או יבוא לפני הגרש מפכי יותר והוא ת"ג ולפני הת"ג פור יתר שלו ולפני הפור ג"כ פור ית שלו כמו ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערוהה והיא תראה את ערוהו על כל דבר פשע על שוד על חמור על שה ועל שלמה ועל כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה (§ שצט):

פרק ג בהפסק המלות והמאמרים

§ שצז

ועתה אבאר לך משפט הנגינה מצד המלות והמאמרים :

א) כל מלה שהוא נושא המאמר הוא מפסיק יותר מהמפסיק הפחות שאחריו אם איננו הפסק מאמר כמו והאדם ידע את חוה אשתו ואברהם הולך עמם לשלחם אך אם יבואו עוד מלות לתשלום באור הנושא או נושא המאמר במשרת או במפסיק פחות ממה שאחריו כמו וראש על המזבח תוקד בו לא תכבה בקדמא כי ענינו האש אשר על המזבח :

ב) כל שני שמות רצופים שהם ביחס אחד לנושא או לחלק צדדי מהמאמר או הראשון במשרת בין לח לח שהם

לחם
מן
ביעי
יהם
שנה
ותים
ששא
לפני
הב'
עייז
או ב'
תמיד
(א)
והפך
והפך
לעיל
לפני
נבאר
מא
סמוך
אין
שונה
לפניו
מלרע
ז הוא
שלפני
זלפני
הגרש

שהם מחוברים כויו החבור או שהראשון נסמך לשני או שהשני תאר לראשון . כמו עבד ושפחה עבד אברהם יד חוקה . ודוקא אם אין לפני הראשון משרת כי אם יש לפניו משרת הוא במפסיק פחות , לפי שלא יבואו שני משרתים רצופים כי אם בהכרח מה שני מלות שם ופעל נושא ונשוא תמיד הראשון במשרת בין נושא קודם ובין נשוא קודם . כמו ונבח הלך ויאמר אברהם . ואולם אם הפעל שאחר השם הוא רהוט למלה שאחריה אזי השם במפסיק , כמו ואברהם הולך עמם , ואם הפעל בכנוי ואחריו שם בשמוש כל"ב או שם בכנוי ואחריו פעל תמיד הראשון במפסיק מה . כמו אשר נפיתו במסה . על פרשה ישרוף :

ג) כל שלשה שמות רצופים השוים ביחס הנושא או הנשוא הראשון בטעם משרת והשני במפסיק כמו זהב וכסף ונחשת . חשן ואפוד ומעיל . אדם שת אנוש . ואת כל בהמתם ואת כל מקניהם ואת כל חילם בוזו . וכן הדין בג' פעלים לא אחמול ולא אחום ולא ארחם . שתו ושכרו וקיו . וכ"ש אם הפעל הג' נשוא על גוף אחר אברהם ואע"דה וישמעו . וכן בג' שמות המספר שבע ועשרים ומאתים . אולם אם שם השני מתיחס אל הג' יותר מאל הא' הראשון במפסיק . כמו צאן ועבד ושפחה . הגן ותירוש ויצהר . לפי שהראשון תבואה , השנים האחרים משקה . שם חם ויפת כי שם המוכר . וכן אברהם יצחק ויעקב אצל ברית אברהם במפסיק שבו עיקר השבועה , ובמקומות אחרים אברהם במשרת לפי שיעקב מבחר האבות :

ד) כל ארבעה שמות השוים ביחס הנושא הראשון במשרת והשני במפסיק פחות והשלישי במשרת

במשרת והרביעי במפסיק יותר. כמו דן ונפתלי גד ואשר
 וכן חמשה שמות רצופים שוים הראשון במשרתו והשני
 במפסיק והשלישי במפסיק יותר והרבי במשרת והה'
 במפסיק. כמו ימואל וימין ואהרן ויכין וצחר. ואם הד'
 מתיחס לג' הג' במשרת והד' במפסיק יותר מן הב' והה'
 ביותר. מן הד' כמו בכסף וכזהב ובנחשת ובברזל ובשלמות:
 ה' כל שני שמות שהראשונה סמוכה לאחריה בסמיכות
 הענין הראשון במשרת. ואם לפניו ג' כמוד
 הראשון במפסיק. כמו מלאכת עבודת הקדש הגל מתנה
 יהודה. ואם הא' סמוכה והב' אינה סמוכה. אם הג' תאר
 לשנית השנית במשרת והא' במפסיק. כמו המון עמים
 רבים. ואם הג' מגביל הא' הא' במשרת והב' במפסיק.
 כמו עצת אהיתופל הטובה. ומז' תבין כי כתוב פעם בספר
 התורה הזאת (דב' כה) לפי שהג' תאר לב' ולכן נאמר
 הזאת. ובפעם ב' בספר התורה היה (שם כט) הג' תאר
 לא'. לכן הוא במשרת ונאמר הזה. ואם הא' סמוכה לב'
 והג' בו"ו החבור ג'כ הא' במשרת והב' במפסיק. כמו
 מנחת יהודה וירושלים. ואם ג' מלות סמוכים לד' רא'
 במפסיק יותר והב' בפחות והג' במשרת פקודת שמרי
 משמרת הקדש. מסך פתח אהל מועד. ואם הא'
 סמוכה והאחרים בו"ו החבור אפי' אם תחסר הוי"ו
 כמנהגה הא' במשרת והב' במפסיק והג' במשרת. כמו
 אלהי אברהם יצחק ויעקב. ואם גם הב' סמוכה והד'
 בו"ו החבור הא' במפסיק והב' במשרת והג' במפסיק. כמו
 ארץ זבת חלב ודבש:

(ו) כל מאמר בעל שלש מלות שהוא פעל ואחריו ב'
 שמות או מלות והפעל הוא מתיחס על שני
 השמות בשוה כענין מושך עצמו ואחר עמו. יהיה
 הפעל

הפעל במשרת והשם שאחריה במפסיק והג' במפסיק
 יותר . כמו היתה'הו' ובהו . כל-הזפש כנור ועגב (בר
 ד) . ואולם אם הפעל כלשון רבים והשמות כל יחיד
 הפעל במפסיק . כמו ויקהילו משה ואהרן . ואם השם הא'
 ג"כ כל"ד אף שב' כל"י הפעל במשרת , ואם הראשונה
 פעל והשני שם נכמד לשלישי או שהג' תאר לשני , או
 הפעל במפסיק והשם הראשון במשרת , ואם שני שמות
 כתובים בראשונה ואחריהם הפעל , הראשון תמיד
 במשרת כדון כב' שמות שוים ביחס הנושא , ואם שני
 מלות הראשונות פעלים ואחריהם השם המתיחס
 עליהם או הפעל הראשון במשרת והשני במפסיק
 פחות . כמו ואקד ואשתהוה ליי . ואם הפעל הראשון
 הוא רק הכנה אל הפעל השני או שהוא מגביל אותו
 ביותר באופן שהפעל הא' מתיחס רק על הפעל הב' ולא
 על השם שאחריו . אז הראשון במפסיק והשני במשרת
 והשם במפסיק . כמו ותמהר ותורד פדה מעליה ויערו
 ויתורו את הארץ . ואם השם במשרת הפעל שלפניו
 במפסיק והראשון במפסיק יותר וילכו ויבואו אל-משה
 ואל-אהרן . ואם הפעל השני בלא ויו החבור תמיד
 הראשון במשרת אף שהוא רק הכנה לשני כמו עלה רש
 קומו סעו . ומה"ט המקור המחובר לפעל משרשו בין
 מלפניו ובין מאחריו הראשון במשרת והשני במפסיק

§ שצח

מלות הגוף ומלות הטעם והענין . כמו אני אתה הוא הם
 זה . זאת . בכה . כה פי . גם . אז . עוד . לפני . אחרי .
 הגה . אשר למען ודומיהם . אם אחריהם מלה במפסיק
 הם במשרת , ואם אחריהם משרת הם במפסיק ואפילו
 מלות הגוף שלפני הבינוני והבינוני במשרת הם במפסיק

אנכי
 אנכי
 הגוף
 ולפני
 וכל'
 המ'
 ומש
 אלי
 ויא
 יחד
 וכן
 ה'
 ה'
 ק'
 א'
 מ'
 ע'
 ע'
 כ'
 ד'

אֲנִי מִצֹּה אֲתֶכֶם . ואם הבינוני במפסיק הוא כמשרת
אֲנִי הוֹלֵךְ . רק אם יש שם יתרון דהיינו שיבוא מלת
הגוף נוסף על סמן הגוף הנכלל בפעל אז הוא במפסיק
ולפניו מפסיק . כמו ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו
וּכְל־אֲשֶׁר לוֹ וּבָאָתְּ אֶל־הַתְּבֵה אֵתָהּ וְאֲשֶׁתְּךָ :
§ שצט

המאמר הוא אשר יכלול משפט נושא ונשוא וגדריהם
ומשיגיהם , ד"מ ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי
אליכם לאמור מרגלים אתם , הנושא יוסף , והנשוא
ויאמר , השאר פעול האמירה , ועם זה בכחינת ממאמר
יתחלק לאברים . וכל הפסק מובן נקרא אבר המאמר .
וכן ד"מ מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה . מכל רמש
האדמה למינהו שנים מכל ו יבואו אליך לחיות . עד
האדמה למינהו מאמר גדול גרדי הנשוא וכו' מאמרים
קטנים , ומדרך פסקי הטעמים להפסיק בסוף כל
אברי המאמר לפיהו גדול או קטן : ועתה דע כי משפט
מאמר שלם בעל שני אברים כמשפט מאמר בעל ב'
שמות , ומאמר בעל ג' אברים משפט מאמר בעל ג'
שמות , וכן בכלם , אלא שבמקום שיבוא בשמות טעם
משרת יבוא בסוף האברים מפסיק פחו' לכן במשל שזכרנו
הראשון במפסיק פחות (רביעי) והשני במפסיק גדול
(ז"ק) והג' ביותר גדול (אתנת) . ע"ד חשן ואפוד ומעיל :
וכן במאמר בעל ד' אברי' הא' ממפסיק פחות הכ' במפסיק
יותר הג' בפחות משלפניו ושל אחריו והד' ביותר
כמו מן הבהמה הטוהרה ומן הבהמה אשר איננה
טוהרה ומן העוף וכל אשר רומש על האדמה ; וכן
נוהג כאברי המאמר התיחסות כמנהג בשמות כאשר
התבאר . כמו והאתות והמופתים והיד החזקה והזרוע
הנמויה

הנמויה שני מאמרים האחרונים מתיחסים יותר זו לזו לכן הראשון במפסיק יותר גדול מן השני וכן בה אברים כמאמר אחד ואקרא הורב על הארץ ועל הרים ועל הגן הערוש ויצהר ועל אשר הוציא האדמה ועל האדם והבהמה ועל כל יגיע כפים

כדין שהתבאר לעיל בחמש שמות :

כל מאמר שאבר אחד כלל והשאר פרטיו הכלל

במפסיק יותר וכן החשוב במפסיק יותר מן הגרוע

ממנו כמו על כל דבר פשע על שור על חמור על שיה

על שלמה ועל כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה

שפע הכלל מפסיק גדול מן הפור שאחריו כדין כמעט

כפול אברה רביעי לפי שהוא יותר מן הפשטא שאחריו

ופחות מן המלך שאחר הפשטא (S שצה) וגם הוא

כולל יותר מכל מה שלפניו וא"כ שלמה בגרש משנה

רביעי על חמור בת"ג יתר של גרש שור ביתר של ת"ג

לפי שהוא חשוב וכן הדין בד' שמות שהא' כלל ומה

שאחריו פרטיו הכלל מפסיק יותר :

כל מאמר מוסגר (פארענטהטיט) בתוך מאמר אחר לתוס

באור יבוא בסוף המסגר המפסיק יותר מאשר לפניו

כמו ויצא מלך סדום לקראתו אחרי שובו מהכות את

בדרלעמר והמלכים אשר אתו אל עמק שוה ורק

נשיכם ומפכם ומקנכם ידעתי כי מקנה רב לכם ישבו

בעריכם וידברו אליו הילדים אשר גדלו אתו לאמר בה

תאמר לעם הזה אשר דברו אליך לאמר אביך הכביד

את עלינו ואתה הקל מעלינו כה תדבר אליהם קמני

עבה ממתני אבי ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו

בדבר סיני שני לחות העדת וגו' :